

TARTALOM Mécses a te igéd

MIKLÓSNE SZÉKÁCS JUDIT: <i>A lelket beteljesítő táplálék</i>	1
--	---

Tanulmányok

CSEPREGI ZOLTÁN: <i>Hitvallás magyarul: Marosvásárhely 1559</i>	2
PETHŐ-UDVARDI ANDREA: <i>Az emberélet középső szakasza</i>	8

Kitekintés

<i>Add meg nekünk! – A Lutheránus Világszövetség XI. nagygyűlésének második napján elhangzott reggeli áhítat</i>	13
--	----

Figyelő

FABINY TAMÁS: <i>Testvéreink vagytok</i>	17
--	----

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

<i>Hálaadó istentisztelet Ferenczy Zoltán búcsúztatása alkalmából</i>	21
---	----

SZABÓ ANDRÁS: <i>Emlékezés Seben István (1957–2010) evangélikus lelkész szolgálatára</i>	24
--	----

Az igehirdető műhelye

BEKE MÁTYÁS: <i>Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap (Ef 5,8b–14)</i>	25
BÁCSKAI KÁROLY: <i>Vízkereszt ünnepe után 2. vasárnap (Zsid 13,20–21)</i>	29
CSORBA JÁNOS: <i>Vízkereszt ünnepe után 3. vasárnap (1Jn 3,10–12)</i>	31
DECHERTNÉ FERENCZY ERZSÉBET: <i>Vízkereszt ünnepe után 4. vasárnap (Kol 1,15–20)</i>	34
WELTLER GÁBOR: <i>Vízkereszt ünnepe után 5. vasárnap (1Thessz 2,9–13)</i>	37

A lelket beteljesítő táplálék

MIKLÓSNÉ SZÉKÁCS JUDIT

Éhes vagyok. Állandóan mardos az éhség. Egy ideig arra fogtam, hogy többet dolgozom, több a teher rajtam, természetes, hogy nagyobb az étvágyam. Gondoltam, van épp elég bajom, megérdemlek egy kis jutalmat. Egy idő után gyanús lett, hogy jóllakottan is még újabb falatokra vágytam. Lassan derengeni kezdett, hogy van egy űr odabent, amelyet étellel igyekeztem megtölteni; egy állapot, amelyet a neki dobott konccal akartam lecsendesíteni; egy szünni nem akaró kiáltás, amelyet a torokomon legyömösölt falatokkal próbáltam elhallgattatni. Ettem, hogy ne fájjon az élet. Ettem, nehogy létezniem kelljen, nyersen, torzítatlanul. De az éhség nem szűnt meg.

Óvatosan körbetapogattam az ujjaimmal a bensőmben lévő űrt. A körvonalát ismerős dolgok rajzolták: annak távolléte, akivé lenni szerettem volna tíz vagy tizenöt évvel ezelőtt. A mindennapos csalódások önmagamban. És a középpontban valaminek a hiánya, valaminek az emléke, ami miatt úgy érzem: ágyúgolyó ütötte keresztül a lelkemet, lényem legmélyének közepe hiányzik, és mint amikor a kád-ból kihúzzák a dugót, úgy folyik el belőlem szeretet, energia, törődés, kreativitás, egészség – az élet minden értéke. És nem marad más, csak a tátongó üresség.

Rájöttem, mennyi mindenre éhezem. Éhezem a társaságra, és éhezem az egyedüllétre. Éhezem az ismeretekre, és éhezem a kapcsolódásra. Éhezem a kötődésre, és éhezem a szabadságra. Próbáltam habzsolni mindent, és az űr talán kisebb lett, de sosem tűnt el egészen. Így amikor két „falat” között szünetet tartottam, ismét növekedni kezdett.

Azt olvastam: „*Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságra, mert ők megelégtetnek.*” Elkezdtem hát keresni az igazságot, hátha én is jóllakhatom vele. Elolvastam a szent könyveket, majd az azokat magyarázó könyveket. Filozófusok, tudósok, írók és költők gondolatait olvastam és forgattam magamban, éjszakába nyúlóan vitatkoztam róluk másokkal, akik szintén az igazságot keresték. De csak a zavar nőtt a fejemben, úgy éreztem, az igazság bajos dolog, az enyém nem ugyanolyan, mint a másé, és a keresésében csak még jobban megéheztem.

Láttam, hogy mások is éheznek; kik lelki-szellemi értelemben, mint én, másoknak viszont még a mindennapi kenyér sem adatik meg, amelyet mi, szerencsések, magától

értetődőnek veszünk, és amellyel már nem tudunk jóllakni. Dühödten kérdeztem: hol van itt az igazság?

Úgy éreztem, nem jutok sehova az igazság keresésében. Körbe-körbe jártam. Egyik este egy rég nem hallott magyar népmesét láttam a tévében, én pedig odakaptam a fejem.

A történet az egyszeri királyról szólt, aki megunt már a válogatott, finomabbnál finomabb ételeket, és megparancsolta a szakácsnak: főzzön olyat, amelyet még nem evett, különben fejét veszi. A szakács megrettent, és egy kenyeret magához véve elszőkött. A király persze másnap haragra gerjedt, hogy se ebéd, se szakács; azonnal nyergeltetett, és katonáival a nyomába indult. Egy sűrű erdőben találták meg a szakácsot, amint egy fa tetején ült, és még mindig szorongatta a vekni kenyeret, amellyel útnak eredt. A király megparancsolta, hogy vágják ki a fát a szakács alól, aki ijedtében imádságra kulcsolta két kezét, amikor a fa mozogni kezdett, így elejtette a kenyeret.

„Elcsodálkozott a király: hát az meg micsoda?

– Ez bizony csak kenyér – mondták a katonák. – Nem királynak való, hanem csak a szegény embernek.

Elővette bicskáját a király, szelt belőle és megkóstolta. Addig falatozott, míg a fele elfogyott. Azt mondja akkor: – Na, ilyen finomat nem ettem még, amióta a pályából kioldottak. Sohase mondtad, te gézengúz – kiáltotta fel a remegő szakácsnak –, hogy ilyen jóízű eledelt is tudsz készíteni! [...] A legszigorúbban megparancsolom, hogy mától fogva akármit teszel az asztalomra, el ne hagyd mellőle a kenyeret.”

Eszembe jutott egy úrvacsorai alkalom, amikor hatalmas körben álltunk mezítláb a fűvön, egy óriási kenyeret adtunk körbe, mindenki tört egy falatot, majd a mellette állónak nyújtotta Krisztus szavaival: Ez az én testem, amely érted is megtöretett. És megértettem, hogy rossz helyen kerestem a lelkem táplálékát. A bölcsekedés, az igazság keresése nem vitt közelebb a hiányzó középpont megtalálásához. Amit kerestem, egész idő alatt ott volt, csak arra várt, hogy odaforduljak hozzá, és részesedjek belőle, és így tegyen teljessé.

Az élet kenyere nekünk is odakínálta magát. A mi asztalunkon is ott hever. Törhetünk belőle egy falatot, és tovább kínálhatjuk másoknak is. Egyszerűbb és táplálódó eledelt nem adhatnánk senkinek.

Hitvallás magyarul: Marosvásárhely 1559¹

CSEPREGI ZOLTÁN

Az első magyar nyelvű reformatori hitvallás már a helvét (protokálvinista) teológiai irányzat mellett kötelezte el magát. Ennek az irányzatnak a magyarországi elterjedése csak az 1548-as pozsonyi országgyűlés után kezdődött, s részben a bullingeri úrvacsoratanban, részben egyszerűbb szertartási formák bevezetésében mutatkozott meg. E tanok mind a királyi hatalom, mind a prelátusok részéről igen heves elutasítással és üldöztetéssel találkoztak, a svájci teológia befolyása mégis évről évre több jelben mutatkozott meg. A *Consensus Tigurinus* kéziratát még nyomdába adása előtt véleményezték egyes magyarok.² Bullingernek még az udvari kancellárián is akadt híve: Fejérthóy János, aki 1551-ben azzal a kéréssel fordult a zürichi reformátorhoz, hogy küldje el neki a keresztény hit cikkeiről szóló tanítását (ETE 5. köt. 499. o.). Bullinger válasza évekig terjedt másolatokban, míg végül 1559-ben egyszerre két helyen jelent meg, Huszár Gálnál Magyaróvárott és Heltai Gáspárnál Kolozsvárott.³ Ugyancsak magyar kérésre jelent meg Zürichben 1559-ben Ludwig Lavater irata: *De ritibus et institutionibus ecclesiae Tigurinae opusculum* (VD 16. köt. L 828.). Ez a mű is jelentősen hozzájárult a magyarországi bullingeriánus közösségek istentiszteleti formáinak egységesüléséhez.

Ezek a későbbi szóval „reformátusnak” nevezhető közösségek elsősorban a hódoltság és a végvári ütközőzóna területén tűntek fel, közvetlen külföldi minták nélkül, inkább a megváltozott körülmények hatására: a keresztény egyházi és világi hatóságok eltűnése, a korábbi jogi, szervezeti és kultikus normák megkérdőjeleződése folytán (BUCSAY 1939, 268. o.). A hódoltsági reformáció is lutheri alapokon indult el. Első sikeres terjesztője és szervezője, Sztárai Mihály 1551-ben már hétéves tevékenységéről szá-

molt be, nevezetesen arról, hogy 120 gyülekezetben kezdte hirdetni a kereszt igéjét:

„Az Úrtól lett ez és csodálatos a mi szemünkben, hogy az a kő, Krisztus, akit nemcsak a magyarok, hanem minden más nép megvetett, most a török zsarnokságtól sanyargatott és a többi nemzettől sorsára hagyott Magyarország fejévé lett. Istent illeti hát a hála, aki a szolgaságban szabadsággal, a megaláztatásban nemességgel, s Krisztus el-lenségeinek diadalakor a halál és a pokol fölötti győzelemmel ajándékozott meg bennünket.”⁴

Sztárai munkatársai és tanítványai – így Szegedi Kis István tolnai rektor, majd lelkész is – már a helvét teológia irányába tájékozódtak. A tolnai iskola népszerűségéről és színvonaláról 1556 táján az akkori rektor, Thuri Farkas Pál tájékoztatta a német tartományok egyházait.⁵ A zürichi teológia első jelentős magyar képviselői (az említettek mellett Kálmáncsehi Sánta Márton és Melius Juhász Péter) mind a hódoltságból vagy a végvárakból jöttek (onnan származtak és/vagy korábban ott működtek).

Martinuzzi Fráter György váradi püspök halála után (1551) a Tiszántúlon is terjedni kezdtek a bullingeri eszmék, főleg Kálmáncsehi jóvoltából, aki debreceni plébános lett. A váradi egyházmegye papjai Beregszászon 1552-ben már egy feltehetőleg helvét szellemű úrvacsorai egységdokumentumot fogadtak el, amelynek szövege azonban nem maradt fenn.⁶ Az 1554 márciusában tartott óvári zsinaton, amelyen a tiszántúli egyházvidék szuperintendensét is megválasztották, a végzések egy kivételével istentiszteleti és rendtartási kérdésekkel foglalkoztak, az első cikk pedig – elég ter-

¹ A szerző 2010 novemberében elnyerte az akadémiai doktori címet. Az itt közölt tanulmány értékezésének egy részlete.

² Bullinger Vadianushoz 1551.3.8. CR 14 (=42),71 (nr. 1461).

³ RMNY 152. szám, 157. o. Kiadás és magyar fordítás: BULLINGER 1967.

⁴ EMBER 1728, 103. o. ETE 5. köt. 543–544. o. KEVEHÁZI 2005, 88–89. o.

⁵ *Idea christianorum Hungarorum in et sub Turcismo*. Kassa, 1613 (RMNY 1054. szám), Oppenheim, 1616 (RMK 3. köt. 1174. o.), KATHONA 1974, 61–65. o. Fordítás uo. 66–70. o. SAE 3. köt. 1973, 915–920. o.

⁶ EMBER 1728, 104. o. KISS 1881, 22–26. o.

jedelmesen – az úrvacsora kérdésében nyilvánította ki az egybegyűlteket álláspontját. Első látásra felismerhető, hogy az artikulus a *Wittenbergi konkordia* szövegét használja fel, de azt a formai és tartalmi azonosságok mellett stílárisként tűnő változtatásokkal és értelemzavaró módosításokkal hozza. Erre már a szöveg 19. századi közreadója, Tóth Ferenc is felhívta a figyelmet, s a hitelesség bizonyítékát fedezte föl benne. Révész Imre őszintén elismerte a változtatások teológiai elemzése közben: „Én akármennyi fejtöréssel sem bírok a változtatásokban logikusan keresztülvitt egységes célzatot fölfedezni.” (RÉVÉSZ 1933, 28. o.)

A megfejtés kulcsára Bucsay Mihály talált rá: a *Wittenbergi konkordia* eredeti és megváltoztatott szövegét párhuzamosan kell olvasni, mert minden változtatás az eredeti megfogalmazással vitatkozik, azt fordítja ellentétébe. Az óvári mondatok magukban zavarosak, de az 1536-os egységformula tükrében értelmet nyernek. Az 1554-es cikk éppen nem azt bizonyítja, hogy Óváriban a konzervatív szárny a *Wittenbergi konkordiát* idézve próbálta volna Kálmáncsehiék radikálisabb irányzatának előretörését megfékezni, hanem pont fordítva, a zsinaton összegyűlteket többsége már túl volt a konkordiában rögzített kompromisszumokon, a buceri-melanchthoni közvetítő teológián, és nyílt vitába szállt ezzel.⁷

Politikai támogatást 1556-tól élveztek a svájci irányzat képviselői a befolyását egyre növelő Petrovics Péter temesi bán részéről, aki 1556-ban kiverte a királyi csapatokat Erdélyből, s rokonát, a Lengyelországba száműzött kiskorú János Zsigmondot ültette a keleti országrész trónjára. A helvét csoportosulás legnagyobb támogatója így az a személy lett, aki egészen haláláig (1557) munkálkodott annak a koncepciónak az érvényesítése érdekében, amely aztán a 16. század végéig dominánssá vált az erdélyi politikában. Kényszerűen elfogadta azt a tényt, hogy a keleti országrészben kialakuló új állam a török adófizető vazallusa lett, a törököknek alárendelt külpolitikáért cserébe azonban szabadságot kapott belső viszonyai szabad alakítására, s e gyarapodással készült fel arra, hogy az alkalmas pillanatban a török kiűzésének és a középkori Magyarország újraegyesítésének bázisává váljék. E vízió hívei szívesen képzeltek el Erdélyt protestáns országnak, és semmiképpen sem kívánták politikai megfontolásokból korlátozni a reformáció újabb és újabb irányzatainak kibontakozását (lásd BALÁZS 2009, 2. köt. 11. o.).

Kálmáncsehi halála után (1557) utódai, Szegedi Gergely debreceni plébános és Melius Juhász Péter prédikátor álltak a tiszántúli protokálvinista mozgalom élére. Helyes helyzetértékelésükre vall az, hogy belátták, a keleti országrész politikai és kulturális centrumát képező, valamint gazdaságilag is rendkívül gyorsan fejlődő Kolozsvár támogatása nélkül képtelenek lesznek teológiai látásmódjukat érvénye-

síteni az egyházi tanítások egyre bővülő piacán. Kolozsvárról már nagyon erős protestáns közösség létezett, hiszen a város plébánosa, Heltai Gáspár 1550-től kezdően egy sor kifejezetten evangélikus nyomtatványt tudott itt megjelentetni. Hosszas tárgyalások árán sikerült Meliuséknak megnyerni a kolozsvári központú magyar egyházkerület püspökét, Dávid Ferencet és Heltai Gáspárt a helvét szellemű – főleg Kálmáncsehi és Szegedi Gergely vitái során Debrecenben kidolgozott és kiérlelt – úrvacsoratannak.⁸

Magyar egyházkerületet említettem, ugyanis Erdélyben napirendre került az egykori gyulafehérvári katolikus püspökség örökébe lépő protestáns szuperintendencia kvázi etnikai alapú kettéválása, hiszen ekkor még a kolozsvári és a szebeni egyház álláspontja között semmiféle dogmatikai különbség nem volt. A szász és a magyar szuperintendencia úgy jött létre, hogy az egyházi beosztás követte a politikai szerveződést: a magyar vármegyék és a szász székek külön szerveződtek, s így a szász székek területén jött létre az egyik püspökség, amelynek központja Szebenben volt, a másik pedig a döntően magyarok lakta területeken alakult ki, s székhelye a fele-felerészben szászok és magyarok lakta Kolozsvár lett. Ez azt jelentette, hogy az adott területen élő gyülekezetek a szebeni vagy a kolozsvári püspök fennhatósága alá tartoztak, függetlenül attól, mely irányzatát fogadták el az időközben több ágra szakadt protestantizmusnak. Többnyire 1556-ot vagy 1557-et jelölik meg a szétválás időpontjaként, a Kolozsvár székhellyel létrejött magyar szuperintendencia első vezetője pedig Dávid Ferenc lett (lásd BALÁZS 2009, 2. köt. 12. o.).

Dávid korábban felvette már a küzdelmet azokkal, akik Zwingli, majd további svájci reformátorok tanaival megismerkedve egyre inkább eltávolodtak a lutheranizmustól. Cáfoló iratokat írt a Petrovics által támogatott Francesco Stancaro⁹ és e csoportosulás hatásosan fellépő képviselői, Kálmáncsehi és Szegedi Lajos ellen,¹⁰ sőt püspöki beosztásában 1557-ben két zsinatot is összehívott, amelyek tévtanoknak minősítették Kálmáncsehi és követői tanításait.¹¹

Az is nyilvánvaló, hogy a felforgatónak ítélt tanok ellenében Dávid nem habozott a város világi vezetőinek segítségére támaszkodni. A magisztrátussal való együttműködésre utal a Stancaro ellenében írott újabb munkájában (*Apologia adversus maledicentiam et calumnias Francisci Stancari*, RMNY 148.). Kifejezetten hangsúlyozza, hogy a kolozsvári tanács bejegyzésével vett részt a hitvitán Szentkeresztbányai Márton tordai lelkész és további papok tár-

⁸ BALÁZS 2009, 2. köt. 10. o. Dávid Ferenc korai műveire és a kolozsvári reformációra nézve jól használható Balázs Mihály újonnan megjelent bibliográfiája: Ferenc Dávid. BiDi 26. köt. (2008). Vö. még SZEGEDI 2005.

⁹ RMNY 127. szám. JAKAB 1879, 1. köt. 17–26. o. ZOVÁNYI 1986, 354., 360–362. o. RÉVÉSZ 1936. RÉVÉSZ 1938, 90–92. o.

¹⁰ RMNY 1. APP. 20. PAPP 1935, 61–77. o. ROTH 1964, 29–36. o.

¹¹ BINDER 1967, 238–241. o. HOLL 1966.

⁷ BUCSAY 1939, 269–271. o. BUCSAY 1945, 14–18. o. Bucsay megfejtése jó példa az intertextuális elemzési módszer eredményes alkalmazására.

saságában azért, hogy meggyötört hazáját megóvja az ilyen veszedelmes tévtanoktól. Ilyen politikai támogatással jelent meg az első összejövételre 1557 decemberének utolsó napján, s nyilvánvalóan ez is szerepet játszhatott abban, hogy Stancaro hamarosan elhagyta Kolozsvárt.¹²

A kolozsváriak 1557-ben a szászokkal együtt dolgoztak ki és fogadtak el egy melanchthoni szellemű, *Consensus doctrinae* című dokumentumot,¹³ amelyet 1558 elején a tordai zsinaton a Praeceptor Germaniae levélben küldött jóváhagyásával be is cikkelyeztek.¹⁴ Tordán Dávid Ferenc és hívei azt is kifejtették, hogy a képek és szobrok ügyében már elegendő történet azzal, hogy kinyilvánították: nem szabad imádni ezeket. A továbbiakat majd az időre kell bízni, és semmiképpen sem szabad zavargást előidézni ezek erőszakos eltávolításával. Esztelenségnek tartották azt is, hogy bármiféle tanulatlan parasztember előálljon azzal, hogy prédikálni akar a gyülekezet előtt. De intézkedés történt arról is, hogy a papok az istentisztelet során albát viseljenek. Dávid tehát határozottan szembehelyezkedett a templomok radikális megtisztítását követelő Kálmáncseivel. A zsinati aktákon az áll, hogy részt vettek rajta a később „részeknek” nevezett Alsó-Magyarország (*Pannonia inferior*) papjai mellett Erdély mindkét nemzetének, azaz a magyaroknak és a szászoknak a lelkeszei, s az aláírók között Károlyi Boldi Sebestyén, Matthias Hebler és Franciscus Davidis neve mellett az is szerepel, hogy *superintendens*, Dávidnál egészen pontosan az, hogy *superintendens ecclesiarum hungaricarum transylvanicarum*.¹⁵

1557 körül Magyarországon közismertek voltak az abból származó zavarok, hogy Melanchthon nem szólalt meg az úrvacsoratan kérdésében. Huszár Gál 1557-ben azzal a kéréssel fordul Bullingerhez, hogy ösztönözze Melanchthont egyértelmű állásfoglalásra az úrvacsorakérdésben: „Igen jól tennéd, ha Melanchthon Fülöp doktort is biztatnád, hogy nyíltan fogalmazza meg és mielőbb tegye végre közzé véleményét az úrvacsora szentségéről. Az ő színlelése ugyanis nem kis vizsályt szült eddig Krisztus egyházának.”¹⁶

¹² BALÁZS 2009, 2. köt. 13. o. A Stancaro elleni mű János Zsigmondhoz, Magyarország választott királyához intézett ajánlása kijelenti, hogy a szerző, Dávid olyan országban él, amelynek uralkodója pártfogásába veszi az igazakat. Szerinte tehát az uralkodó által vállalt patronátus kiteljesedése lesz, ha a protestáns gyülekezetek atyjává és pártfogójává válik. Vö. Heltai Gáspár ajánlását az 1560-as zsoldárfordításokhoz: ZVARA 2003, 118–120. o.

¹³ RMNY 143. Vö. ROTH 1964, 37–45. o.; BINDER 1977.

¹⁴ MHHE 2. köt. 93. o. MBW 8498. szám. RMNY 147. Vö. NEUSER 1973, 58. o.

¹⁵ BALÁZS 2009, 2. köt. 11–12. o. JUHÁSZ 1996, 28., 32–33. o. Vö. KEMÉNY 1891, 64–65. o.

¹⁶ EMBER 1728, 115. o. Vö. NEUSER 1973, 53–54. o. E levél pusztá léte elég volna ahhoz, hogy reformátusnak nyilvánítsuk ezt a híres nyomdász-reformátort. Ám Huszár Gál nyomtatott műveiből kiderül, hogy éppen úrvacsorafelfogásában hamisítatlan lutheránus volt. RMNY 151. BOTTA 1991, 340–362. o.

Ezen a háttéren figyelemre méltó, hogy Melanchthon 1558-ban mégis beleavatkozott az erdélyi úrvacsoravitába, véleménye azonban, úgy tűnik, nem volt elég határozott ahhoz, hogy a svájci irányhoz húzókat tekintélyével viszsztatartsa, míg a lutheri tanítás hívei Melanchthon levelében saját álláspontjuk igazolását látták. ZOVÁNYI Jenő joggal állapította meg: Melanchthon tanítványaiból mind a lutheri, mind a helvét irányzatnak jutottak lelkes támogatók (1986, 385. o.). A magyar reformátorok esetében sem elegendő pusztán külsőleg vizsgálni kifejezéseiket, hanem teológiai szándékuk szerint kell értékelni őket. Csak így találhatunk magyarázatot arra, hogy Melanchthon egyidejűleg lehetett tekintély lutheránusok és svájci befolyás alatt állók számára. Figyelemre méltó, ha nem is teljesen problémamentes Bucsay Mihály véleménye: „A magyar lutheránusok magatartása Luther életében nem mereven lutheri, hanem irénikus volt. Ez elsősorban az úrvacsoratanban mutatkozott meg. A magyarok ezt a kérdést inkább Melanchthon, mint Luther szemével látták. Zwingli és Bullinger ellen nem polemizáltak, inkább az ellentéteket igyekeztek elsimítani. Lutheránizmusuknak ez a szabadabb, önállóbb felfogása a magyar lutheránusokat Luther halála után akaratalanul a helvét teológusokhoz közelítette.”¹⁷

1559 augusztusában Nagyváradon mégis eredményre vezettek a tiszántúliak (Mélius és Kopácsi István) és a kolozsváriak (Dávid, Heltai és Molnár Gergely) közötti tárgyalások.¹⁸ Úgy esett, hogy Dávid, akinek meghatározó szerepe volt abban, hogy 1557 júniusában egy lutheránus szellemű iratban demonstrálják az erdélyi protestánsok egységét, 1559 tavaszára már felhagyott a lutheránizmus védelmével, s egy Kálvinéhoz nagyon közel álló úrvacsoratan kezdett hirdetni (lásd BALÁZS 2009, 2. köt. 13. o.).

A tárgyalópartnerek azt a forгатatókönyvet választották, hogy a mindenszentek napján Marosvásárhelyen tartandó egyházkerületi gyűlés úrvacsorai hitvallásként fogja megállapodásuk tartalmát elfogadni és végső formába önteni. Hogy ki vállalta magára a megszövegezés feladatát, nyitott kérdés, a szakirodalom általában Meliust említi szerzőként, bár az ő jellegzetes stílusa egyáltalán nem ismerhető föl a marosvásárhelyi hitvallás fennmaradt szövegében, amely műfaját tekintve úrvacsorai prédikáció.

A hitvallás szövege több mint 300 éven át ismeretlen volt,

¹⁷ BUCSAY 1959, 45–46. o. A magyar reformációtörténetben teljesen hiányzik például annak a kérdésnek a kutatása, mennyiben hatott Melanchthon etikája a magyar reformációra.

¹⁸ RMNY 153. Jellemző, hogy Dávidnak e váltás utáni első ránk maradt megnyilatkozásában két mozzanat kap feltűnően nagy hangsúlyt. Egyrészt arról beszél, hogy legfőbb célja az erdélyi egyházak egységének megteremtése, másrészt egy hajszálnyira sem térnek el attól, amit a szászországi egyházak nevében 1551-ben a tridenti zsinat elé terjesztettek (*Confessio doctrinae Saxonicarum ecclesiarum*), s amit a legszeretettebb tanítómester (amantissimus praeceptor noster), Melanchthon 1557-ben megküldött az erdélyi egyházaknak.

míg Fraknói Vilmos ki nem áztatta a kassai kamara 1584-es pénztárkönyvének fedőlapjából (a kolozsvári kiadásnak ez az egyetlen példánya ma az OSZK-ban található).¹⁹ Fraknói minden lelkiismeretessége ellenére viszont a *Magyar Könyvszemlé*ben megjelent szövegkiadás nem teljesen kifogástalan, két helyen csonka maradt, összesen 14 szó hiányzik belőle.²⁰ Az ezt követő két későbbi, modernizált helyesírású közlésből ráadásul még egy teljes bekezdés is kimaradt.²¹

A hitvallás német fordítása 1563-ban jelent meg Heidelbergben.²² A magyar eredetihez képest ez rövidebb kiegészítéseket tartalmaz, amelyek a teológiai mondanivalót igyekeznek a kálvini felfogás értelmében pontosítani. Fordítóként elsősorban Dávid és Heltai jöhetnek szóba. A fordítás azt igyekszik érvényre juttatni, hogy a marosvásárhelyi hitvallás teológiája a *Consensus Tigurinus* nyomdokán halad. Nem lehet véletlen, hogy a német fordítás éppen 1563-ban és éppen Heidelbergben jelent meg, akkor és ott volt ugyanis a helvét típusú teológiák, főleg a bullingeri és a kálvini közötti közeledés és kiegyenlítődés az érdeklődés homlokterében.²³ Ez az egységtörekvés pár évvel később Debrecenben is meghozta gyümölcseit, mikor az 1567 februárjában ülésező zsinat a *Heidelbergi kátét* és a *II. helvét hitvallást* fogadta el a tiszántúli egyházvidék hitvallásaiként.²⁴

A magyar nyelvű úrvacsora-hitvallás Bullinger és Kálvin között igyekszik egyensúlyozni a *Consensus Tigurinus* szellemében anélkül, hogy átvinné ennek jellegzetes fordulatait. A szöveg ugyan (Zwinglivel és Bullingerrel) a befogadó oldalán a hitet az úrvacsora ajándékában való részesülés előfeltételének tekinti, de (Kálvinnal) tud egy másik alapvető tényezőről is, a Szentlélek működéséről. Az ígért, a hit és a Szentlélek párhuzamosan, egyidejűleg hatnak, a Zwingli-féle szubjektivizmus helyére így a buceri és kálvini objektivizmus lép. Krisztus teste és vére sem nem fizikai módon egyesítenek Krisztussal (*manducatio oralis*), sem pedig kizárólag a szubjektív hit révén lesznek az örök életre szóló táplálékká, hanem a Szentléleknek az evéssel és a hittel (*edere – credere*) egyidejű munkájának köszönhetően: „Ennec à Christus Jesussal való részessüléssünknek czatornáia a szent Lélec, ki által minden iauait is reánc ötli, es velünc közli à Christus Jesus, mint szent János mondja [I Io 3,24]” (3. cikk).

¹⁹ RMNY 155.

²⁰ FRAKNÓI 1878, leírás: 264. o., szövegekölés: 277–282. o.

²¹ KISS 1881, 48–53. o. INCZE 1939. Ez utóbbi sajnos értelemzavaró sajtóhibákat is tartalmaz.

²² *Beschlus* RMK 3. köt. 507. o. VD 16. köt. B 2207. Modern kiadás: BSRÉF 2/1. köt. 109–115. o. (nr. 52).

²³ JUHÁSZ 1996, 37–38. o.

²⁴ „[...] recipimus et subscripsimus Helveticae confessioni anno D. 1566 editae, cui et ecclesiae Genevensis ministri subscripserunt. Et quicunque confessionem nostram in synodis confirmatam et hanc confessionem Helveticam Tiguri editam aut articulos hos ex verbo Dei temere reiecerit, solverit et contrarium docuerit, iurisdictione ecclesiastica puniendum statuimus. Finis. 22. Augusti an. D. 1567.” (*Articuli...* RMNY 226, Fol. H4v). KISS 1881, 612. o.

A német fordítás az 5. cikkben ehhez még Kálvinhoz hű, precíz igyekezettel azt is hozzáteszi, hogy nemcsak javait közli velünk, hanem önmagát is (*sich sebst*). Az idézett mondatban a „czatornáia”²⁵ szó szintén árulkodó, Kálvinra jellemző metafora. A másik oldalon a zürichi spiritualizáló teológia emléke az, hogy a vásárhelyi szöveg Jn 6-ot is az úrvacsorát megalapozó *locusként* értelmezi. Ez ugyanaz a felfogás, mint amellyel a későbbi magyar református hitvallásokban az 1562-es *Confessio catholicától* az 1570-es csengeri vallástételig még részletesebb kifejtésben találkozunk.²⁶ A vásárhelyi úrvacsoratan mégsem kompiláció, bullingeri és kálvini helyek összeférelése, inkább egy sokévi exegetikai munka vitákban kiérlelt gyümölcse. Kisdolgozói Melanchthon iskolájából indultak el, majd termékeny ötleteket kaptak az oecolampadiusi-buceri közvetítő vonaltól is, döntő hatást gyakorolt rájuk Bullinger krisztológiája,²⁷ amelyet 1557-ben wittenbergi praeceptoruk is magáévá tett, végül pedig Kálvin olvasása révén jutottak el a Melius által következetesen képviselt, stabilnak bizonyuló rendszerig.

Az 1930–1940-es évek irodalma szívesen aposztrofálta ezt a teológiát a magyar népiségből következő autochton tanításnak. Több évtizeden átívelő kontinuitása, egyéni, eredeti vonásai valóban felismerhetők ennek a felfogásnak, de tény, hogy a magyar reformátorok olvastak, élénk kapcsolatokat áptak német és svájci mestereikkel, ezáltal nyitottan mérlegelték a többfelől érkező hatásokat.²⁸ A marosvásárhelyi hitvallás történelmi jelentősége az, hogy egy szerves rendszerben foglalta össze a helvét irányzathoz sorolható gondolatokat, és egy táborba gyűjtötte ezek magyarországi képviselőit.

Olyan egységről volt szó, amelynek teológiai megalkotói a Melanchthonból is építkező svájci teológusok voltak, magyarországi és erdélyi alkalmazói pedig a debreceni Melius Juhász Péter és persze a kolozsvári központ munkásai, azaz Dávid Ferenc és Heltai Gáspár. Rendkívül fontos e törekvés nemzetközi dimenzióinak hangsúlyozása, hiszen az egyre inkább protestánsná váló országban valóságos verseny indult meg a protestáns csoportok között a nemzetközi elismerésért és támogatásért. Bár Petrovics Péter politikai hatalmának csúcspontján született olyan országgyű-

²⁵ Vö. *Genfi káté*, 340: „par la communication de son corps et son sang noz ames sont nourries...” (BSKORK 38. o. BSRÉF 1/2. köt. 355. o.), továbbá *Confession de foy*, 1559, 36. cikk: „...nous croyons, que par la vertu secrete et incomprehensible de son Esprit il nous nourrit et vivifie de la substance de son corps et de son sang (I.Cor.10.16). Nous tenons bien, que cela se fait spirituellement (Jean 6.63) [...] pource qu’il est celeste, il ne peut estre apprehendé que par foy.” (BSKORK 74. o.)

²⁶ KISS 1881, 143–152., 508–518., 664–668. o. BSRK 298–302., 451–453. o. BARTON 1987, 154–158., 266–267. o. BUCSAY 1939, 277–281. o. BUCSAY 1945, 60–73. o.

²⁷ JUHÁSZ 1970; BUCSAY 1975.

²⁸ RÁTH 1896; SCHLÉGL 1966; NAGY 1965; UÓ 1968; ZSINDELY 1975.

lési határozat, amely teret adott a szakramentáriusoknak is,²⁹ törvények által tartósan elismert vallásnak a katolikus mellett az evangélikus számított,³⁰ s ennek teológusai kiadványaikkal rendre demonstrálták, hogy Wittenbergtól Rostockon át Odera-Frankfurtig nagy szellemi és politikai központok támogatását élvezik.³¹ A nemzetközi háttér megteremtésére egyidejűleg ugyanilyen erőteljes kísérleteket tettek a szakramentáriusok is. Ennek legfontosabb dokumentuma *Az Úrnak vacsorájáról való közönséges keresztyéni vallás* című magyar nyelvű hitvallás Heidelbergben megjelent német fordítása.

Mindkét fél a nemzetközi tekintélyek felsorakoztatásával akarta tehát eldönteni azt a küzdelmet, amelyben Dávid célja jól kivehetően egy olyan egységes protestáns egyház megteremtése volt, amely képes lett volna egyesíteni az új ország lakosainak nagy részét. Az ehhez való csatlakozás ugyanakkor a Habsburg fennhatóság alatt élőkkel való egyházi közösség megőrzését is jelentette volna, hiszen hasonló dogmatikai erjedés zajlott le ott is, s a két ország közötti politikai határok ugyan az erőviszonyoktól függően változtak, de Melius debreceni püspöksége olyan egyházakat is felölelt, amelyek a királyi Magyarországhoz tartoztak. Az újabb összezsapások sorozatában azonban meg kellett tapasztalnia, hogy a helvét úrvacsoratan nem tudja magával ragadni a szász nemzet gyülekezeteinek többségét, s így az egység megteremtése illúzió marad. Mindenképpen rendhagyó lépése volt Dávidnak ugyanakkor, hogy 1559-ben, e küzdelem elején, amikor még erdélyi magyar egyházak között is kisebbségben volt álláspontjával, lemondott a püspöki címről.

A helvét teológusok az egyházi szervezet tiszteletben tartásával és persze kitartó térítő munkával próbáltak híveket szerezni álláspontjuknak, hosszú ideig a fejedelmi hatalom ellenében munkálkodva, hiszen 1563-ig János Zsigmond katolikus maradt, s a protestáns felekezetek közül egyedül az evangélikusokat tartotta elfogadhatóknak. A helyzet 1563 táján változott meg gyökeresen. A helvét tábor fokozatos gyarapodása ekkorra vezetett el odáig, hogy immár megkerülhetlenné vált helyzetük rendezése. Mindebben meghatározó szerepet játszott az is, hogy Erdélybe érkezett és a fejedelem udvari orvosa, tanácsosa lett az a Giorgio Biandrata, aki a megelőző években döntő hatást gyakorolt a lengyel protestantizmus fejlődésére is. Minden jel arra mutat, hogy Biandrátát és Dávidot tekinthetjük az események fő mozgatóinak. Ők járták ki a fejedelemtől 1564 elején, hogy rendezzen országos hitvitát, majd az áprilisban létrejött összejövetelnek ők lettek kulcsfigurái. Biandrata jelentette be még a zsinat megkezdése előtt, hogy a király Dionysius Alesiuszt megfosztotta a magyar egyházak püs-

pöke címétől, majd az ő előterjesztésére választották meg ugyanerre a posztra Dávid Ferencet. Felolvasták a királyt támogató levelét, majd maga Dávid olvasta fel a királynak azt a levelét is, amely Biandrátát az összejövetel moderátorává nevezte ki, türelmes és az egyetértést kereső vitaközlésre szólította fel a feleket, s megfogalmazta a legfontosabb vitakérdéseket is.³² A királyi előterjesztésből is világos, hogy az uralkodó már számolt a megegyezés lehetetlenségével. Enyeden, majd az azt követő tordai országgyűlésen valójában azt mondták ki hivatalosan is, hogy Erdélyben két törvényesen elismert felekezet van, a szebeni vallásnak nevezett evangélikus és a kolozsvárinak nevezett református.³³

Hivatkozott művek

- BALÁZS Mihály 2006. *Felekezeti és fikció. Tanulmányok 16–17. századi irodalmunkról*. Balassi Kiadó, Budapest. /Régi Magyar Könyvtár, Tanulmányok 8./
- BALÁZS Mihály 2008. Megjegyzések János Zsigmond valláspolitikájáról. *Credo*, 14. évf. 1–2. szám. 67–93. o.
- BALÁZS Mihály 2009. Dávid Ferenc életútja. *Unitárius Élet*, 63. évf. 2–5. szám. 12–15., 10–13., 15–18., 7–15. o. Internetes kiadás: <http://uninaplo.unitarius-halo.net/unitariusélet/2009/04/30/balazs-mihaly-david-ferenc-eletutja/>
- BARTON, Peter F. et al. (szerk.) 1987. *Ostmitteleuropas Bekenntnisschriften der evangelischen Kirchen A. und H. B. des Reformationszeitalters*. 3/1. köt. 1564–1576. Református Zsinati Iroda, Budapest.
- Beschlus vnd Form der lehr vom Testament vnd Abendmal vnser Seligmachers Jesu Christi, gründtlich vnd warhafftiglich beschriben, offentlich bekennet vnd vnderscriben von allen Pastorn vnd Seelhirten aus Obrem vnd Nidrem Vngerlandt, vnd allen Christlichen Lehrern Vngrischer Nation (jhr wenig aufgenommen) in gantz Sibenbürgen, Mit sampt den Dienern der Kirchen zu Clausenburg. Im heyligen Synodo vnd Priesterlicher Samlung zu Newmarck in Sibenbürgen.* (Erstlich in Truck ausgangem zu Clausenburg in Sibenbürgen, im jar 1559. Jetzund auff new in der Churfürstlichen Statt Heydelberg getruckt, durch Johannem Mayer, Anno 1563.)
- BiDi. *Bibliotheca dissidentium. Répertoire des non-conformistes religieux des seizième et dix-septième siècles*. Szerk. André Séguenny. 1–26. köt. Baden-Baden, 1980–2008.
- BINDER, Ludwig 1967. Die frühesten Synoden der evangelischen Kirche in Siebenbürgen. In: *Geschichtswirklichkeit und Glaubensbewährung. Festschrift für Friedrich Müller*. Szerk. Franklin Clark Fry. Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart. 220–244. o.
- BINDER, Ludwig 1976. *Grundlagen und Formen der Toleranz in Siebenbürgen bis zur Mitte des 17. Jahrhunderts*. Bohlau, Köln–Wien. /Siebenbürgisches Archiv 3. folyam, 11./
- BINDER, Ludwig 1977. Melanchthon in der siebenbürgischen evangelischen Kirche. *Theologische Literaturzeitung*, 102. évf. 2–22. o.

²⁹ MHHE 2. köt. 78. o.

³⁰ MHHE 2. köt. 93., 98., 218., 223–224. o.

³¹ RMNY 190. BALÁZS 2009, 3. köt. 15. o.

³² A *Modus concordiae* (1564), amely Kálvintól hosszú passzusokat idéz, megjelent: TEUTSCH 1883, 2. köt. 78–101. o.; BARTON 1987, 25–34. o.; magyarul: KISS 1881, 420–437. o. Vö. RÉVÉSZ 1934.

³³ BALÁZS 2009, 3. köt. 16. o. MHHE 2. köt. 231–232. o. BINDER 1976, 57–88. o. Vö. BALÁZS 2006, 11–36. o.; UÓ 2008.

- BOTTA István 1991. *Huszár Gál élete, művei és kora (1512?–1575)*. Akadémiai Kiadó, Budapest. /Humanizmus és reformáció 18./
- BSKORK. Wilhelm Niesel: *Bekenntnisschriften und Kirchenordnungen der nach Gottes Wort reformierten Kirche*. München, 1938. Reprint: Zollikon, Zürich, 1985.
- BSRK. E[rnst] F[riedrich] Karl Müller: *Die Bekenntnisschriften der reformierten Kirche. In authentischen Texten mit geschichtlicher Einleitung und Register*. Deichert, Leipzig, 1903. Reprint: Hartmut Spenner, Waltrop, 1999. /Theologische Studien-Texte 5.1–2./
- BSRefK. Heiner Faulenbach – Eberhard Busch (szerk.): *Reformierte Bekenntnisschriften*. 1/1. köt. 1523–1534. 1/2. köt. 1535–1549. 1/3. köt. 1550–1558. 2/1. köt. 1559–1563. Neukirchen, 2002–2009.
- BUCSAY Mihály 1939. Die Lehre vom Heiligen Abendmahl in der ungarischen Reformation helvetischer Richtung. *Deutsche Theologie*, 6. évf. 261–281. o.
- BUCSAY Mihály 1945. *Szegedi Gergely debreceni reformátor, a kálvini irányú úttörője hazánkban*. Balás László Könyvkereskedése, Budapest. /A Középdunai Protestantizmus Könyvtára A/8./
- BUCSAY Mihály 1959. *Geschichte des Protestantismus in Ungarn*. Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart.
- BUCSAY Mihály 1975. Bullinger Henrik gondolatainak kisugárzása Magyarországon, különösen Méliusz Juhász Péter teológiájában. *Theologiai Szemle*, új folyam 17. évf. 284–292. o.
- BULLINGER 1967. *Heinrychi Bullingeri Epistola ad ecclesias Hungaricas earumque pastores scripta MDLI*. Bullinger Henrik levele a magyarországi egyházakhoz és lelkipászorokhoz 1551. Editio bilinguis. Ford. Nagy Barna. Református Zsinati Iroda, Budapest.
- CR. *Corpus reformatorum*. Berlin, 1834–
- Debreceni EMBER Pál 1728. *Historia Ecclesiae Reformatae in Hungaria*. Szerk. Friedrich Adolf Lampe. Utrecht.
- ETE. Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából. Szerk. Bunyitay Vince et al. 1–5. köt. Szent István Társulat, Budapest, 1902–1912.
- FRAKNÓI Vilmos 1878. Könyvtáblákban fölfedezett XVI. és XVII. századbeli magyar ősnymtatványok. *Magyar Könyvszemle*, 3. évf. 251–302. o.
- HOLL Béla 1966. Ein unbekannter Klausenburger Melanchthon-Druck aus dem XVI. Jahrhundert. *Magyar Könyvszemle*, 82. évf. 376–385. o.
- INCZE Gábor (szerk.) 1939. Dávid Ferenc: *Az Urnac vaczoraiarol valo koezenséges keresztyéni vallás... 1559*. Debrecen. /A reformáció és ellenreformáció korának evangéliumi keresztyén (református és evangélikus) egyházi írói 9./
- JAKAB Elek 1879. *Dávid Ferencz emléke*. 1. köt. Budapest.
- JUHÁSZ István 1970. Von Luther zu Bullinger. Der theologische Weg der Reformation in den protestantischen Kirchen in Rumänien. *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, 81. évf. 308–333. o.
- JUHÁSZ István 1996. *Hitvallás és türelem. Tanulmányok az erdélyi református egyház és teológia 1542–1792 közötti történetéből*. Egyetemi fokú Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár.
- KATHONA Géza 1974. *Fejezetek a török hódoltsági reformáció történetéből*. Akadémiai Kiadó, Budapest. /Humanizmus és reformáció 4./
- KEMÉNY Lajos 1891. *A reformáció Kassán*. Kassa.
- KEVEHÁZI László 2005. „A keresztségét hirdetni kezdtem”. Sztárai Mihály élete és szolgálata. Luther Kiadó, Budapest.
- KISS Áron 1881. *A XVI. században tartott Magyar Református Zsinatok végzései*. Magyarországi Protestáns Egylet, Budapest.
- MBW. *Melanchthons Briefwechsel*. Kritische und kommentierte Ausgabe. Szerk. Heinz Scheible – Johanna Loehr. Frommann-Holzboog, Stuttgart – Bad Cannstatt, 1977–
- MHHE. *Monumenta Hungariae Historica*. Erdélyi országgyűlési emlékek. 1–22. köt. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1875–1899.
- NAGY Barna 1965. Quellenforschung zur ungarischen Reformationsliteratur unter besonderer Berücksichtigung der Beziehungen zu Bullinger. *Zwingliana*, 12. évf. 191–206. o.
- NAGY Barna 1968. Bullingers Bedeutung für das östliche Europa. Ein Forschungsbericht. In: *Reformation 1517–1967. Wittenberger Vorträge*. Szerk. Ernst Kähler. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin. 84–119. o.
- NEUSER, Wilhelm H. 1973. Melanchthons Abendmahlslehre und ihre Auswirkungen im unteren Donauraum. *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, 84. évf. 49–59. o.
- PAPP Gusztáv 1935. *Kálmáncsehi Sánta Márton*. Budapest.
- RÁTH György 1896. Bullinger Henrik és a magyar reformáció. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 6. évf. 42–58., 273–289. o.
- RÉVÉSZ Imre 1934. Kálvin az 1564-iki nagyenyedi zsinaton. In: *Emlékkönyv Dr. Kecskeméthy István teológiai professzor életének 70.-ik, teológiai tanári szolgálatának 40.-ik évfordulójára*. Kolozsvár. 109–123. o.
- RÉVÉSZ Imre 1936. *Méliusz és Kálvin*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. /Erdélyi Tudományos Füzetek 85./
- RÉVÉSZ Imre (ifj.) 1933. Bucer Márton és a magyar reformáció. *Theologiai Szemle*, 9. évf. 18–29. o.
- RÉVÉSZ Imre (ifj.) 1938. *Magyar református egyháztörténet*. 1. rész. 1520 tájától 1608-ig. Debrecen. /Református Egyházi Könyvtár 20./
- RMK 3. Szabó Károly – Hellebrant Árpád: *Régi magyar könyvtár*. 3. köt. Budapest, 1898. *Régi magyar könyvtár*. 3. köt. Pótlások, kiegészítések, javítások. Borsa Gedeon irányításával összeáll.: Dörnyei Sándor és Szálka Irma. 1–4. köt. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 1990–1993.
- RMNY. Borsa Gedeon et al. (szerk.): *Régi magyarországi nyomtatványok 1473–1655*. 1–3. köt. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971–2000.
- RMNY 1. APP. 20. Dávid Ferenc: *Responsum ministrorum ecclesiae Colosvariensis ad scripta varia Martini a Calmancha in causa coenae Domini edita Colosvarini anno MDLVI die XXV. Julii*.
- RMNY 127. *Dialysis Scripti Stancari Contra Primum Articulum Synodi Szekiensis, qui de doctrina controuertitur, conscripta, Per Franciscum Daudis. Psalmo XXXI. Muta fiant labia dolosa quae loquuntur aduersus Iustos dura superba & contumeliosa*. Hoffgreff, Kolozsvár, 1555.
- RMNY 143. *Consensus doctrinae de sacramentis Christi pastorum et ministrorum ecclesiarum in inferioris Pannonia et nationis utriusque in tota Transylvania*. Kolozsvár, 1557.
- RMNY 147. *Acta synodi pastorum ecclesiae nationis Hungaricae in Transylvania*. Kolozsvár, 1558.
- RMNY 148. *Apologia aduersus maledicentiam et calumnias Francisci Stancari, iussu et voluntate omnium doctentium coelestem doctrinam incorrupte in ecclesijs Transylvanicis conscripta. Per ministros ecclesiae Claudiopolitanae in eadem Transylvania*. Hoffgreff, Kolozsvár, 1558.

- RMNY 151. [Huszár Gál:] *Az Vr Iesus Christusnac szent vachoraiarol, kin szenvedeseröl es dichöseges fel tamadasarol valo predicacioc.* Óvár, 1558.
- RMNY 153. *Defensio orthodoxae sententiae de caena Domini ministrorum ecclesiae Claudiopolitanae et reliquorum recte docentium in ecclesiis Transylvanicis.* Kolozsvár, 1559.
- RMNY 155. *Az vrnac vaczoraiarol valo közenséges keresztyéni valás, melyet a keresztyéni tanító mind egész Magyar Országból s mind Erdéltől a vásárhelyi szent sinatba töttéc es kiattác a Christus Iesus szentegyházának építessere, MDLIX esztendőbe Mind szent napian.* Heltai, Kolozsvár, 1559. [8] fol. 8°.
- RMNY 190. *Approbatio reformationis ecclesiae Coronensis ac totivs Barcensis prouinciae.* Brassó, 1563.
- ROTH, Erich 1964. *Die Reformation in Siebenbürgen. Ihr Verhältnis zu Wittenberg und der Schweiz.* 2. köt. *Von Honterus zur Augustana.* Köln–Graz. /Siebenbürgisches Archiv 4./
- SAE. *Studia et acta ecclesiastica.* 1–5. köt. Budapest, 1965–1983.
- SCHLÉGL István 1966. *Die Beziehungen Heinrich Bullingers zu Ungarn. Zwingliana,* 12. évf. 330–377. o. = In: *Wirkungen der deutschen Reformation bis 1555.* Szerk. Walther Hubatsch. Darmstadt, 1967. /Wege der Forschung 203./ 351–395. o.
- SZEGEDI Edit 2005. *Die Reformation in Klausenburg.* In: Volker Leppin – Ulrich A. Wien (szerk.): *Konfessionsbildung und Konfessionskultur in Siebenbürgen in der Frühen Neuzeit.* Franz Steiner, Stuttgart. /Quellen und Studien zur Geschichte des östlichen Europa 66./ 77–88. o.
- TEUTSCH, Georg Daniel 1883. *Urkundenbuch der evangelischen Landeskirche A. B. in Siebenbürgen.* 2. köt. *Die Synodalverhandlungen der evang. Landeskirche A. B. in Siebenbürgen im Reformationsjahrhundert.* Hermannstadt.
- VD 16. *Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts.* 1–25. köt. Stuttgart, 1983–2000.
- ZOVÁNYI Jenő 1986. *A reformáció Magyarországon 1565-ig.* [1922] Reprint. Állami Könyvterjesztő Vállalat, Budapest.
- ZVARA Edina 2003. „Az keresztyén olvasóknak”. *Magyar nyelvű bibliafordítások és kiadások előszavai és ajánlásai a 16–17. századból.* Balassi Kiadó, Budapest. /Régi Magyar Könyvtár. Források 14./
- ZSINDELY Endre 1975. *Bullinger und Ungarn.* In: *Heinrich Bullinger 1504–1575. Gesammelte Aufsätze zum 400. Todestag.* 2. köt. Theologischer Verlag, Zürich. /Zürcher Beiträge zur Reformationsgeschichte 8./ 361–382. o.

Az emberélet középső szakasza¹

PETHŐ-UDVARDI ANDREA

„Az emberélet útjának felén / egy nagy sötét erdő jutott belém;
a születő halálnak tudata. / Sok ágbogával, árnyával növekszik;
én hordozom – ha nem tetszik, ha tetszik. / Nem szarv, maszk, lópata,
kívülről leső rém ez a tudat: / Erdő a szívem égboltja alatt;
susog szelíden, mert hálás nekem: / egy levele sem sarjad nélkülem.”
(Devecseri Gábor: Erdő)

Bevezetés

Az élete közepét élő vagy élete közepén krízisbe jutó korosztály iránt lelkészként különös felelősséget érezhetünk. A lelkigondozói munkára tekintve kiemelkedően hangsúlyos, milyen válaszokat adunk, ad az egyház az elmúlás kérdésére, hogyan tudja segíteni a krízisbe jutott középkorúakat, hogyan tudja kísérni a lelkigondozó ezt a korosztályt, rámutatva a változás okaira, az életfeladatokra, a lehetőségekre.

A korosztályt, amelyet az életközépi krízis érint, különösen veszélyeztetettnek tartom: ők a jövő nemzedék nevelői, az idősök ellátói, támogatói, társadalmunk aktív, dolgozó tagjai, kreativitásukkal környezetünk meghatározó formálói. Megfelelő segítségnyújtással és megelőzéssel csáládi feszültségeknek, válságoknak, szomatikus betegségeknek, depresszióknak, önértékelési válságnak mehetünk elébe. Bizonyos értelemben hiánypótlónak tartom a középkorúakkal való foglalkozást, kevés szó esik róluk egyházi szinten is, inkább a hiányukról hallunk, hiszen ez az a korosztály, akik alig vannak jelen a gyülekezet életében. Fontos tehát felhívni rájuk a figyelmet, és kiemelni az egyházi segítségnyújtás szerepét és lehetőségeit.

Az életközépi krízis vizsgálata

Az érintett korosztály behatárolása

Az életközépi krízis fogalma a 20. század utolsó harmadában vált ismertté a pszichológiában, addig annak elhanyagolt területe volt, bár az emberélet e szakasza nemcsak az egyik leghosszabb, hanem az egyik legfontosabb időszak is.

Az életközép ideje alatt a 35 éves kor és a 40-es évek

¹ Ez az írás a szerzőnek a Semmelweis Egyetem Mentálhigiénés Intézetének mentálhigiénés és szervezetfejlesztő szakirányú továbbképzési szakán írt, *Az emberélet útjának dele a spiritualitás fényében* című (irodalomkutatás típusú) szakdolgozatának főbb témáit és kérdésfelvetéseit foglalja össze.

vége közötti tíz-tizenöt évet érti általánosan a szakirodalom. LEVINSON (1978) az emberi életet négy nagy szakaszra és a köztük lévő öt átmeneti időszakra osztja. A negyediket tartja az élet középső szakaszának, azaz a 40-65 éves kort, amelyben a 40-45 éves kor közötti időszak az élet középső szakaszába való átmenet. Erikson pszichoszociális elmélete szerint az emberi életciklusok hetedik szakasza az érett felnőttkor, amelynek válságát a generativitás és a stagnálás egymásnak feszülése adja. A veszélyeztetett korosztály tehát tágabb értelemben véve a 35 és 50 év közöttieké.

Ez az időszak minden ember számára a változás és az átalakulás ideje, azonban az életközépi válság nem következik be szükségszerűen mindenkinél. Egyeseknél a személyiség átalakulása fokozatosan, nagyobb megrázkódás nélkül megy végbe, másoknál (becslések szerint az emberek kétharmadánál) drámai változások közepette zajlik. Ez a változás, alakulás egyesek számára tehát krízis időszaka. Le kell szögezni, hogy az életközépi krízis esetében (is) veszélyeztetett korosztályról beszélhetünk, akiknek különböző okok vagy azok összejárása miatt nehézségeik adódnak az adott életkor életfeladatainak megoldásában és a következő életszakaszba való átlépésben.

A középső életkor veszteségei

Biológiai öregedés

A 40 éves korhoz közeledve észrevehető hanyatlás zajlik a külső megjelenésben, a fizikai erőnlétben, valamint az egészségi állapotban. A középkorú ember mind gyakrabban találkozik saját vagy mások betegségével, foglalkoztatni kezdi a szenvedés, a halál gondolata. Az egyéni identitástílustól és a pszichológiai elhárító mechanizmusok működésmódjától függ, hogy milyen mértékben veszünk észre magunkon a változásokat (SOMOGYINÉ PETIK – KÉZDY 2007).

Gyakran tapasztalható, hogy az életközépi krízis kezdete éppen egy betegséggel való szembesüléshez köthető. Ezek általában nem életveszélyes, de komolyabb betegségek, mint az infarktus, májgyulladás, daganat, amelyek felhívják a figyelmet az élet végességére, a változtatás lehetőségére (HAJDUSKA 2008).

Családi szerepvesztések

A középkorú generációt az irodalomban gyakran nevezik „szendvicsgenerációnak”, arra utalva, hogy ennek a generációnak még feladatai vannak a fiatalabbakról való gondoskodásban, de már a szüleik ellátásában is (HORVÁTH-SZABÓ 2007).

Az életközépi átmenetbe való belépés egy új életstruktúra-választást és egyben egy új generációba való kerülést is jelent. Ezt az időszakot és folyamatot nehezítik és megzavarhatják a gyakoribbá váló kritikus, váratlan életese-

mények, mint a szülők vagy a házastárs váratlan halála, válás, súlyos betegségek. De tragikus események nélkül is megnehezül a kommunikáció a családtagok – szülők-gyerekek, házastársak – között.

Erősen a családot érintő külső változás a gyerekek „kirepülése” és a szülőkről való érzelmi leválás. A gyerekek önálló életbe kezdésének és az otthon kiürülésének feldolgozása nagy terhet ró a középkorú generációra.

Társadalmi-gazdasági szerepváltások

A középkorú ember nagy élettapasztalattal és szakmai tudással rendelkezik, alkotókészsége csúcsán van, és hatalmas kreatív erők működnek benne. Ezzel szemben azonban gazdasági okok miatt sokszor mellőzik a munkaerőpiacon. A munkanélküliség fenyegető veszélye nemcsak anyagiilag érinti az embert, de kielégítetlen marad az alkotásvágy is, továbbá válságba kerül az önazonosság-érzés. A munkahely elvesztése tehát alapjaiban rengetheti meg a személyiséget (SOMOGYINÉ PETIK – KÉZDY 2007).

Pszichológiai történések

A krízisbe jutott emberben emocionális zűrzavar keletkezhet, hiszen az aktiválódott konfliktusok észrevétlenül ráépülnek a jelen eseményeire, és azoktól elválaszthatatlanná válnak. Gyakori, hogy az egyén saját krízisével járó negatív érzelmeit el nem fogadva, kivetíti (projektálja) azokat környezetére, ami az intim, családi kapcsolatokat jelentősen megterheli (HORVÁTH-SZABÓ et al. 2007).

A krízis tünetei

A középleletkor idején a személyiség elnyomott energiái és vágyai kerülnek előtérbe. Egyeseknek csökken az érdeklődése a korábban kedvelt tevékenységek vagy akár a munkájuk iránt, másoknak új, különös, kalandos és veszélyes dolgokra támadhat kedve. Nagy a kísértés a kalandokba bonyolódásra – az önmegvalósítás zászlaja alatt –, miközben a meglévő partner, házastárs, család, életmód iránt lanyhul az érdeklődés (HAJDUSKA 2008).

A krízis tipikus tünetei lehetnek: az unalom, az addigi elfoglaltságok értelmetlenségének, hiábavalóságának érzése, depresszió, önvád, elégedetlenség mindenrel és mindenkivel szemben, befelé fordulás, önzés, váratlan döntések, változtatások az életben (SOMOGYINÉ PETIK – KÉZDY 2007).

A már magabiztos személyiség nagyobb kontroll-lehetőség után vágyódik. Nőknél ez karriervágyat, nagyobb mozgásteret jelenthet, férfiaknál jobb pozíciót a családban vagy jelentősebb autonómiát a munkavégzés során.

A krízis jelentkezhet karrierkrízis formájában vagy magánéleti, családi, párkapcsolati felborulásban, eset-

leg mindkettőben egyszerre (HAJDUSKA 2008). A tisztán karrierkrízis formájában jelentkező válságot a munka- vagy a tevékenységi terület megváltoztatása megoldhatja. Ennél nehezebb és összetettebb megoldása lehet a magánéleti krízisnek, amely nemcsak kiobbantóját, hanem az egész családot megterheli. A „biztos, hogy ebben a kapcsolatban kell leélnem az életemet?” alapkérdésre gyakran elhamarkodott válaszok születnek. A változás, amennyiben intellektuális kielégülést, izgalmat és fejlődést hoz, feloldja a válságot. Sajnos gyakran a család, a partner, a gyerekek válnak áldozatává az útkeresésnek.

HAJDUSKA Marianna (2008) az alább felsorolt tüneteket emeli ki:

- ambivalencia;
- kielégítetlenség, érdektelenség a korábban kedvvel végzett munka, hobbik iránt;
- a célok bizonytalanná vagy unalmassá válása;
- önértékelési zavar, bizonytalanságérzés: „tett-e eleget”;
- hiányérzés (intenzív érzéseket szeretne átélni, élményeket, különleges dolgokat megtapasztalni, kipróbálni);
- menekülés a monotónia és a szürkeség elől;
- centrumba szeretne kerülni;
- hiányzik a siker, az elismertség érzése;
- kevés a pozitív visszajelzés (valamelyik életszférában);
- szeretne még új dolgokat megvalósítani, nem csak a meglévőket folytatni;
- szeretne kihívást, kreatív munkát, sikert;
- önértékelése valamilyen jellegű megingását (sérülékenység) szeretné korrigálni.

A fejlődés lehetőségei, feladatok

Az élet második felének fejlődési feladata, hogy az egyén az életet egy új értékbázis köré szervezze, amihez fel kell adnia bizonyos anyagi és szellemi javakhoz való ragaszkodását, és energiáit a belső növekedés felé fordítania.

JUNG (1993) szerint a befelé fordulással az individuáció, az egyén önmagára találása érhető el, LEVINSON (1978) szerint az alapvető kérdés az, hogy az embernek egy adott életszakaszban mennyire sikerül kielégítő struktúrát felépítenie, hogy ezen keresztül kapcsolatba léphessen az alapvető életfeladataival.

Az élet második fele nem passzív menetelés a halál felé, hanem kitüntetett időszak: drámai szembesülés a paradoxonnal, amely az anyagi és spirituális lét-dimenzió személyiségben belüli egybefonódásában fejeződik ki. Ez az időszak teremti meg a lehetőséget, hogy létünk súlypontját a személyiség spirituális dimenziójára helyezzük át, és emberi mivoltunkat ezen keresztül teljesítsük ki (SOMOGYINÉ PETIK – KÉZDY 2007).

A spirituális identitás fejlődése a középső életkorban

Az életközép ideje nemcsak pszichológiai feladatokat, változásokat állít az egyén elé, hanem jelentős átalakulást, kihívásokat hoz a spirituális, lelki élet területén is.

A vallásos hit fejlődése szempontjából különösen nagy jelentősége van a középletkornak, hiszen a serdülőkor mellett az élet középső szakaszát jelöli meg a szakirodalom a megtérés „csúcsidejeként” (HORVÁTH-SZABÓ 2004).

Ebben az időszakban előtérbe kerül az élet értelmének keresése. Az ember szembesülve saját halálának lehetőségével, szükségszerűen a végső kérdésekre is keresi a választ: „honnan jöttem?”, „hová megyek?”, „mi értelme az életemnek?”, amelyek már önmagukban vallásos kérdések. Az ezekkel való foglalkozás nyitottá teheti az embert a spirituális dimenzió növelésére és az Istennel való kapcsolat kialakítására, visszaállítására vagy elmélyítésére (HORVÁTH-SZABÓ 2004).

Az élet középső szakaszában zajló pszichológiai folyamatot a vallásos élet, a hit nagyban segítheti azzal, hogy a megélt élet az Istennel való viszony perspektívájából nézhető, elemezhető és változtatható.

Jung – önmagunk kibontakoztatása a halál elfogadása és az Istennel való találkozás által

Az életközép feladata az egyénné válás, az individuáció. Ehhez szembeszéseken, ambivalenciák elfogadásán és integrálásán keresztül vezet az út. Jung szerint az életközép negyedik feladata a *persona* viszonylagossá válása, az árnyékszemélyiség elfogadása és az animus vagy az anima integrálása után önmagunk kibontakoztatása a halál elfogadása és az Istennel való találkozás által.

Az életközép tulajdonképpeni problémája az ember halálhoz való viszonya. Az emberélet fordulópontján az egyénnek szembesülnie kell saját halálával, el kell fogadnia a biológiai életgörbe leszálló ágát. A földi élet vége, a halál csak akkor értelmes cél, ha az ember hisz a halál utáni életben. Jung szerint a halál utáni élet nem hit, hanem pszichés realitás kérdése. Azáltal, hogy a lélek értelmesnek találja, berendezkedik rá, egészséges marad.

A pszichológus JUNG (2000) végül arra a következtetésre jut, hogy az élet második felére nevelés iskolái a vallások. Mert felkészítik az embereket életük második felére, megtanítják őket meghalni, mert kivezetik őket önmagukon túl olyan területre, ahol az ember igazán emberré válhat.

Grün hangsúlyozza, hogy Jung ugyanazokat az eszközöket és módszereket kínálja, mint a lelkiségi írók, így beszél arról, hogy az ember feláldoz valamennyit saját énjéből azért, hogy elnyerje valódi önmagát, valamint az introverzióról, amely magány, meditáció, asz-

kézis, böjt révén valósul meg (GRÜN 2009). A tudatlannal való foglalkozás megújulást és szellemi újjászületést hozhat.

Fowler – az összekapcsolódó-elmélyülő hit szakasza

Fowler a hitfejlődés ötödik fázisát, az összekapcsolódó-elmélyülő hit szakaszát a középkorú vagy annál idősebb embereknél írja le.

Az összekapcsolódó hit szakasza a bölcs ember dialógusa. Egységbe fonja az élet ellentétes oldalait (szenvedés és értelem). Fowler ennek a szakasznak a nagy fordulatát a dialektikus megismerés, megértés bekapcsolódásában látja (FOWLER 1991).

Ez az időszak a hit szempontjából is tanulási időszak. Az ebben a szakaszban lévő ember nyitott az igazságra, a világ és a másik ember irányában, felismeri és elismeri hibáit, képes tanulni azokból is és a másik embertől is. A tanulási folyamatban a hitről kapott információk új értelmet nyernek, új hűség és új elköteleződés jelenik meg. Így az érett hit belefonódik az élet minden aspektusába, és áthatja azt (HORVÁTH-SZABÓ 2007b).

Ebben a szakaszban az egyén már képes túllépni a hitnek az előző szakaszban felépített határain, közel enged magához olyan hittartalmakat, spirituális vagy vallásos tapasztalatokat, amelyek nagyon különböznek vagy fenyegetőek lehetnek az identitás vagy a világnézet szempontjából. Jellemző még, hogy a szimbólumok hordozta erő újraegyesül a szimbólum fogalmi jelentésével, ezt nevezi Ricoeur „második naivitásnak” (KLAPPENECKER 2003).

Ricoeur fogalma, a „második naivitás” vagy „akart naivitás” kezdi jelezni az összekapcsolódó hit posztkritikus jellegét, amikor újra a szimbolikus kezdeményezésének veti alá magát, azaz a szimbolikus erő újra összekapcsolódik a fogalmi jelentésekkel (FOWLER 1991).

A szakasz egyik legszembevetőbb jellege a gondolkodás dialektikussá válása, azaz az egyén képes a feszültségek, ellentmondások mélyebb megértésére. A másik fontos változás, hogy az egyén dialógusképessé válik, azaz egyén-te kapcsolatban kész a nézőpontok váltogatására, a különböző perspektívákból való vizsgálatra (FOWLER 1991).

Az összekapcsolódó hit mindazonáltal nem mentes a kritikai impulzusoktól és a kritikai beállítottságtól (FOWLER 1991).

Ebben a szakaszban Fowler szerint kifejlődhet az ironikus imagináció, azaz annak a képessége, hogy az egyén látja a saját és egy csoport legerősebb értékeit, eszmei tartalmát, és ezek szerint él, ugyanakkor azt is felismeri, hogy ezek relatívak, részlegesek, és a transzcendens realitás csakis kikerülhetetlen torzulások révén fogható fel. Az időszak veszélye lehet egyfajta bénító passzivitás vagy tétlenség kialakulása, ami a valóság paradox értelmezésén keresztül önelégültséghez vagy cinikus magatartáshoz vezethet.

A középkori átmenet idején az ellentéteket egy átvéelő perspektívában feloldani tudó, az élet értelmét megtaláló, Istenre hagyatkozó érett hit emelkedhet ki.

Erikson és Meissner – teljesség és szolgálat

Erikson szerint az élet közepén járó emberben fokozatosan megéri az emberi élet hét szakaszának az a gyümölcse, amelyre nincs jobb szavunk, mint a teljesség. A teljesség annak bizonyosságát jelenti, hogy az egyén képes rendet és értelmet létrehozni, elfogadja saját életciklusának egyszerűségét, és belátja, hogy számára mindenfajta emberi teljesség azzal a teljességgel áll vagy bukik, amelynek ő a részese (ERIKSON 1991).

Meissner szerint a pszichoszociális és a pszichospirituális fejlődés összefügg, azaz az utóbbi terület feladatainak megoldása akkor lehetséges, ha az előbbi terület feladatait megoldotta az egyén. Pszichospirituális szinten a generativitás jellemzői a szolgálatban jelennek meg. A generativitás és a szolgálat ugyanis egyaránt olyan elköteleződést feltételez, amely a másik iránt érzett felelősségen alapszik. A generativitás ellentétpárja a stagnálás, míg a szolgálaté az önmagába fordulás, amely a szolgálat-hoz szükséges önfeláldozás és önzetlenség hiányából fakad (SOMOGYINÉ PETIK – KÉZDY 2007).

Tauler – Isten megszületése az emberben

Tauler szerint az életközép legfontosabb feladata, hogy az ember eljusson a lélek alapjához, amit azonban saját erejéből nem tud megtenni. Tauler úgy véli, az élet fordulópontja abban áll, hagyja-e magát az ember feltárni Isten előtt, vagy megmarad önmagába zárkózva (GRÜN 2009).

Kimondja, hogy a krízis célja a vezetőváltás, annak a megtapasztalása, hogy már nem az ember a vezető, hanem hagyja, hogy az Isten vezesse.

A krízis formáló hatását Tauler abban látja, hogy az ember lépésről lépésre képes lesz átadni magát Isten akaratának és gondviselésének, passzivitásba vonul, bízva Isten vezetésében (TAULER 2002).

Végül pedig a krízis fájdalma és küszködése az emberben megszülető Istent előzi meg.

Az Isten megszületése az emberben a német misztikában kedvelt kép és fogalom, ezen Tauler azt érti, hogy az ember nyitottá válik, képes lesz az Istennel való találkozásra és arra, hogy engedje Istennek, hogy munkálja benne a változást (NIGG 1999).

Az élet fordulópontján fellépő krízis célját Tauler abban látja, hogy az esélyt ad a valódi emberséghez való eljutáshoz és az Istenhez vezető úton egy döntő lépés megtételéhez.

Összegzés

Az élete közepét átlépő ember útja lefelé vezet, előbb azonban el kell hinnie, hogy a csúcscról indul, hogy azelőtt már felért a csúcsra. Ezután alá kell szállnia, azonban ott is fejlődhet: lehetőség van megérteni, szintetizálni, változni, megkülönböztetni a lényegest a lényegtelenről. Az élet-hosszig tartó fejlődést vallva a hegyről való aláereszkedés is fejlődés. Innentől a megszerzett tudás nem öncélúan kamatozik, hanem mások felé fordul, továbbvinni, továbbadni törekszik, szolgálattá alakul.

Az életközép krízisééről író kutatók egyetértenek abban, hogy a válság középpontjában a végső kérdések (Honnan jövök? Hová megyek? Mi az életem értelme? Mi lesz velem, ha meghalok?) addig nem tapasztalt intenzitása, kitörése áll. Minthogy ezek természetükből fakadóan transzcendens jelleggel bírnak, az azokra adható válasz sem nélkülözheti azt. Mindezek alapján Junggal együtt kimondható, hogy a krízis gyökere vallásos eredetű, így megoldásának útja is a vallásos út lehet. Amely út nem visszafordulás, nem a pszichológiai ismeretek elutasítása, hanem előrelépés azon az úton, amelyen haladva a végső kérdésekre (is) válaszokat kapunk.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- BAGDY Emőke 2005. „Az emberélet útjának felén”. Az életközépi krízis: átélések, tévutak, kiutak. In: Pető K. (szerk.): *Életciklusok*. Magyar Pszichoanalitikus Egyesület, Animula Kiadó. 33–49. o.
- CAPPS, Donald 2000. Levinson's Theory of the Life Structure: The Case for Its Universality. *The Journal of Pastoral Care*, 1. sz. 3–9. o.
- ERIKSON, Erik H. 1968. The Human Life Cycle. In: *International Encyclopedia of Social Sciences*. Crowell-Collier, New York. 286–292. o.
- ERIKSON, Erik H. 1991. *A fiatal Luther és más írások*. Gondolat, Budapest.
- FOWLER, James W. 1991. *Stufen des Glaubens. Die Psychologie der menschlichen Entwicklung und die Suche nach Sinn*. Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh.
- GRÜN, Anselm 2009. *Az emberélet útjának felén*. Bencés Kiadó, Pannonhalma.
- HAJDUSKA Marianna 2008. *Krízislélektan*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin 2004. Az emberélet középső szakasza – Pszichológiai szempontból. *Vigília*, 2. sz. 98–107. o.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin 2007a. *A házasság és a család belső világa*. Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin 2007b. *Vallás és emberi magatartás*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin 2007c. A harmadik utazás: az idő ember élete. *Embertárs*, 1. sz. 17–25. o.
- HORVÁTH-SZABÓ Katalin et al. 2007. *Család és fejlődés*. Jegyzet. Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, Budapest.
- JUNG, Carl Gustav 1993. Az élet delén. In: Bodrogy M. (szerk.): *Mélysegeink ösvényein*. Gondolat, Budapest.
- JUNG, Carl Gustav 2000. *Gondolatok a vallásról és a kereszténységről*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- KLAPPENECKER, Gabriele 2003. The Development of Public Responsibility in James William Fowler's Theology and Psychology. In: Osmer, R. – Schweitzer, F. (szerk.): *Developing a Public Faith – New Direction in Practical Theology*. Chalice Press, St. Louis, 43–59. o.
- KREPPOLD, Guido 2006. A válságok – életünk fordulópontjai. Bencés Kiadó, Pannonhalma.
- LEVINSON, Daniel J. 1978. *The Seasons of a Man's Life*. Ballantine Books, New York.
- NIGG, Walter 1999. *A misztika három csillaga – Eckhart, Suso, Tauler domonkos misztikusok*. Paulus Hungarus – Kairosz, Budapest.
- SOMOGYINÉ PETIK Krisztina – KÉZDY Anikó 2007. Van élet a fiatalság után? *Embertárs*, 1. sz. 4–10. o.
- TAULER, Johannes 2002. *A hazatérés útjelzői – Beszéd a misztikus útról*. Paulus Hungarus – Kairosz Kiadó, Budapest.

Add meg nekünk!

A Lutheránus Világszövetség XI. nagygyűlésének második napján elhangzott reggeli áhítat

Bevezetés

A mai napon a Miatyánk negyedik kérésében szereplő *nekünk* szócska kerül figyelmünk középpontjába. Végiggondoljuk, hol van a saját helyünk Isten egész világra kiterjedő, szegényeket és gazdagokat egyaránt befogadó népében. Az istentisztelet alapigéje Lázár és a gazdag példázata (Lk 16,19–31), amely *három* bibliai főszereplőt vonultat fel: a gazdagot, Ábrahámot és Lázárt.

Belépéskor kaptunk egy üres tálát. A vagyon problémája korunk egyik égető kérdése, hiszen a szegények és gazdagok közötti szakadék egyre mélyül. Keresztényekként nem maradhatunk pusztán megfigyelők, és nem is húzódhatunk menedékbe a jelenség láttán. A mai istentisztelet arra hív, hogy halljuk meg Jézus feladatot kijelölő és kegyelmet hirdető szavát.

Gyülekezés

Zenei bevezető

(Csend)

Köszöntés

Gazdag Küldd el Lázárt!
Ábrahám Van Mózesuk és vannak prófétáik.
Gazdag Küldd el Lázárt atyám házához!
Ábrahám Ha Mózesre és a prófétákra nem hallgatnak...
Gazdag Küldd el Lázárt, hogy figyelmeztesse őket!
Ábrahám Boldogok a szegények, mert ők öröklik a földet.
Liturgus Jöjjön el a Te országod!
Gyülekezet Mert Tiéd az ország.
Gazdag Küldd el Lázárt!
Ábrahám A szegényeket Isten ellátja javakkal, a gazdagokat üresen küldi el.

Liturgus Legyen meg a Te akaratod,
Gyülekezet *amint a mennyben, úgy a földön is.*
Gazdag Küldd el Lázárt!
Ábrahám Jaj azoknak, akik most gazdagok.
Liturgus Tiéd a hatalom és a dicsőség.
Gyülekezet *Téged imádunk, áldott Sentháromság, egy Isten, most és mindörökké. Ámen.*

Gyülekezeti ének

Gyónási bevezető

Lázár Adj!
Liturgus Naponta üres tálak kerülnek elénk, akár észrevesszük azokat, akár nem.
 Néha nem akarjuk meglátni vagy meghallani.
 Néha annyira hozzászokunk az üres tál látványához, hogy normálisnak tekintjük.
 Néha olyan sok üres tálát nyújtanak felénk, hogy elhatalmasodik rajtunk a tehetetlenség.
 Néha belerakunk valami apróságot a tálba, hogy megnyugtassuk lelkiismeretünket, előjogainkat azonban védeni igyekszünk.
 Ma reggel az üres tálakra tekintve végiggondolhatjuk:
 ...milyen üres tálak mellett megyünk el életünk során?

(Csend)

...milyen üres tálak felett hunyunk szemet?

(Csend)

...milyen üres tálakat hagyunk figyelmen kívül otthoni gyülekezeteinkben?

(Csend)

...milyen üres tálakat töltenek meg egyházaink olcsó alamizsnával értékes igazságosság helyett?

(Csend)

Gyónás és feloldozás

Liturgus Imádkozzunk!
Gyülekezet Istenünk, aki a szegények pártján állsz,
bocsánatodat kérjük
az üres szavakért,
az üres ígéretekért,
az üres hitvallásokért, amelyek miatt mások,
sokan mások
üres zsebbel,
üres gyomorral,
üres tálakkal kénytelenek élni.
Könyörülj rajtunk!

Ének (Kyrie eleison)

Gazdag Atyánk, Ábrahám, ha a halottak közül meg-
valaki hozzájuk, akkor megtérnek.
Ábrahám Ha Mózesre és a prófétákra nem hallgatnak,
az sem győzi meg őket, ha valaki feltámad a
halottak közül.
Gazdag Küldd el Lázárt, hogy ujjá hegyét mártsa víz-
be, és hűsítse meg a nyelvemet!
Ábrahám Menj el, add el minden vagyonodat, és oszd
szét a szegények között!
Lázár Adj! A kenyér mindenkié. Áradjon az igazság.
Adj!
Liturgus Imádkozzunk!
Gyülekezet Istenünk, aki új szívet és új lelket adsz,
tölts meg bennünket igaz bűnbánattal,
hogy az üres szavakból betartott ígéretek legye-
nek,
és az üres életek áldásod jeleivé váljanak.
Könyörülj rajtunk, és formálj át minket.

Ének (Kyrie eleison)

Liturgus Nem a könnyek hirdetik az evangéliumot.
Nem bűnvalló szavaink hordozzák a jó hírt.
Jézus Krisztus kegyelme az, amely megváltó-
zat bennünket,
amely igazságosságra szólít, új kezdetre hív
és örök életet kínál. Őt kövessétek.
Gyülekezet Ámen.

Ének (Glória)

A nap imádsága

Liturgus Az Úr legyen veletek!
Gyülekezet És a te lelkeddel!
Liturgus Imádkozzunk!
Istenünk, aki szegénnyé lettél,
aki nem követelted azt, ami téged illet,
hanem megüresítetted önmagadat,

és szolgai formát vettél fel,
tégy minket üressé mindattól, ami tőled elválaszt,
míg semmi nem marad bennünk, csak a te
szereteted, a te életed,
a te szavad, amely hívja a téged elszántan fi-
gyelmen kívül hagyó,
de kenyeredre, a Jézus Krisztus testére éhező
világot. Ámen.

Igei rész

Ének (Halleluja)

Evangélium: Lk 16,19–31

Lektor Az élet gyógyító igéje.
Gyülekezet Istennek legyen hála!

Ének

Biblia tanulmány

Ének

Általános könyörgő imádság

Liturgus A könyörgő imádság alatt tartsuk kezünkben
a tálat.
Lektor 1 Adj nekünk, Istenünk, új reményérzetet,
reményt arra, hogy az igazság erősebb lehet a
vesztegetésnél,
hogy a jóság legyőzheti a kapzsiságot,
és a szeretet kiűzi a félelmet.

Ének verses válasz

Lektor 2 Adj nekünk, Istenünk, tárt karokat,
hogy magunkhoz öleljük a kiteszítottakat,
hogy megvédjük a meggyalázottakat,
hogy szeretettel fogadjuk azokat, akiket nem
szeretnek,
hogy felkaroljuk azokat, akiket elfelejtettek,
akiket kikerülnek, és akiket megvetnek.

Ének verses válasz

Lektor 3 Adj nekünk, Istenünk, átformált gondolkodás-
módot,
hogy őszintén imádkozzunk azokért, akiket
nem értünk meg,
hogy az együttérzést erősebbnek tartsuk a szá-
nalomnál,

hogy olyan kapcsolatokat építsünk, amelyek áttörnek a társadalmi osztályok, törzsek, nyelvek, kasztok és kultúrák korlátait.

Énekverses válasz

Lektor 4 Adj nekünk, Istenünk, olyan asztalközösséget, ahol senki nem éhez, hanem mindenki jóllakik, ahol senki nem számít nemkívánatosnak, hanem mindenkit szeretettel látnak, ahol a betegek meggyógyulnak, és a megtörték visszanyerik épségüket, ahol a szomorkodók megvigasztalódnak, és az elveszettek megtaláltnak. Erre kérünk Jézus Krisztus, a mi Megtartónk nevében.

Gyülekezet Ámen.

Énekverses válasz

Úrvacsora

Pax

Liturgus Az Úr békéje legyen mindenkor veletek!

Gyülekezet És a te lelkeddel!

Liturgus Köszöntsük egymást a béke jelével!

Offertórium

Ének

Nagy hálaadó imádság

Liturgus Az Úr legyen veletek!

Gyülekezet És a te lelkeddel!

Liturgus Emeljük fel szívünket!

Gyülekezet Felemeljük az Úrhoz.

Liturgus Adjunk hálát az Úrnak, a mi Istenünknek!

Gyülekezet Méltó ez és igaz.

Liturgus Istenünk, tölts el bennünket mély hálaadással! Amikor még semmi nem volt, szavad fényt szült, és a fotonok megkezdték száguldásukat a világűr határai felé.

Lélegzetedből szeretet áradt, és az első robbanás részecskéiből megteremtetted a mindenséget, annak egybefonódó, összekapcsolódó, egymás után formát öltő, életre kelő, átváltozó, végül emberré alakuló részeivel. Lelket adtál,

amely elég nagy ahhoz, hogy a mások gondját is viselni tudja.

Igazságot kiáltottál,

és próféták keltek ki a hatalmasok csalárdsága és a szívtelenek kapzsisága ellen.

Testünkbe öltöztél, és köztünk lakoztál kegyelemben és igazságban.

Ismerted az éhséget, mégis te magad töltöd be az éhezőket javakkal.

Ezért néped mindenkor és mindenhol dicséri nevedet, és véget nem érő zsoltárt zeng neked.

Ének (Sanctus)

Liturgus Áldott, aki megérinti a megérinthetetleneket, aki felemeli a szegényeket, aki a felsejlő végétélet árnyait a reménység bizonyosságával űzi el.

A mi Urunk Jézus Krisztus azon az éjszakán, amelyen elárulták, kezébe vette a kenyeret, hálát adott, megtörte, tanítványainak adta, és ezt mondta: Vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely tiértetek adatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.

Hasonlóképpen, miután vacsorált, kezébe vette a poharat is, hálát adott, nekik adta, és ezt mondta: Igyatok ebből mindnyájan, ez a pohár az új szövetség az én véremben, mely tiértetek és sokakért kiontatik bűnök bocsánatára. Ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok, az én emlékezetemre.

Add, hogy megízlelhessük országodat, amikor a megfeszített, feltámadott és eljövendő Krisztusra emlékezünk.

Add nekünk Szentlelkedet, hogy asztalodnál megszűnjenek a társadalmi különbségek, és mindannyian koldusként, üres kezünket egyként feléd emelve, magunkat kegyelmedre bízva járuljunk hozzád. Krisztusban, Krisztussal és Krisztus által, tiéd minden dicsőség most és mindörökké.

Gyülekezet Ámen.

Miatyánk

Meghívás az úrvacsorához

Liturgus Az úrvacsoravételhez magunkkal hozhatjuk az istentisztelet elején kapott üres tálat.

A kenyeret kérhetjük a tálba vagy üres tenyerünkbe.

Ének (Agnus Dei)

Úrvacsoravétel

Elbocsátás

Liturgus Imádkozzunk!
Nincs többé gazdag és szegény,
nincs többé Észak és Dél,
nincs többé egyházi és világi,
nincs többé üresség sem, mert kegyelmed min-
dent betölt.
Küldj el minket egy testként,
hogy tápláljuk az éhezőket, Jézus Krisztus által.

Gyülekezet Ámen.

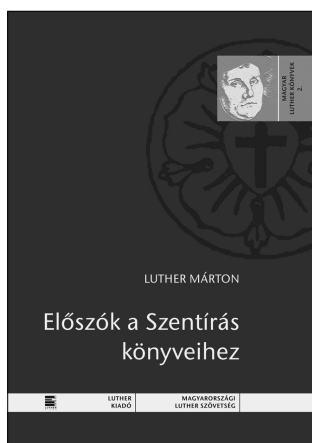
Áldás

Liturgus A mindenható Isten, Atya, Fiú és Szentlélek
áldjon meg titeket most és mindörökké!
Gyülekezet Ámen.

Ének

Liturgus Menjete el békével. A szegényekről el ne fe-
ledkezzetek!
Gyülekezet Istennek legyen hála!

Fordította: Wagner Balicza Klára

Luther Márton: Előszók a Szentírás könyveihez

Luther Kiadó – Magyarországi Luther Szövetség, Budapest, 2010. 166 o.

A kiváló német Ószövetség- és Luther-kutató, Heinrich Bornkamm több évszázados hiányt pótol, amikor csokorba gyűjtötte, majd a német bibliaolvasók és Luther-kutatók asztalára tette Luthernek a Bibliához írott előszóit. Bornkamm alapos bevezetésében joggal említi, hogy „feltáratlan kincsekkel vagyunk szegényebbek, amióta Luther előszóit sem a Bibliában, sem önálló kiadásban nem olvashatjuk”. Luther a Biblia fordítása, értelmezése és értése, azaz hermeneutikája révén lett reformátor. Sokan elmondták már, hogy nem rendszerező teológus volt, hanem a Szentírás exegetája, magyarázója. Bornkamm szerint ha Luther ma egy teológiai fakultáson tanítana, akkor bizonyára az Ószövetség professzora lenne, hiszen legtöbbször az Ótestamentum könyveit magyarázta. Luther azonban mégsem a mai értelemben vett „szakember” száraz kategóriájába tartozik. A Biblia fordítása

és magyarázata közben izzig-vérig teológus marad, s Bornkamm találóan nevezi az *Előszókat* a lutheri teológia „rövid summázatának”.

A könyvet szeretettel ajánljuk az egyház tagjainak figyelmébe, de azoknak is, akik a Biblia vagy Luther iránt „kívülről” érdeklődnek. Luther az *Előszókat* az olvasók kedvéért írta, a Szentírás olvasására, az evangélium megértésére akart szenvedélyes pedagógusként tanítani.

Döbrentey Ildikó: És képzeld, Uram...

A 21. század zsoltáraiból

Luther Kiadó – Ekhó Kiadó – Szent Maximilián Kiadó, Budapest, 2010. 111 o.

Döbrentey Ildikó templomban, egyszerű, de annál bölcsőbb és nagyobb szívű emberek között elmondott imádságai a szabad imának ezt a Miatyánkából, a zsoltárokból, az első keresztyén imákból forrásozó kútját nyitják meg újra. Egyszerű, őszinte, igaz, szívből jövő és testvéri szívhez szóló szavak ezek. Megszólal bennük a születő élet fölötti csodálat és hála, az eltávozott barát iránti szeretet, a nemzetért érzett aggodalom, a falu harangjának hazahívó, köszöntő bongása. Egyszerű és tengeremély forrás ez. Kívánom a kedves olvasónak: meríts bátran ebből a kútból, itasd meg a szomjas szívedet, adj belőle a szeretteidnek is! *Dr. Székely János*, az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye segédpüspöke

Angyal Júlia, mint az angyalok, követ, hírvívő. Szavak nélküli imáival sokunk életét és rácsodálkozását, sokunk kérdéseit és háláját fogalmazza meg. Szavak nélkül viszi üzenetünket, imáinkat az Ég felé. És a karácsonyi angyalkórushoz hasonlóan dicsőséget mond Istennek, békességet kér a földre, és jóakaratot az emberek szívébe és mindnyájunk számára. Helyettünk. És velünk. A lélek mélységét sugalló meleg barnák és a transzcendens felé vágyó aranyok, a sötét kontúrokkal is felfénylő szárnyak és dicsfények, növények és asszonyok: a foltok és vonalak rendkívüli összhangja ember-, sőt asszonylétünk értelmének és – néha fájdalmas – szépségének bizonyítékai. *Zászkaliczky Zsuzsanna* művészettörténész

Testvéreink vagytok¹

Az evangélikus egyház adóssága a cigányok közötti szolgálatban

FABINY TAMÁS

Radnóti Miklósnak van egy különös fiataalkori verse. Már a címe is meglepő: *1932. április 24.*, alcíme pedig így hangzik: *John Love, testvérem*. A vers születési körülményeit – egy korabeli újsághírt idézve – így határozza meg Radnóti: „John Love fiatal néger költőt New York néger negyedében, St. Vincentben, a King White nevű moziban versének elmondása közben a Ku-Klux-Klan emberei agyonverték a pódiumon, és testét kidobták a szellőztető ablakon. A tetteseknek nyomuk veszett.” 2009 augusztusában különleges aktualitást nyer ez a vers, és korántsem csak azért, mert Radnóti Miklós száz évvel ezelőtt született.

John Love, testvérem!
A Tiszán láttalak forogni
a híd alatt ma.

Örvény vagy most, hogy megölték
benned a verset s barna szemedben
hogy féreg ül. Nővekedj!

Nézd, kövér eső sétál a pejszínű égből.
Kapt magadhoz és fojtsd el!
a földre ne essék!

Mert nagy a Ku-Klux-Klan s néki esik.
Övé a kenyér, szőlő és legelő!
a tej föle itt is néki ráncosodik!

Megöltek. Most örvény vagy testvér.
Guta is légy! mely
pörg és ha ugrik, helyre talál!

Együtt dolgozunk, John Love;
örvény vagyok én is és guta!

Kenyér, szőlő, legelő és tej
tapsol, ropogva, hogy összehajoltunk!

Megrendít, ahogy Radnóti teljes mértékben osztozik egy tőle távol élt ember sorsában. Versében immár nem a távoli Amerikában látja sorstársát, hanem a Tisza partján. Radnóti utalása a Tiszára akkor támadt életre bennem, amikor 2009 augusztusában értesültem arról, hogy ismét öltek a titokzatos sorozatgyilkosok. Ezúttal a Tiszántúlon, a Nyíregyháza közeli Kislétán törték rá az ajtót egy cigányasszonyra és leányára. A negyvenöt éves Balogh Máriát szitává lőtték, tizenhárom éves leányát életveszélyesen megsebesítették. Ugyanaz az értelmetlen brutalitás, mint néhány hónappal korábban Tatárszentgyörgyön, ahol apára és fiára gyújtották rá a házat, és a két menekült hátulról lőtték agyon. John Love néger volt, Radnóti Miklós zsidó, Balogh Mária és a többi áldozat cigány. A bomlott agyú gyilkológépeket az előítélet és a gyűlölet vezette. Ők nem törődtek azzal, hogy John Love hogyan szaval, ők nem ismerték – az időközben katolikus hitre tért – Radnóti szerelmes költeményeit vagy a *Nem tudhatom...* című verset, és nem érdekelte őket, hogy Balogh Mária dolgoz asszony volt.

Szólnom, kiáltanom kellett. A názáreti Jézus nevében emeltem fel szavam, aki zsidó volt, de lehetett volna néger vagy cigány. Mert ő mindig vállalta a közösséget a szenvedővel, ő mindig osztozott az üldözöttek sorsában.

Meddig még? – kérdeztem akkor. Mikor csitul már el az értelmetlen gyűlölet? Mikor lesznek képesek a rendfenntartó erők megvédeni a kiszolgáltatottakat, és a bűnözők megtalálni a tetteseket? És mikor élhetnek már biztonságban és félelem nélkül asszonyaink, gyermekeink?

Nem először kérdeztem nyilvánosan.

¹ Előadás a cigánymissziós konferencián, Budapesten 2010. november 6-án.

Szeress!²

Órák óta nézlek, Zinajda, s te beszélsz nekem. Nem tudod, ki vagyok, mégis azonnal megszólalsz. Nem ismerlek téged, csak a képed van előttem, de tekintetedtől nem tudok szabadulni. Két nagy fekete szemeddel nézel rám: alulról felfelé, hiszen te kicsi vagy még. Neked mindig felfelé kell nézned, ha meg akarsz ismerni a bérháznai embereket és a körülötted levő világot. Tekintetedben csöppnyi ijedséget is látok: nem foglak-e bántani, nem kapsz-e verést ettől az ismeretlen embertől. Tudom, sokszor kikaptál, gyakran igazságtalanul. Eddig élt 4-5 évem során sokszor megtapasztaltam már az igazságtalanságot, az előítéletet, az ökológót. Igen, ezt a csöppnyi rémületet érzem a tekintetedben, mégis egyenesen rám nézel. Örülök, hogy nem sütöd le a szemedet, nem is nézel zavartan félre. Még bízol az emberben, Zinajda, mindennek ellenére bízol benne.

Azt kéred, szeresselek.

Tőviről hegyire elmondod az életedet. Mármost attól kezdve, hogy emlékezni vagy képes. Amióta az eszedet tudod, itt éltél, ebben az intézetben. Állami gondozott vagy. Szeretné tudni, kik a szüleid. Este, villanyoltás után biztosan megpróbálsz elképzelni édesanyádat. Nagyon szépnek és fiatalnak látod, gyönyörű ruhába van öltözve. Feléd siet, érted jön. Apáddal kapcsolatban van egy visszatérő álmód: munkából jött haza, fáradtan ül a konyhaasztalnál, de azt megengedi, hogy odabújj mellé. Megsimogatja a fejedet, majd zsebéből valamilyen ajándékot húz elő.

Azt suttogod, szeresselek. Elmondod, hogy már magad sem tudod, mitől van ez a seb a homlokodon. Talán beütötted a fejedet az asztal sarkába, talán társaid vertek meg. Mert sokszor csúfolnak, hogy te cigány vagy... Az ebédlőasztalnál nem ülnek melléd, a játékból gyakran kifelejtene. Ilyenkor távolról nézed őket, akik olyan felszabadultan játszanak, mintha nekik lennének szülei. Te azért a barátaidnak tartod őket, hosszan mesélsz nekem róluk. Aztán megmutatod kedvenc játékaidat: a

félkarú mackót és a szőke hajasbabát. Velük olyan jól el tudsz beszélgetni!

Azt kiáltod, szeresselek.

Mesélsz a gondozókról, akiknek sosincs rád elég idejük, pedig a maguk módján talán kedvelnek. A Zinajda nevet is ők adták neked. Azt mondd, ha nem kellene annyit dolgozniuk, akkor nem lennének olyan fáradtak és idegesek, s biztosan többet figyelnének rád. Nem válaszolnának olyan türelmetlenül, amikor megkérdezed, hogy hol van a szél akkor, amikor éppen nem fúj. Mert az ilyen kérdések nagyon foglalkoztatnak téged, de magadban tartod ezeket, mert csak kinevetnének.

Zinajda, én nem nevetlek ki.

Nem is bántalak. Azt akarom csak mondani, hogy ismerlek Valakit, aki nem engedte, hogy elküldjék a kisgyerekeket. Megtiltotta, hogy bárkit is csúfoljanak. Mindenkire volt ideje, a gyerekekhez lekuporodott, hogy játsszon velük. Nem azt nézte, hogy valakinek milyen színű a bőre. Meleg kezével megsimogatott minden heget térden és homlokodon. Őlébe vette a gyerekeket, s hosszan beszélt nekik egy olyan Országról, amelyben mindenki otthon lehet valahol. Ő azt is megtudja mondani, hogy hol van a szél, amikor éppen nem fúj.

Zinajda, ez a Valaki most is köztünk jár. Téged is észrevesz, lehajol hozzád, s halkán ezt mondja:

Szeretlek, Zinajda. Nagyon szeretlek.

Még egyszer Zinajdáról, a cigánylányról – Az Isten elől elrejtett gyermekek³

Az *Evangélikus Élet* április 9-i számának 2. oldalán „Szeress!” címmel egy állami gondozott cigánylányról, Zinajdáról írtam. Őt személyesen nem ismerem, csak Szeverényi János remek fotójáról néztem rám nagy szemekkel a kislány. Megragadott az arc szeretetétisége, ezért Zinajda szájába adva írtam néhány gondolatot. A cikk megjelenését követően egy olvasói levelet kaptam. Egy részét közreadom.

„Felháborító volt részemről, amikor olvasom, hogy szeress. Én azt elhiszem, de nem a mocskos cigányt. Mi köze van egy egyházi, vallási újságbá egy cigánygyereket betenni? A cigányoknak a 80%-a börtönben van. Mert a cigánynak nincs hite, vallása, amikor megdöglik egy cigány, nincs pap, aki eltemesse, mert nem fizetik az egyházat. Nem véletlen, hogy azok a gyerekek, akik a cigánygyerekek mellett vannak, már most idegenkednek a cigánygyerekektől, mert tudják, a cigány nem oda való. A cigány a keresztény nép verejtékéből él. Ha cigány nem volna, gazdag volna az ország [...]. Mert ezek nem akarnak dolgozni. Vagy vigyék őket Romániába – onnét sok magyar jön át, ezeket cserébe oda lehetne vinni. Meg van áldva szegény Magyaror-

² FABINY Tamás 1989a. Szeress! *Evangélikus Élet*, április 9.

³ FABINY Tamás 1989b. Még egyszer Zinajdáról, a cigánylányról – Az Isten elől elrejtett gyermekek. *Evangélikus Élet*, július 16.

szág. És szégyellje magát, aki ezt a cikket beletette egyházi újságba. Fabiny Tamás! Ha ön annyira szereti, vigye ezt a mocskos cigány kölyköt a lakására és nevelje. Ha nagy lesz a gyerek, majd elvágja a maga torkát, de meg is érdemelné, hisz más cikket nem tud beletenni az újságba. Sajnálom magát. Akkor maga is cigány.”

Kedves Uram!

Levelét névvel és a helység megjelölésével írta, bocsássa meg, hogy ennek közlésétől eltekintek. Magát a levelet is rettentően szorongva ismertetem meg az olvasókkal: a fenti sorok sokkolhatják az embereket. Egy nyomdafestéket véggépp nem tűrő szakasz kivételével mégis közzéteszem ezt a levelet, mivel a benne megfogalmazott gondolatok, indulatok mellett nem szabad szó nélkül elmenni.

Az ön levelének gyűlöletarádata a nyelvtan korlátait is ledönti; de ezzel van a legkevesebb bajom, a szarvashibákat közlés előtt engedelmeivel korrigáltam. Döbbenetesnek azt találok, hogy fröcsögő indulatával egy ártatlan kislányt vesz célba – csupán azért, mert ő cigány. Hóhérbuzgalma a legrosszabb fasiszta szólamok emlékét idézi.

Gúnyosan és fenyegetően azt tanácsolja, hogy vegyem magamhoz a kislányt, ha ennyire szeretem. Egyebek mellett ez már csak azért is bajos volna, mert fogalmam sincs, hogy hol él Zinajda, mi történt vele e fénykép elkészülte óta – ami több mint 10 évvel ezelőtt volt... (Ötletnek talán nem is rossz ez: érdemes volna felderíteni a mai Zinajdát. De az ön levelét talán nem mutatnám meg neki.) Közvetlen környezetemben, kőbányai panelházakban rengeteg cigány él. Való igaz, magam is sokszor szenvedek azok garázdálkodásától, akik munkakerülők – de ilyenek a „magyarok” között is bőséggel akadnak. Ugyanakkor szinte könnyekig meghat, amikor istentiszteletre vagy gyerekórára betévedő cigánygyerekek Jézusról kérdeznak, majd hozzá imádkoznak. Kereszteltem, konfirmáltam már cigánygyerekeket: felemelő alkalmak voltak ezek!

Őn alighanem keresztyénnek vallja magát, kedves Uram. Nem bánnám, ha önmagáról ezt nem nagyon híresztelné, mert Krisztus tág ölelésű szeretetét a legdurvábban tagadja meg a bármilyen kisebbséggel szembeni ilyen elvakult gyűlölet. A romániai magyarok sorsára történő utalás az Ön szájából tejjességgel hiteltelen. Hogy „egyházi, vallásos” újságba nem lehet cigánygyerekekről írni? Ha Jézus ma járna itt a földön, a vámszedők és halászsok mellett alighanem lennének cigány tanítványok is. Hadd utaljak Péter csodálatos felismerésére: „*Most kezdem igazán megérteni, hogy nem személyválogató az Isten, hanem minden nép között kedves előtte az, aki féli őt, és igazságot cselekszik.*” (ApCsel 10,34–35)

Később is meg kellett szólalnom nyilvánosan a cigányok ügyében.

Másfél éve cikket írtam, amikor egy hajnalban szörnyű vérfürdő színtere volt Veszprém. Egy szórakozóhe-

lyen enyingi cigányok megkéselték és összeverték a helyi kézilabdacsapat több játékosát. A román válogatottban is játszó Marian Cozmának esélye sem volt a túlélésre, úgy megforgatták 211 centiméter magas és 113 kilós testében a kést. Horvát és szerb csapattársa súlyos állapotban került a kórház intenzív osztályára.

Mintha átszakadt volna a gát. Újabb és újabb jelek mutatottak arra, hogy az évtizedek óta szőnyeg alá söpört probléma elemi erővel jelentkezik. Ma már azok is kénytelenek voltak elismerni a cigányok tömeges kriminalizálódásának valóságát, akik korábban – önjelölt jogvédőként és hamis tapintatból – nem engedték, hogy az elkövetők etnikai hovatartozása szerepeljen a hírekben.

Egyértelművé vált, hogy azok a súlyos társadalmi gondok, amelyekről a szocializmus idején nem volt szabad beszélni, csak tovább halmozódtak a rendszerváltást követően. Emberek tömegei veszítették el munkájukat, így mind többen lumpenosodtak el. Immár két nemzedék derekas része nem ismeri azt, hogy a felnőttek reggel munkába, a gyerekek iskolába mennek. A lakótelepekre költöztetett, eredetileg nagyobb mobilitáshoz szokott családok többnyire csak segélyekből élnek, és közülük mind többen válnak bűnözővé. Immár a szocialistákhoz és szabad demokratákhoz közel álló sajtó is kertelés nélkül beszélt az elslumosodott vidékek közállapotairól.

Híveink közt járva-keelve sokféle reakciót hallhatott az ember. Az első az általános félelem. Sokan mondták, hogy nem mernek délutáni bibliaórákra elindulni, vagy féltik gyermekeiket, unokáikat. Miskolciak beszámoltak arról, hogy a templomi persellyel hogyan futottak el cigánygyerekek. Őszintén megmondom, bennem is nagy adag szorongás volt, főleg azután, hogy kisfiamtól egy késsel fenyegetőző cigány fiú szedte el a mobiltelefonját. A züllési folyamat mindig kicsiben kezdődik. Talán úgy, hogy valaki gátlástalanul jegy nélkül utazik a közösségi közlekedésben, mondván, hogy tőle úgysem mernek jegyet vagy bérletet kérni. Aztán már az is természetes volna, hogy a báról fizetés nélkül lehet távozni. Ha valaki ezt megkérdőjelezi, máris villan a kés.

Felhívtam ugyanakkor arra a veszélyre is a figyelmet, hogy a – sokszor valóban tehetetlen – hatóságok helyett radikálisok maguk akarnak rendet teremteni. Azok is könnyeket hullattak akkor Marian Cozmáért, akik életükben nem láttak még kézilabda-mérkőzést. Azok is fel voltak háborodva a román játékos halálán, valamint szerb és horvát társa sérülésén, akik korábban gyűlölködve tekintettek a más nemzetiségűekre.

Leírtam akkor, hogy változatlanul minden porcikám tiltakozik a Magyar Gárda egyenruhás felvonulásai ellen. Megjelenésüket a valós társadalmi gondokra adott rossz válasznak tartottam akkor és tartom most is.

Mi a jó válasz?

Egyházként mindenekelőtt a megbékélés és a kiengeszt-

telődés hirdetése. Az indulatok megfékezése. Tatárszentgyörgy után két nappal istentiszteletet tartottunk a Deák téri templomban „*Ne győzzön le téged a rossz, hanem te győzd le a rosszat jóval*” mottóval. Veszprémben is ökumenikus istentiszteletet szervezték, ahol Jézus szavát idézték: „*Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.*” (Lk 23,34) Jó lenne, ha egy-egy ilyen istentiszteleten magyarok és romák, szerbek és románok együtt tudnánk részt venni, mintegy megjelenítve Pál apostol hitvallását: „*Krisztusban tehát nincs sem zsidó, sem görög, nincs szolga, sem szabad...*” (Gal 3,28)

Mint egyház is önvizsgálatot kell tartanunk. Eleget tetünk-e azért, hogy a romák ne az ököljog jegyében nőjenek fel? Tanítjuk-e nekik Jézus szavát: „*Hallottátok, hogy megmondattok a régieknek: [...] Én viszont azt mondom nektek...*”? Testvérünké fogadtunk-e akár csak egyetlen cigányt is? Örültünk-e annak, hogy egy-két éve a katolikus egyház megjelentette a cigány nyelvű bibliafordítást? Tanulunk-e abból a heroikus szolgálatból, amelyet Kárpátalján végeznek cigányok között a reformátusok? Ismerjük-e a görögkatolikusok cigánymisszióját? Megbecsüljük-e azok munkáját, akik roma népfőiskolát, közösségi házat, bibliaiskolát szerveznek Sárszentlőrincen, Görögszálláson vagy a fővárosban? Akik a börtönben levő cigányokat vagy azok hozzátartozóit segítik? Komolyan vesszük-e az abból a tényből fakadó felelősségünket, hogy evangélikus oktatási intézményeinknek számottevő roma diákja, szeretetotthonainknak sok roma dolgozója van? Befogadjuk-e gyülekezeteinkbe a cigány származásúakat? Teszünk-e érdemben azért, hogy legyenek roma lelkészek és általában cigány értelmiségiek? Egyáltalán feladatunknak tekintjük-e a romák pasztorációját?

Ledönteni a kirekesztés falait⁴

Ahhoz, hogy egyházunk és gyülekezeteink lebontsák a kirekesztés falait, és befogadják a romákat, illetve a fogyatékkal élő embereket, alapvető szemléleti váltásra van szükség. Az evangélikusok közt történelmi okokból nemigen vannak cigányok, az evangélikus háttérű sérültek közt is csak kevesen dörömbölnek a templomok kapuin akadálymentes építkezést kérve. De Jézus Krisztus egyháza nemcsak azért van a világban, hogy saját tagjait támogassa, hanem azért, hogy az egész világnak – s benne a mindenkori legszegényebbeknek – szolgálatára legyen. Nem az evangélikus romák sorsát, az egyházadót fizető fogyatékosok szenvedéseit fogják számon kérni rajtunk, hanem minden egyes lelket, minden szenvedést. Nem arra kell várunk, hogy ők jöj-

jenek hozzánk segítségért, nekünk kell megteremtünk az utakat feléjük.

Példát mutathat nekünk néhány kezdeményezés, mint Sárszentlőrinc gyülekezetének roma népfőiskolája, munkahelyteremtő programjai. Iskolarendszerünk lassan kiépült, lehetne benne roma tehetséggondozást végezni. Evangélikus óvodákat nemcsak a nagy gyülekezetek „saját gyermekeinek” kellene létrehozni, hanem olyan falvakban is, ahol az előregedő evangélikus lakosság a rászoruló cigány népességgel él együtt. Ideje lenne elindítani egy evangélikus nevelőszülői hálózat kiépítését is: sok-sok sérült lelkű, szeretetre éhes cigánygyerek vár befogadó családra.

Befejezésül hadd idézzek két régi legendát. Az egyikkel Bari Károly cigány költő fordításában találkoztam. E szerint egy szegény asszonynak tizenhét gyermeke volt. Egyszer betért a házába a szent Isten, és így szólt hozzá: Mutasd meg nekem a gyermekeidet, hogy megáldhassam őket! Mivel a szegény asszony nagyon szégyellte, hogy olyan sok gyermeke van, csak tízet mutatott meg közülük az Istennek, a többit elrejtette. Isten megáldotta a tíz gyermeket, ezekből lettek a gazdagok. A hét gyermek pedig, akiket anyjuk elrejtett Isten áldása elől, sohasem tudott gazdagságot szerezni. Ennek a hét gyermeknek a leszármazottai a cigányok.

A másik legenda szerint a cigányok elloptak egy szőget abból a négyből, amellyel a rómaiak Jézust meg akarták feszíteni. Így a Megváltó valamivel kevesebbet szenvedett, hiszen négy helyett csak három szőget vertek kezébe, lábába. Két irányba lehet ennek nyomán elindulni. Egyrészt lehetne a lopás gyakorlatát legitimálni, felmentve azokat, akik nem tartják be a törvényeket. Másrészt – én magam ezen az úton indulnék el – érthetjük ezt úgy is, hogy a cigányokban megvan a vágy a Jézussal való közösségre, az ő követésére.

Hadd fejezzem be kedvenc énekesemmel, Cseh Tamással. Soha nem fogom elfelejteni azt a megrendültséget sem, amellyel az Ando Drom cigányzenekar előadását fogadta, amikor születésnapj meglepetésként az ő régi dalának feldolgozását hallotta tőlük. Úgy hangzott, mint valami roma himnusz. „Egy mosókonyhában / – szükséglakásban – / éjszaka volt, sötét. / Utcáról kaptam a fényt. / De én tisztán láttam ott, / minden megvilágosodott. / Magamat láttam tíz év múlva itt, / hallottam ezt, a mostani dal hangjait. / És attól féltem, nehogy majd ez legyen, / csak tíz év múlva ne ez a dal legyen.” A szám végén Cseh Tamás szemmel láthatóan könnyeivel küszködve ölelte át a zenészeket, és kezét csókolt a cigányasszonyoknak. „Testvéreim vagytok” – sugallta ez az ölelés. „John Love, testvérem. A Tiszán látnak forogni...” – írta Radnóti.

Egy néger, egy zsidó, egy cigány és egy indián. (Hiszen Cseh Tamás az volt.) Ők mind a testvéreink. Hiszem, hogy Jézus asztalánál vannak. Ismerik egymást, összetartoznak. Verset mondanak, énekelnek, majd felállnak és táncolnak. Jézus is velük táncol.

⁴ „Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet!” Andorka Eszter emlékkönyv. Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség, Budapest, 2006. 355. o.

Ferenczy Zoltán lelkész testvérünktől – végakarata szerint – temetési istentiszteletének általa összeállított rendjével búcsúzunk.

Hálaadó Istentisztelet Ferenczy Zoltán búcsúztatása alkalmából

Kelenföldi evangélikus templom – 2010. október 16.

I. Templom

Békesség néktek!

A feltámadott, élő Krisztus szavaival köszöntelek benneteket most, amidőn végbúcsút veszünk elhunyt testvérünktől. Istenünk dicséretére, hitünk megvallásaként, a gyászoló vigasztalására énekeljük a 377. énekünk 1. és 2. versét: „A mi szívünk Téged óhajt, / Jézus, Isten Báránya!”

Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében. Ámen.

Imádkozunk a zsoltáros szavaival:

„Áldjad, én lelkem, az Urat, és egész bensőm dicsérje szent nevét!

Áldjad, én lelkem, az Urat, és ne feledd el, mennyi jót tett veled!

Ő megbocsátja minden bűnödöt, meggyógyítja minden betegségedet, megváltja életedet a koporsótól, kegyelemmel és irgalommal koronáz meg.

Irgalmas és kegyelmes az Úr, türelme hosszú, szeretete nagy. Nem bűneink szerint cselekszik velünk, és nem bűneink szerint fizet vissza.

Amilyen távol van napkelet napnyugattól, olyan messzire veti el tőlünk bűneinket.

Tudja jól, hogyan formált, emlékszik rá, hogy porból lettünk.

Áldjátok az Urat, ti teremtményei!

Áldjad, én lelkem, az Urat!”

Keresztény gyülekezet! Gyászoló testvéreim!

Isten, a mi mennyei Atyánk, az élet és a halál Ura megszorította, de meg is vigasztal. Megaláz, de fel is emel. Sírba visz, de meg is elevenít. Mulandóvá tette életünket bűneink miatt, de egyszülött Fiát adta, hogy aki benne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Ezért, amikor most megállunk elhunyt testvérünk ravatala mellett, Istenhez fordulunk kegyelemért. Nála keresünk vigasztalást.

Gyászoló család! Végtisztességet tevő gyülekezet! Azért

gyülekeztünk össze, hogy Istent dicsérjük. Hogy hálát adjunk neki, és megköszönjük neki Ferenczy Zoltán testvérünk életét. Azért gyülekeztünk össze, hogy imádkozzunk azért a vigasztalásért és erőért, amelyet Isten ígért nekünk. Azért gyülekeztünk össze, hogy kifejezzük azt a keresztény meggyőződésünket és reménységünket, hogy a halál nem befejezés, hanem egy új kezdet, az örök élet kezdete.

Testvérek! Akitől most búcsút veszünk, meghallotta Krisztus Urunk örök életre hívó szavát. Felkészült a halálra abban a reménységben, hogy amit Isten elkezdett benne, azt be is fejezi. Temetésére gondolva úgy határozott, hogy ravatala mellett Isten igéje hangozzék. Végakarata szerint azok az ígék szólnak meg most, amelyeket ő választott ki vigasztalásul és az örök életre hívogatásul azért, hogy a halált legyőző Krisztus magasztaltassék ravatala mellett. A Szentlélek Isten tegye élővé elhunyt testvérünk utolsó bizonyágtételét!

Ravatal mellett állva kényszerülünk szembenézni a halál hatalmával. Arra kell most gondolnunk: a mi életünk is befejeződik egyszer. Halálfélelmünket Krisztus Urunk e szavakkal oszlatja el:

„Bizony, bizony mondom néktek: aki hallja szavamat, és hisz annak, aki engem küldött, örök élete van. Nem esik ítélet alá, hanem már át is ment a halálból az életre. Én vagyok a feltámadás és az élet, aki bennem hisz, ha meghal is, él. Aki él, és hisz énbenem, az nem hal meg soha!”

Megváltónk e szavakkal ébreszti bennünk a feltámadás reménységét:

„Annak, aki elküldött engem, az az akarata, hogy abból, amit nekem adott, semmit el ne veszítsek, hanem feltámasszam az utolsó napon.”

Üdvöztönnk ismeri a szív fájdalmát. Így vigasztal most: „Ne nyugtalankodjék szívetek! Bízatok Istenben, és bízatok énbenem! Eljövök, és magam mellé veszek titeket, hogy ott legyetek, ahol én vagyok, és mindig együtt legyünk.”

Krisztus Jézus így imádkozott értünk:

„Atyám, azt akarom, hogy akiket nekem adtál, ott legyenek velem, ahol én vagyok, hogy lássák dicsőségemet,

amelyet te adtál nekem, hiszen te szerettél engem a világ teremtése előtt.”

Pál apostol, szembenézve a halállal, arról tett bizonyosságot, hogy mindenkor Isten tulajdonai vagyunk. Ő uralkodik rajtunk. Nem a halálé az utolsó szó. Krisztus Urunk életnél, halálánál hatalmasabb!

„Közülünk senki sem él önmagának, és senki sem hal meg önmagának. Amíg élünk, Istennek élünk. Ha meghalunk, Istennek halunk meg. Tehát akár élünk, akár meghalunk, az Úréi vagyunk. Krisztus ugyanis azért halt meg, és azért támadt fel, hogy holtakon is, élőkön is uralkodjék.”

Feltámadásunkról Pál apostol így tett bizonyosságot:

„Amikor a romlandó test romolhatatlanságba öltözik, a halandó halhatatlanságba, akkor válik valóra az Írás szava: »A győzelem elnyelte a halált! Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod?« Legyen hála az Istennek, mert győzelemre segít minket Jézus Krisztus, a mi Urunk által.”

Pál apostol tanítja: Jézus Krisztusért nyerjük el az üdvösséget.

„A bűn zsoldja a halál. Isten kegyelmi ajándéka pedig az örök élet Krisztus Jézusban, a mi Urunkban. A Szentlélek maga tesz tanúságot lelkünkben, hogy Isten gyermekei vagyunk. Ha pedig gyermekei, akkor örökösei is: Istennek örökösei, Krisztusnak társörökösei.”

Péter apostol szavai vigasztalnak és Isten magasztalására buzdítanak:

„Áldott legyen az Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, aki nagy irgalmassággal, Jézus Krisztus feltámadása által, élő reménységre szült újjá minket: arra a romolhatatlan, tiszta és soha el nem hervadó örökségre, amely a mennyben vár rátok. Isten ereje a hit által meg is őríz titeket az üdvösségre, amely készen van, hogy az utolsó időben megnyilvánuljon. Örüljete tehát, ha kissé szomorkodtok is a sokféle kísértés miatt, hogy kipróbált hitetek, amely értékesebb a tűz által próbált veszendő aranynál, Jézus Krisztus megjelenésekor méltó legyen a dicséretre, dicsőségre és a tiszteletre.”

János apostol így írt a mennyei dicsőségről, Isten megváltottainak célba érkezéséről, a reánk váró boldog örök életéről:

„Új képet láttam: nagy sokaság – senki sem tudta megszámolni – minden népből, törzsből, nemzetből és nyelvből. Ott álltak a trón előtt és a Bárány előtt fehér ruhába öltözve, kezükben pálmaágakkal. Harsányan zengték: Üdv Istenünknek, aki a trónon ül, és a Báránynak!

Az angyalok körben álltak a trón, a vének és a négy élőlény körül. Arcra borultak a trón előtt, imádták Istent: Ámen! Áldás és dicsőség, bölcsesség és hálaadás, tisztesség és erő legyen Istenünké örökkön-örökké! Azután láttam a szent várost, az új Jeruzsálemet is, amint alászáll a mennyből, az Istentől felékesítve, mint egy menyasszony, aki vőlegényének van feldíszítve.

Akkor hallottam, hogy a trón felől megszólal egy harsány hang: – Nézd, ez Isten hajléka az emberek között! Velük fog lakni, ők pedig népei lesznek. Maga az Isten lesz velük. Le-

töröl szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem fájdalom, mert a régi világ elmúlt!”

Isten szava vigasztal:

„Boldogok a halottak, akik az Úrban halnak meg, mert megnyugosznak fáradtságuktól, és az ő cselekedeteik követik őket.”

Annak pedig, aki a bennünk működő erővel mindent megtehet, azon felül is, amit mi kérünk vagy megértünk, legyen dicsőség az egyházban és a Krisztus Jézusban, nemzedékről nemzedékre, örökkön-örökké. Ámen.

Pál apostol írta: *„Ne szomorkodjatok, mint a többiek, akiknek nincs reménységük. Ha Jézus, ahogy hisszük, meghalt és feltámadt, akkor Isten azokat is, akik Jézusban hunytak el, vele együtt feltámasztja. Örökké az Úrral leszünk. Vigasztaljátok egymást ezekkel az igékkel.”*

Testvéreim a Krisztusban!

Áldjuk és magasztaljuk a Szentháromság egy igaz Istent, aki reménységünk életünkben és halálunkban!

Tegyünk vallást e ravatal mellett keresztény hitünkről. Mondjuk el együtt az egész kereszténység hitvallását, amelyre elhunyt testvérünk a mezőberényi templomban megkereszteltetett.

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek Teremtőjében.

És Jézus Krisztusban, az ő egyszülött Fiában, a mi Urunkban, aki fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától, szenvedett Poncius Pilátus alatt; megfeszítették, meghalt és eltemették. Alászállt a poklokra, harmadnapon feltámadt a halottak közül, fölment a mennybe, ott ül a mindenható Atyaisten jobbán; onnan jön el ítélni élőket és holtakat.

Hiszek Szentlélekben. Hiszem az egyetemes anyaszentegyházat, a szentek közösségét, a bűnök bocsánatát, a test feltámadását és az örök életet. Ámen.

Imádkozzunk!

Áldunk téged, mindenható Atyaisten, aki elköltöztött testvérünket gyermekeddé teremtett; földi életútján mindeddig kegyelmesen megtartottad; szolgálatodra elhívtad.

Áldunk téged, Fiúisten,

aki testvérünket szent és drága véreden az ördögtől, pokoltól és a halálnak hatalmából megváltottad, hogy az örökkévalóságban tiéd legyen, üdvözítő kegyelmedet örökké dicsőítse. Add meg neki, hogy amit hitt és hirdetett, azt elnyerje, és a megdicsőültek seregében imádhasson téged mindörökké.

Áldunk téged, Szentlélek Isten,

aki testvérünket már gyermekségében a szent keresztség által újjászülted, a te nyájad tagjává tetted, igédvel és szent-ségeiddel megszentelted.

Szentháromság egy igaz Isten,
téged dicsőítünk, és irgalmadért könyörgünk! Gyógyítsd vi-
gasztalásoddal a gyászoló szíveket. Erősítsd bennük a boldog
feltámadás és az örök élet áldott reménységét. Amit most a ha-
lál elválasztott, egyesítsd egykor kegyelmed trónusánál. Ámen.

Gyülekezeti ének: „Krisztus, ártatlan Bárány...” (EÉ 308,1)

Üdvöztönnk, Jézusunk! Te ismered a holtak birodalmát. Kí-
sérd testvérünket, amikor mi már nem kísérhetjük tovább.

Irgalmas Atya, fogadd be őt! Szentlélek, Vigasztalónk,
légy közel hozzánk! Ámen.

A boldog feltámadás reményében kísérjük elhunyt test-
vérünket utolsó útjára. Mert ezt mondta Isten az ember-
nek: porból vétettél, porrá kell lenned.

Ezért Ferenczy Zoltán testvérünket most elhelyezzük
nyugvóhelyére, hol a boldog feltámadást várja, miután por-
rá lett, ami porból vétettél. Jézus Krisztus a mi reménysé-
günk, aki meghalt bűneinkért, és feltámadott megigazu-
lásunkra. Bocsássa meg vétkeiket, és adjon neki örök életet!

Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, minden vigasza-
lás Istene áldjon meg minket azon az úton, amelyen elin-
dulunk!

Gyülekezeti ének: (Elhelyezés alatt énekelhető énekek: EÉ
525, 365, 371, 379, utolsó ének: 388 – „Győzelmet vettél...”)

II. Kolumbárium

Testvéreim, énekeljük a 282. ének 1. versét:

„Jézus, mi üdvösségünk, / Isten testté lett Igéje, / Elhordoz-
tad sok vétünk, / Jóságod jött segítségre, / Hogy minket
dicsőségedbe, / Vigy szentjeid seregébe.”

Imádkozzunk!

Irgalmas Isten! Egyszülött Fiadat nem kímélted, hanem
mindnyájunkért halálra adtad, és feltámasztottad a mi
megigazulásunkra. E nyitott urnahely mellett kérünk, add
a te Szentlelkedet, hogy kegyelmedben sohase kételked-
jünk, hitünkben meg ne inogjunk. Amikor a mi végórán-
kat elhozod, a feltámadás reménységében a te kezedbe te-
gyük le életünket. Jézus Krisztusért kérünk, hallgass meg
minket! Ámen.

Miután az élet és halál Ura úgy akarta, hogy Ferenczy Zol-
tán testvérünk bevégezze földi pályafutását, eltávozzék az
élők sorából, hamvait Isten épületébe helyezzük.

Atyaisten, akit te teremtetél,
Fiúisten, akit te megváltottál,
Szentlélek Isten, akit te megszenteltél,
szentséges kezedbe helyezzük

Jézus Krisztus föltámadása bizonyos reménységében, aki

elváltoztatja a mi testünket, hogy hasonló legyen az ő di-
csőséges testéhez.

Dicsőség az Atyának és a Fiúnak és a Szentléleknek,
miképpen volt kezdetben, most és mindenkor, és mind-
örökkön örökké. Ámen.

Vegyétek az áldást!

Az Úristen áldjon, vigasztaljon meg titeket. Vezessen mind-
nyájunkat az örök életre. Ámen.

III. Templom

Jézus mondja: „*Kérjétek az aratás Urát, küldjön munkáso-
kat az ő aratásába.*”

Most, hogy nemcsak egy család veszített el férjet, édesapát,
nagyapát, testvért, hanem az egyház szolgálóinak száma is
megkevesbedett, csendes imádságban kérjük Istent, küld-
jön munkásokat az ő aratásába.

(Csend)

Mondjuk el együtt az Úrtól tanult imádságot!

Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy, szenteltessék meg a
te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod,
amint a mennyben, úgy a földön is. Mindennapi kenyerün-
ket add meg nekünk ma, és bocsásd meg vétkeinket, mi-
képpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek, és ne
víg minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól, mert
tied az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké. Ámen.

Gyülekezeti ének: „Hány hívó érte el az égi célt” (EÉ 454)

A gyászoló család nevében köszönöm mindazoknak, akik
a végtisztességtételen megjelentek, hogy szeretetüknek,
együttérzésüknek Isten előtt kedves jelét adták. Ferenczy
Zoltán nyugodjék békességben mindaddig, amíg Krisztus
Urunk feltámadásra hívó szavát meg nem hallja.

Az ősi ének szavaival búcsúzunk az elhunyttól és egymástól:

„Jer, hagyjuk őt itt aludni,
Jézus Krisztusban nyugodni;
S mindnyájan vigyázók legyünk,
Mert innen mi is elmegyünk.

Ó, Jézusunk, segíts minket,
Végezvé itt életünket,
Hogy csendesen meghalhassunk,
Hozzád mennyekbe juthassunk.” (EÉ 498,5-6)

Erős vár a mi Istenünk!

Ároni áldás

Emlékezés Seben István (1957–2010)

evangélikus lelkész szolgálatára

SZABÓ ANDRÁS

Seben István lelkész testvérünknek mindig is voltak váratlan megnyilatkozásai. Akár a lelkészi munkaközösségben, amikor a vasárnapi igét boncolgattuk-bontogattuk, közgyűléseken, amikor életünk hétköznapi kérdései kerültek elő, vagy akár a zsinati munka során, amikor a törvényalkotás nehézségeivel küszködtünk. Mindig tudott valami meglepőt mondani, új szempontot fölvetni. Tulajdonképpen már várta is tőle az ember.

Elmenetele is teljesen váratlan volt. Mindannyiunkat meglepett és megdöbbenett vele. Örök élet vasárnapján, egészen estig még minden rendben volt. Felkészült a szolgálatra, prédikált, mint máskor. Senki nem vett észre semmi szokatlant. Éjfél felé közeledve azonban a szíve és tüdeje felmondta a szolgálatot. Két otthon lévő gyermeke a hamar kiérkező orvossal és mentősökkel együtt sem tudott segíteni rajta. Kereken harminc esztendőt töltött a lelkészi szolgálatban. Utolsó prédikációja Jel 21,6–7 alapján szólt. Dél előtt még az újjáteremtő Isten színe elé állította a legénde gyülekezetet lelki értelemben, s néhány óra elteltével maga is oda ment valóságosan.

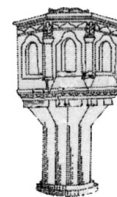
Soktalentumos szolgálta volt. A héber nyelv iránti szeretete töretlen maradt. Élmény volt tőle ószövetségi exegéziseket hallgatni. A kincseket rejtő szavakat nagyon alaposan körbejárta, olykor az igehirdetéseiben is. Ilyenkor gyakran meg-megállt és töprengett, mi lenne a legjobb fordítás. Ezzel együtt gondolkodásra készítette a hallgatókat is. Isten igéjének, a Szentírás szavainak mélységét kereste. Teológiai látása mérvadó volt, nehéz lenne kategorizálni, besorítani bármely kegyességi típusba, önálló utakon járt. Gyermekszíndarabokat és kórusműveket írt, verseket zenésített meg, aforizmákat szerzett. Zeneírással is próbálkozott, olykor számítógépen is. Kísérletező elméleti szakember volt, igazi professzor típus.

Sajnálatos módon azonban a talentumait nem sikerült jól kamatoztatni, sem a saját, sem egyháza számára. Hogy mit kellett volna másképp tenni, kinek és mikor? Nehéz

már ilyenkor a válasz. Mindenesetre ő jól érezte magát a lelkészi szolgálatban. Sohasem volt elégedetlen a helyzetével. Nem lett megkeseredett vagy éppen cinikus lelkész. Humora tiszta maradt, a másik megbántására képtelen volt (még humorizálva is). Különlegességei mellett ezért is volt őt könnyű szeretni. Nem akart senki felett uralkodni, nem akart birtokolni. Nem érezte senkivel, hogy ő többre vagy másra hivatott. Megtanulta a krisztusi leckét: „*Tanuljátok meg tőlem, hogy én szelíd vagyok és alázatos szívű.*” Feleségét, akit nagyon szeretett, Hóseás próféta lelkületével évekig visszavárta.

1956. december 2-án született Kiskörösön, lelkészcsalád első gyermekeként. Alapfokú tanulmányait itt végezte, s itt is érettségizett. 1980-ban végzett az Evangélikus Teológiai Akadémián. Összetartó évfolyam tagja volt (temetésén szinte minden évfolyamtársa ott volt). Még ebben az évben ordinálta őt Káldy Zoltán püspök. A Somogy megyei Ecsenyben kezdte lelkészi szolgálatát (1980–1985), majd a Tolna megyei Tolnanémediben folytatta (1985–1990). A Nógrád megyei Galgaguta volt a következő állomás (1990–2004). Utolsó szolgálati helye az ugyancsak nógrádi Legénde gyülekezete volt (2004–2010). Három leány- és egy fiúgyermek büszke édesapja volt, akik szintén megbecsülték és tisztelték édesapjukat. Első gyermeke végzett pszichológusként követi édesapja hivatását, Glória jelenleg harmadéves a hittudományi egyetemen.

2010. november 27-én, szombaton, az első igazi havas téli napon búcsúztunk tőle a legénde temetőben. Dr. Fabiny Tamás püspök Ézs 43,1–2 alapján hirdette Isten igéjét, mely ige önvizsgálatra indít, a gyermekek iránti további felelősségvállalásra buzdít, reménységünket pedig a Krisztus feltámadásához köti. Egyszer lelkész testvérünk az alábbi programmal állt elő közöttünk: „Több szeretetet! Több vendégséget! Több szeretetvendégséget!” Isten fogadja kedvesen a fiatalon elment Seben István testvérünket a nagy égi szeretetvendégségben.

Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap Ef 5,8b–14

Igehirdetési előkészítő

Mikor prédikálunk?

A vízkereszt ünnepe utáni időszak a kettős nagy Krisztus-ünnep, karácsony és epifánia ünnepeit lezáró szakasz. Isten Fiának dicsősége és fénye ragyog ezeken a vasárnapokon is, és ezzel próbálja karácsony és vízkereszt hatalmas misztériumát közelebb hozni és átélhetővé tenni az ember számára. Mit is jelent a mi személyes sorsunkra nézve az, hogy a Messiás testben belépett az idő és tér meghatározottságában élő ember világába? Az egyházi esztendő kialakulásakor az epifánia utáni időszak jelentette az egyházi esztendő végét. „Így lett ezeknek a vasárnapoknak az a hivatása, hogy karácsony-epifánia tényeiből tájékozódva, bizonyos momentumainak hangsúlyozásával megmutassa a mennyei Király dicsőségét és hatalmát itt a földi életben és ítéletben” – írja JÁNOSSY (1944, 12. o.) Ez és az ezt követő vasárnapok lehetőséget nyújtanak arra, hogy vízkereszt ünnepének kicsit mostoha helyzetén javítva hangsúlyozzuk annak nagyon fontos mondanivalóját. Krisztus világossága minden népnek fölragyogott!

Perikópa

A perikópálás számomra új, hiszen eddig a Pröhle-féle 1986-os javított kiadású *Agendában* és az új *Liturgikus könyvben* is Ef 5,11–14 volt a perikópa. Véleményem szerint szerencsésebb lenne, ha a 8. versről vennénk a textust, hiszen így sokkal hangsúlyosabb, hogy azért kell vi-

lágosságban, világosságként élni, mert eddigi életünket a Krisztus nélküli sötétség határozta meg. Fejezetünkről Luther a következőket írja: „Majd azt tanítja, hogyan gyakoroljuk magunkat a hitben, s hogy erről jó cselekedetekkel tegyünk bizonyosságot, tartózkodjunk a bűntől, és lelki fegyverekkel vétezzük föl magunkat az ördög ellen, hogy a kereszt erejével megmaradhassunk a reménységben.” (LUTHER 1995, 148. o.)

Exegézis

A *sötétség* (τὸ σκοτός – homály, alkonyat, titok, alvilág, a halál sötétsége, titokzatosság, rejtekezés, az ismeretlenség homálya, a káosz sötétsége) és a *fény* (τὸ φῶς – világosság, a világosság forrása, nyilvánvaló dolog, Isten világának jelölésére szolgál, magába öltve a következményként jelentkező emberi-erkölcsi világ következményét is) ellentétének szimbolikájára építi Pál ezt a fejezetet. Jelenéstartalmában ez a két szó az eredetiben nagyon gazdag, és képes plasztikusan kifejezni mindazt, amit az apostol közel akar hozni olvasóihoz. Az Isten nélküli létből, vagyis a sötétségből Urunk Jézus Krisztus szabadított meg bennünket a világosságra, vagyis az Istennel való közösségre. Az apostol hangsúlyozza, hogy a régi állapot (ποτε – egykor, valaha, régen), amikor a sötétségben éltünk, sőt „sötétség voltatok”, most már elmúlt, vége van, mert Isten világosságba vezetett bennünket, és „világosság vagytok”. A világosság gyümölcsei egyértelműek mindenki számára: becsületesség, jóság, igazságosság – itt a δικαιοσύνη kifejezés áll a maga végtelenül gazdag jelentésváltozataival. A δοκιμάζω act. part. imperfectumával – δοκιμάζοντες – hangsúlyozza az író, hogy nekünk magunknak kell próbára tenni, megpróbálni, megítélni, mi az, ami kedves az Úrnak. Ennél tovább menve pedig le kell lepleznünk – az ἐλέγχω

imperatívusza áll itt: hozzátok napfényre, bizonyítsátok rá – a sötétség cselekedeteit, amelyek eltávolítanak Istentől. Mert csak Isten világosságában gyógyulhatunk meg, és az ő világosságában válhatnak érthetővé tetteink és életünk mozgatórugója, alapja. Majd Pál egy keresztlői himnusz-ból vett részlettel zárja ezt a szakaszt, ahol a halál és az alvás (καθεύδων), az ébredés (ἐγείρε imperat.: ébredj föl), a sötétség és a föltámadás (ἀνάστα aor. imperat.: támadj föl) képeivel akarja még érzékletesebbé tenni Isten Jézus Krisztusban megjelent szeretetét és annak világosságot, föltámadást hozó erejét. A felszólító módban álló igék pedig annak sürgető, életbe vágó fontosságát hangsúlyozzák.

Az igehirdetés felé

Pál apostol intelmei fölött első olvasásra gyorsan elsiklik az ember, s talán észre sem veszi elsőre a különbséget. Az apostol ugyanis nem azt írja, hogy egykor sötétségben voltatok, most pedig világosságban vagytok, bár ez is igaz, hanem ezt: egykor sötétség voltatok, most pedig világosságban vagytok az Úrban. Nagy különbség, hiszen a felelősségünkre hívja föl itt az Írás a figyelmünket. A keresztény ember számára, bármilyen történelmi korban is élt, mindig fontos volt, hogy nem csupán ő akar Isten világosságában élni, hanem mint egy fényforrás, ő maga is Isten világosságába akar vezetni másokat. Vajon ma Isten népe képes-e betölteni ezt a küldetését? Személy szerint én magam tovább tudom-e adni ezt az élő reménységet napról napra? Nagyon érzékenyen érint bennünket, hogy a világi média milyen véleménnyel van egyházunkról vagy általában a kereszténységről. Rettentő gyorsan fölháborodunk a negatív kritikákon, hogy már megint mit írtak rólunk, de talán jó lenne többször megkérdezni saját magunktól: világosság vagyunk-e ott, ahol élünk, dolgozunk és szolgálunk? Tényleg só és világosság vagyunk, ahogy a lelkionkban Jézus mondja rólunk? Vagy inkább mi magunk is beleszürkülünk a környezetünkbe, és valamiféle rosszul értelmezett szolidaritásból, gyávaságból vagy ki tudja miből a világ ilyen-olyan nézeteinek leszünk szószólói? Isten igéje napról napra tükröt állít elénk, ahogyan most az efezusi levél rövid részlete is teszi. Meglehetősen világos, amiről az apostol beszél: Jézus Krisztusban minőségileg új élet kezdődött el, amellyel a régi már semmilyen formában nem összeegyeztethető, és nem lehet egy kicsit ide is meg oda is tartozni, bár ezzel mi magunk újból és újból megpróbálkozunk. A „fényterápia” után, amiről vízkereszt ünnepköre is tanúskodik minden ember számára, már nem lehet azt mondani, hogy a sötétség mégiscsak jó lesz nekünk. Az Ige világossá teszi, hogy a sötétség és annak cselekedetei haszon nélkül valók, sőt a pusztulásba viszik az embert. Pál nem véletlenül beszél arról, hogy le kell leplezni azokat, hisz ő maga mutat ebben példát, amikor leveleiben számtalan alkalommal el-

mondja, hogy Krisztus ellensége volt, és elvakult módon üldözte tanítványait. Zárójelben megjegyezném, Pál soha nem említi egyetlen szóval sem, hogy az ő neveltetéséből, élethelyzetéből, a történelmi szituációból adódott ez a fajta viselkedés, és a maiak ezt nem is értik, sőt nem is érthetik. Pláne nem hivatkozik arra, hogy mit tettek volna az ő helyében mások abban a helyzetben. Talán mindnyájunk számára megfontolandó ez a múltra, a jelenre és a jövőre nézve is. A sötétségből a világosságra kilépni nem mindig kellemes, a szemnek sokszor fizikai fájdalmat is okoz, amíg újra hozzászokik a fényhez, de ezt a fájdalmat senki nem spórolhatja meg. Isten világossága leplez újból és újból, e nélkül csak a sötétségben gubbasztanánk, és szép lassan, de biztosan bandukolnánk a pusztulás, kárhozat, értelmetlenség felé. A szép ősi himnusz, amely feltehetőleg keresztelekor hangzott el annak idején, szinte trombitaszóként hasít a csöndbe, és szeretne fölrázni bennünket. Ébredj föl! Támadj föl! Erre hívott el bennünket Urunk, és bizony sokszor messze vagyunk ettől. Inkább valamiféle homályos okból való óvatosság, számígtatás jellemez bennünket, vagy éppen mondvacsinált kampányokkal próbálunk úgy tenni, mintha, pedig dehogy... Kétezer év alatt sokszor leírtuk, elmondtuk, milyen nagy szüksége van a világnak arra a világosságra, amelyet Jézus Krisztus hozott a mi világunkba, és az abból következő megváltott új életre, mert csak ez és egyedül ez hoz megváltást. Mást ma sem mondhatunk, csak végre komolyan kell vennünk, és természetesen mindenkinek saját magán kell kezdenie, és nem a másikon számon kérve.

Az igehirdetés vázlata – Felragyogott nekünk Krisztus

Ne vállaljunk közösséget a sötétséggel!

Pál egyértelműen ír az akkori és a mostani gyülekezeteknek. Kiszabadultunk a sötétségből Krisztus által, és most világosságban vagyunk, sőt mi magunk is világosság vagyunk. Pedig milyen sokszor vagyunk mindezek ellenére a sötétségben! Hiszen inkább állunk be a sorba és inkább hasonulunk a világhoz, annak ellenére, hogy tudván tudjuk, ez a kárhozatba visz. Valahogy úgy, mint amikor életünk egy-egy rossz döntésének már előre és pontosan tudjuk a káros következményeit, és mégis százszor, ezerszer meghozzuk újból és újból ezeket a rossz döntéseket. Az apostol emlékeztet ma is bennünket a világosság gyümölcseire.

Le kell leplezni a sötétség cselekedeteit

Azt gondolom, ahogy Nietzsche mondta: emberi, túlságosan is emberi, ahogy a sötétség cselekedeteinek leleplezéséhez viszonyulunk. A másikon számon lehet kérni, a másik embert árgus szemekkel vizslatjuk, de a magunk sötét cselekedeteivel már sokkal elnézőbbek vagyunk. Nemrég új rendőr érkezett kicsiny városunkba. Mivel komolyan vette

a szabályokat, kiosztott jó néhány csekket lejárt forgalmik, jogosítványok miatt, és jó pár büntetést ittas vezetés és más szabálytalanság miatt. Rögtön nagy lett a fölzúdulás: Mit képzelsz ez? Mi azt hittük – mondták jó páran hangosan –, hogy majd rendet rak egy jól körbehatárolt kisebbség körében, és nem minket piszkál. Szóval akkor a szabályok és a sötétség cselekedeteinek leleplezése csak arra vonatkozik, akire én akarom? Ez a fajta mentalitás pedig ott van a magán- és közéletben, és haszontalanságát, sőt pusztító hatását tapasztaljuk mindkét életszférában.

Maradjunk világosságban!

Magunktól világosságban maradni és erre biztatni másokat meglehetősen hasztalan dolog, mert egész egyszerűen nem megy. Viszont pontosan ezért szól az evangélium hozzánk: ami magunktól nem megy, az Jézus Krisztus erejével és kegyelmével mégiscsak valóság lehet az én és a te életedben is. Gondolom, mindnyájan megtapasztaltuk már életünkben, hogy valami, amiről meg voltunk győződve, hogy nekünk úgysem sikerülhet, csodák csodájára mégiscsak sikerült. Mert volt, aki mellénk állt, mert volt, aki bízott bennünk, mert volt, aki a hónunk alá nyúlt, amikor kellett, vagy csak egyszerűen mondott egy-két bátorító szót, vagy adott egy biztató mosolyt. Isten Fia itt van most is velünk, és pontosan azt adja, amire éppen valóban szükségünk van. Biztatást, hónunk alá nyúlást, mosolyt, egy-két bátorító szót, vagy éppen azt a fölragyogó világosságot, ami az életet jelenti minden teremtménynek.

BEKE MÁTYÁS

Felhasznált irodalom

BECKER, Jürgen – LUZ, Ulrich 1986. *Die Briefe an die Galater, Epheser und Kolosser*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen–Zürich. /NTD 8,1./

Biblia magyarázó jegyzetekkel 1996. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó, Budapest.

JÁNOSSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. A szerző kiadása, Sopron.

LUTHER Márton 1995. *Előszók a Szentírás könyveihez*. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest. /Magyar Luther Könyvek 2./

STOTT, John 1994. *Az efezusi levél*. Harmat Kiadó, Budapest.

Tallózó

„...a hívők új életéről szólva nem ad új törvényt, nem szerkeszt erkölcsi kézikönyvet. Nem terheli életüket kazuisztikus előírásokkal, mert a keresztyén élet a szabad fiak felelős élete.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A »világosságra kerülés« (5,13–14) jelenti a nyilvánosságot is, de döntő módon Krisztusra mutat (5,14). Krisztus nem csupán valamiféle »tájékozódási pont« és »segítő fény-

forrás«, hanem maga a »mérce«, ill. a »megmérő« is.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A hívő embert nemcsak arra szólítja fel az Ige, hogy tartózkodjon a *sötétség gyümölcstelen cselekedeteitől*, hanem határozottan felszólítja, hogy *meg is feddje azokat*.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„A kísértések időben szükséges elhárítását erősíti, ha végiggondoljuk, mik voltunk Krisztus nélkül, s mivé lehettünk övele. (...) sötétség voltunk egykor, most pedig a világosság gyermekei vagyunk (...) miként lehet leleplezni a szennyes dolgokat, ha még az is fertőző lehet, ha valamilyen módon, esetleg zárt, gyülekezeti körben beszéljünk arról, amiről olykor csak sejtéseink vannak, de szívesen még említeni is, amit egyesek végbevisznek. Veszélyt érez itt az apostol, hogy aki túl sokat foglalkozik a sötétség viselt dolgaival, maga is sötétséggé válik.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„A dolgokat napvilágra kell hozni, a sötétben fényt kell deríteni. Csak így lehet megtérésre készíteni embereket. Tanulságos, hogy a rabbista körökben a »helyreutasítás« a felebarát iránti szeretet gyakorlásának egyik formája volt.” (Balikó Zoltán: *Az efezusi levél*. Evangélikus Sajtóosztály)

„...nem szabad részt vennünk ezekben a dolgokban, *hanem inkább le kell lepleznünk őket*. Lehet ugyan, hogy nem akarjuk ezt megtenni, de hiába, hiszen a világosságnak ez elkerülhetetlen tulajdonsága. (...) A »leleplezés« kellemetlenül hangzik, hiszen megmutatja az emberekről, hogy kik is valójában, elítéli, kárhoztatja őket. A leleplező világosságnak azonban van jótékony, evangélizációs ereje is: »az egyik lélek világossága a másikat világossággá változtatja.«” (John Stott: *Az efezusi levél*. Harmat Kiadó)

Illusztrációk

VERS

(*Ébredj fel, aki alszol! Támadj fel a halálból, és felragyog neked a Krisztus*)

Clairvaux-i Bernát (1090–1153) egyházi író, hittudós:
Jesu, dulcis memoria (részlet)

„Maradj velünk, Uram, maradj,
fényedből fényességet adj,
elménkben ködöket ne hagyj,
ki e világnak méze vagy!

Ha szívünket látogatod,
az igazság fölragyog ott,
a hiúság elpárolog
s a mélyben szeretet lobog.”

Reményik Sándor: *Csipkerózsa*

A vártoronyban szűzi csend,
A pergő rokka elpihent,
Áll az idő s nincs benne óra,
Királyfi, átkozott kezed
A tüskerácsra mér' teszed?
Most boldog Csipkerózsa.

Százévig nőtt a lángsövény,
Mögötte nincs könny, vágy, remény,
Semmi, csak boldog álom,
A gonosz tündér jót akart,
Herceg, ez álmot ne zavard,
Ne lássanak e tájon!

Alszik, tán rólad álmodik,
Lovag, van bátorságod itt
Álmához mérni rongy-magad?
Az Élet vagy, te átkozott,
A bűnt, a bajt, a jajt hozod
S kezedhez szenny tapad

S ha vágynál mégis törni át,
Találj szemben ezer halált,
Szívedbe tüske törjön,
Vérzőn szakítsd a lángfalat
És úgy maradj a vár alatt,
És szomjúság gyötörjön.

S Te csak aludj, kis Csipkerózsa,
Áll az idő, nincs benne óra,
Sorsod nem mostoha,
Az álmod szent,
A rokka elpihent,
Aludj, ne ébredj fel soha!

FILM

(az *alkalmas időt*)

Holt költők társasága (amerikai film; főszereplő: Robin Williams)

Ifjú lelkeket lángra lobbantó különc tanárember kezdi meg varázslatos működését 1959-ben a Welton Akadémia ódon falai között. Lapról lapra tépeti szét diákjaival a tankönyvet, mert azt akarja, hogy felfedezzék: életük maga a költészet. A felismerés egyeseknek életre szóló szerelmet, másoknak tragédiát hoz. A hagyománytisztelő iskolában pedig tanyát ver a lázadás szelleme. A film egyik legfontosabb jelenete, amikor a tanár megmutatja a fiúknak a régi tablóképeken csupa életerőtől duzzadó fiatalembereket: mostanra ők már mind halottak!

„– Figyeljenek, hallják? – Carpe, carpe, carpe diem, éljete a mának, fiúk! Használjátok ki az életet!”

Ingrid Sjöstrand (1922–) svéd költő:

Sietek

Sietek.
Nem érek rá
leckét írni,
kivinni a szemetet,
kitakarítani.
Be kell majszolnom az egész világot,
mint egy paradicsomot,
mielőtt megöregszem,
mielőtt meghalok.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Fogalmaink szerint a sikeres és ésszerű életvitellel ma együtt jár a lelkiismeret elhallgattatása, a jogszerűsége hivatkozás vagy annak ügyeskedéssel történő kijátszása. Ha fény derül az igazságra, kész a válasz: nem tudtam róla, nem az én kompetenciám, nem én vagyok a felelős... Menekülés és kabáttal betakart arc. Igénk teljes, 180 fokos fordulatban jelöli meg az egyetlen lehetséges megoldást. Jézus megismerése, a ráfigyelés az egyetlen lehetséges menekülés. Sokszor próbáljuk lenyomni a tudatalattinkba, ami rossz történt velünk, vagy amit tettünk. A legjobb megoldás, ha kitárjuk magunkat Jézus felé. És a beáradó fény tisztít meg bennünket.

Nem annyira leleplezni kell, inkább a fény felé vonzani másokat is. Minden igyekezetünk ellenére gyarlóságunk miatt sok árnyék vetül ránk, és világító, sugárzó pontok helyett inkább szürke ködbe burkolózunk. Kérdés, hogyan lehetne úgy élni, hogy azt a fényt, ami árad ránk, mi is sugározni tudjuk embertársaink felé, hogy a világosság gyermekei lehessünk. Másik kérdés, hogy a krisztusi mérték helyett miért választanak sokan inkább vakságot, fél vagy egész álmot.

Egy gondolat Müller Pétertől: „Két isteni tulajdonság van bennünk. A Titok és a Fény. A Titok: lelkünk mélye. A Fény pedig értelmünk fénye, amely megcsillantja a felszínt. Megcsillantja, de egyetlen pillanatra sem tárja fel a titok legmélyét.” Avilai Szent Teréz írja, hogy Isten lelke annyira világítóan tiszta lélek, és a bűneink nyomán a mi lelkünk annyira beszennyeződik, hogy ezért nem képes a mi szegény lelkünk egyesülni a tiszta fénnel, Isten lelkével. Amikor rosszat teszünk, akkor azt homályban akarjuk hagyni, és elkülönülünk Atyánktól. És ez a védelemnek tűnő fal nem engedi behatolni a fényt.

Ha igazsággal és szeretettel vagyunk felvértezve,

nem kell félnünk akkor sem, ha gazsággal találjuk magunkat szembe. Ha Isten fénye világít lelkünkben, bármilyen árnyak közé tévedünk, nem eshet bajunk. Az őszinteség pedig olyan erény, amelyet büszkén viselhetünk.

Életünk a teremtet világban időhöz kötött, minden csak ideig-óráig tart: találkozás, búcsúzás, testi-lelki érintés. De minden érintés után marad valami nyom, emlék. Ezért légy tiszta, érintésed emléke legyen a szeretet, hiszen csak ez marad utánad, minden más eloszlik, elmúlik a múlt ködében.

Vízkereszt ünnepe után 2. vasárnap Zsid 13,20–21

Igehirdetési előkészítő

Rövid exegézis

A vízkereszt ünnepe utáni vasárnapokkal a karácsonyi ünnepkör a befejező szakaszához érkezik. Krisztus születésének, az inkarnációnak a csodája immár a mindennapokban ragyog. Juhász Gyula *Betlehemének* jászol almán fekvő kis hajléktalanja, édes bambinója dicső és hatalmas úr, akinek befolyása, ereje és áldása övének a szolgálatával az egész világon érvényesül. A változatlan, a tegnap, ma és mindörökké ugyanaz (Zsid 13,8) a változó, a tegnap, ma és mindörökké más részesévé válik. „Akinek isteni dicsősége a mennyet és földet beragyogja, részt vesz övéi mindennapi életében, és kegyelmes jelenlétével megszenteli az otthont, a családot, a földi közösséget.” (JÁNOSSY 1944, 12–13. o.)

Az ünnepek utáni vasárnapok karácsony és vízkereszt (epifánia) konklúzióit, következményeit hivatottak tükrözni, miként az alapige és annak környezete (Zsid 13) is a Zsidókhoz írt levél tartalmi záradéka. A magasztos elmélet, a teológia és a krisztológia hogyan és mely területeken lehet hatással a keresztény hétköznapi gyakorlatára? Mindannak, akiről és amiről a levélíró emelkedett stílusban bizonyosságot tesz, milyen következménye van a gyülekezet életében?

Az egyik hatásterület az emberi kapcsolatok szövevénye. A közösségi életnek, egymás őszinte elfogadásának és megbecsülésének, az egészséges gyülekezeti, családi és diakóniai (szolgálati) viszonyoknak a záloga az áldozatos, önző érdekektől mentes krisztusi lelkület. A levélíró kiemeli a foglyok és a betegek között végzett munkát, a házasság intézményének becses voltát és az anyagi javak vesztélyes igézetét (Zsid 13,1–6).

A másik terület az ember Istenhez fűződő kapcsol-

atának mibenléte. Első olvasásra úgy tűnik, mintha a kérdés a gyülekezet vezetőinek személyére lenne kihegyezve. Észre kell vennünk azonban, hogy ez csupán a keret, amelyben a képet, a valódi értéket a helyes istentisztelet alkotja. Ennek alapja, szójátékkal élve Krisztus „öröksége”, azaz örökkévaló volta (Zsid 13,8), modellje pedig az ő kapun, táboron kívüli áldozata (Zsid 13,12–13). Ennek a hangsúlyozása a korábbi vallásgyakorlattal való konfrontációt, ütközést hivatott megjeleníteni (Zsid 13,7–15). Krisztus halála áldozati jellegének a kiemelése nem abszolút teológiai kategória, hanem az ő követésére buzdító példa. Egyéb vallásos, rituális és kultikus megfontolások helyett a keresztényeknek meg kell birkóznuk Krisztus gyalázatának a hordozásával. A hamis és szükségtelen áldozathozatalt fel kell hogy váltsa a dicsőítés áldozata, a jótékonyág és az adakozás (Zsid 13,15–16). A szerző szerint nem az áldozatiság és annak üres, gyakorlatiatlan, de mélyen szertartásos tisztelete a fontos, hanem az Isten által Krisztusban közölt kegyelem és az erre épülő szeretetszolgálat mind teológiai, mind pedig praktikus értelemben.

A harmadik terület az imádság és az áldás egymással és Istennel összekötő kapcsolata (Zsid 13,18–21). A keresztény ember nemcsak Istenhez emeli fel szavát, és nemcsak másokért imádkozik, de szüksége van az érte hangzó fohászokra is (Zsid 13,18–19). A mindennapok próbáiban, erőtlenségében a békesség Istenének hatalmában reménykedik. Tudja, hogy az áldás nem más, mint az imádság egyik megnyilvánulása (Zsid 13,20).

Ezen a ponton, Isten és ember találkozásának a pillanatában lesz nyilvánvalóvá, hogyan függ össze elmélet és gyakorlat. Nem véletlen, hogy az ihletett író a záró formulában ezt pátosszal, ünnepélyes szenvedélyességgel tudja (és akarja) kifejezni: a nagy pásztor (Zsid 13,20) nem csupán terelgeti és legelteti a juhait, de odaadja értük az életét. A szeretetkapcsolatnak olyan, a végtelent idéző minősége ez, amelyet semmilyen más ajándékkal nem lehet pótolni vagy kiváltani. Földi síkon egyedül a szenvedéseken át is kitartó követés, valamint a minden jóra való készség (Zsid 13,21) tud válaszolni erre a szeretetre. A jóhoz, azaz Isten akaratának a betöltéséhez erőt adó Pásztor ezen az úton vezeti át juhait a mindig változóból az örök változatlanba (Zsid 13,14).

Gondolatok az igehirdetéshez

„Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz.” (Zsid 13,8) Bármily nehéz is a búcsú, az idő naptárainkon átívelő távlatát sugallva, Isten végképp továbbléptet minket a karácsonyi ünnepkör fenyőillatú, csillagfényes légköréből és hangulatából. A kis Jézus immár nem olyan kicsiny. Nem mi figyelünk órá aggodalommal vegyes iz-

galommal, vajon lesz-e a szálláson hely neki és szüleinek, rátalálnak-e a napkeletről érkezett bölcsek Betlehemben, Heródes gyermekgyilkos indulata elől sikerül-e a családjával együtt Egyiptomba menekülnie, vagy kiskamaszként gyarapszik-e bölcsességben, testben, Isten és emberek előtt való kedvességben.

Ma már sokkal inkább ő figyel ránk: az ünnepek elmúltával hogyan éljük az életünket, hogyan zökkenünk vissza a megfelelő kerékvágásba. Sikerült-e rendeznünk emberi kapcsolatainkat; jó vendégek és vendéglátók voltunk-e; gondoltunk-e a nélkülözőkre, a szükségét szenvedőkre, és tettünk-e értük valamit; intim kapcsolataink nem nélkülözik-e a valódi intimitást; nem váltunk-e az anyagiasság rabjaivá? A kérdésekre nem a naptárunkat lapozgatva, hanem az ő szelíd szemének pillantását magunkon tudva kell válaszolnunk.

Ez a krisztusi tekintet és kísérés lesz a jellemző az egyházi esztendő következő időszakára, a böjtelőre és annak alkalmaira, keresztény mindennapjainkra.

Krisztus figyel emberi kapcsolatainkra. Nem idegen tőle azok kuszasága és kiszolgáltatottsága, kiszámíthatatlansága. Ez a figyelem az ő részéről nem a belekontárkodás, a fogadatlan prókátorság kandi kíváncsisága, hanem az elrendezés, a megbocsátás, a kiegyensúlyozás és az újrakezdés segítő szándékának a megnyilvánulása.

Krisztus figyel az Istenhez fűződő viszonyunkra. Kimozdít a gyakorlatiatlan, álszent vallásoskodásból, és hatékony, embert próbáló, de teljesíthető hitbeli programot ad. Nem a működő hagyományokat, az ősök kedves örökségét akarja megváltoztatni, hanem mindazzal, amit keresztényekként képviselünk, készségessé kíván tenni a jóra, az Isten akaratának teljesítésére.

Krisztus figyel az imádságainkra is. Nem falra hányt borsó, pusztába kiáltott szó a másikért való kiállás kifejezése vagy az Istenhez intézett fohász. Egyesek számára értelmetlennek tűnhet a közösség keresésének és vállalásának ez a módja. A kapcsolat különlegessége azonban nem az imádság technikai vagy retorikai részleteiben rejlik, hanem abban az egymással és Istennel összekötő távlatban, amelyet a levélíró plasztikusan így vázol: „*A békeség Istene pedig, aki az örök szövetség vére által kihozta a halottak közül a mi Urunkat, Jézust, a juhok nagy pásztorát...*” (Zsid 13,20)

A karácsonyi csillagfény után a még nagyon távoli húsvét halvány világossága jelzi: Krisztus nem csupán az életünkre, de az örök életünkre is figyel. Jelenléte, vezetése így és ezért is áldás földközeli minden napjainkban.

BÁCSKAI KÁROLY

Felhasznált irodalom

JÁNOSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása.* A szerző kiadása, Sopron.

Tallózó

„...az apostol azért könyörög, hogy a gyülekezet tudjon azonosulni Isten akaratával, mely nélküle, sőt ellenére is megvalósul. A gyülekezet ugyanis gyenge és esendő, rászorul arra, hogy Isten, aki érte működik, benne is megvalósítsa akaratát.” (id. Magassy Sándor: *Perikópák.* Magánkiadás)

„Ezután elmondja a Biblia legszebb áldásainak egyikét. (...) A vers továbbmegy, és megmagyarázza, hogy ez a békeség Krisztus munkájának a gyümölcse. (...) Szokatlan elegyedése látható itt az isteninek és az emberinek. Isten tesz készségessé minket minden jóra. Isten munkálja bennünk azt, ami kedves öelötte. Ezt Jézus Krisztus által teszi. Ezután mi tesszük az ő akaratát.” (William MacDonald: *Új-szövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó)

„Örök szövetség vére köt össze bennünket, s nem tőlünk van, ha tudunk engedni Isten akaratának, mégis *mi* legyünk készek, hogy megcselekedjük, pedig Isten tesz rá készsé.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„Visszahozta Krisztust a halálból az örök szövetség vérenek ereje alapján. A hívő nép olyan reménységet építhet erre a vérre, amelyet semmi sem rendíthet meg. Itt ugyanis az ígéretek a Sínai-hegytől eltérően nem a nép engedelmességének feltételére épültek, hanem a megfizetett váltságdíjra és az engedetlenségükért végzett tökéletes engesztelésre.” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése.* Evangéliumi Kiadó)

„...mondd: »Én jó Istenem, ezt meg ezt én jónak látom. De csak akkor legyen meg, ha néked is úgy tetszik.« Isten az ilyen »jó« akaratot akárhányszor valóban meg is töri az ő szentjeiben, nehogy a jó látszata alatt álnok hamissággal a »gonosz« akarat lopakodjék be. (...) A kevésbé »jó« akaratnak pedig hogynem kellene engedni s alázatosan félreállni az Isten kimondhatatlanul jó akarata előtt. Aztán azért is korlátozni kell Istennek a mi »jó« akaratunkat, hogy megjobbítsa azt. (...) Jobb pedig akkor lesz, ha alázatosan egyre jobban Isten gátló akaratához igazodik, míg végül teljesen szabad, »akarat nélküli« – Istenre hagyatkozó lesz, s tudni sem akar egyébről, mint várni az Isten akaratát.” (Luther: *Jer, örvend-jünk keresztyének!* Evangélikus Sajtóosztály)

Illusztrációk

VERS

(tegyen készségessé akaratának teljesítésére)

Babits Mihály: *Jónás könyve* (részletek)

Éber figyelmem erős lett a hitben:

akárhogy elrejtőzöl, látlak, Isten!

Rejtezttem én is elüled, hiába!

Utánam jöttél tenger viharába.

Engedetlen szolgádat meggyötörted,

magányos gőgöm szarvait letörted.
De mennél csúfabb mélybe hull le szolgálád,
annál világosabb előtte orcád.
Most már tudom, hogy nincs mód futni tőled
s ki nem akar szenvedni, kétszer szenved.
De te se futhatsz, Isten, énelőlem,
habár e halban sós hús lett belőlem!

(...)

Mert megfogytokozott bennem a lélek:
de az én Uram akará, hogy éljek.
Ebének kíván engemet a Pásztor
és megszabadított a rothadástól.
Jössz már, Uram, jössz, záraim kizárod
s csahos szókkal futok zargatni nyájad.
Mert imádságom eljutott tehozzád
és végigjárta a Magasság hosszát.
Csapkodj hát, csapkodj, ostorozva bölcsen,
hogy amit megfogadtam, ne felejtsem,
mert aki éltét hazugságba veszti,
a boldogságtól magát elrekeszti.

(Munkálja bennünk)

József Attila: *[Az Isten itt állt a hátam mögött]* (részlet)

Négykézláb másztam. Álló Istenem
lenézett rám és nem emelt föl engem.
Ez a szabadság adta értenem,
hogy lesz még erő, lábraállni, bennem.

Ugy segített, hogy nem segíthetett.
Lehetett láng, de nem lehetett hamva.
Ahány igazság, annyi szeretet.
Ugy van velem, hogy itt hagyott magamra.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A vízkereszti időszak központi kifejezése: epifánia. Megjelent. Nyilvánvalóvá lett. Ez az időszak nem elsősorban a karácsonyi maradékok és az ünnep után megmaradt romok eltakarításáról szól. Sajnos a világ mindent megtesz annak érdekében, hogy ez a hamis érzet behálózza a hitünket. A vízkereszti időszak Isten folyamatos és valóságos jelenlétére mutat.

Igénk a szüntelenül cselekvő Istenre mutat. Ha Isten érvényes akaratában elbizonytalanodunk, abban a pillanatban beindul az ingaelv. Elkezd inogni a tanítás, az igehirdetés, a hit, a lelkiség, a közösség. A passiótörténetben Jézus Simonhoz fordulva mondta: „*Simon, Simon, íme, a Sátán kikért titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát.*” (Lk 22,31) A Sátán ma is fáradhatatlanul rázza a rostát! Nagy a

kísértés, hogy Isten akaratából a keresztény tanítás és erkölcs „gyerekjátéka” legyen. Könnyen kimondjuk az igeolvasást követően, hogy „ez az Isten igéje”. Bizony, előfordul, hogy megbicsaklik a szó, az egyház hangja, az igehirdető hangja vagy a keresztény ember bizonyágtétele, amikor azt kellene mondani, hogy „ez az Isten akaratát”! Isten akaratát nem kizárólag törvény, hanem ott van benne az evangélium bűnbánatra, életre, gyógyulásra indító üzenete is.

A vízkereszti időszakban Isten nemcsak láttat, hanem a megértést és a befogadást is munkálja. Ő cselekszik Jézus Krisztusban. „*Az örök szövetség vére által kihozta őt a halottak közül.*” Ő tesz bennünket – személy szerint – a szívünkben, az értelmünkben, a lelkiségünkben készségesé minden jóra és akaratának teljesítésére. Többről van szó, mint szándékról, képességről vagy alkalmasságról. Másrészt Isten munkálja bennünk azt, ami kedves öelötte. Fontos meglátnunk, hogy Isten mennyire Jézus Krisztushoz kötötte cselekszik. Isten akaratának megélése és képviselése nem egyszerűen szenteskedő nyüzsgés (ebből lehet keresztény ámokfutás, de békesség biztosan nem), hanem Jézus Krisztussal megélt szüntelen és őszinte életközösség. A bábéli toronyépítők története folyamatos figyelmeztetés. Isten akaratából építkezni csak úgy szabad, ha az igehirdető és a gyülekezet nem lankad Krisztus dicséretében és dicsőségének őszinte magasztalásában.

Vízkereszt ünnepe után 3. vasárnap 1Jn 3,10–12

Igehirdetési előkészítő

A vasárnap jellege

Az egyházi ünnepek kialakulásakor az egyházi esztendő kezdetét Krisztus feltámadásának ünnepe, illetve az ezt előkészítő böjti időszak jelentette. Az egyházi esztendő mostani rendjében ezek a vasárnapok karácsony-epifánia kettős ünnepének lezárását jelentik, és Krisztus dicsőségét bontják ki a gyülekezet előtt, amely elsősorban a vasárnap evangéliumában követhető nyomon. E sorozatban a harmadik vasárnap hatalmában mutatja meg az Isten Fia dicsőségét.

A textusról

Az előttünk lévő, három versből álló igeszakaszt két részre oszthatjuk. Az első rész egyetlen vers, a 10., amely bevezeti a Jánosnál központi helyet elfoglaló szeretet témáját, egészen pontosan a levélben kétszer is fellelhető testvér-szeretet kérdését.

Az egész levélen érezhető a jánosi iratokra jellemző gnosztikusokkal folytatott küzdelem, amely nyomon követhető a gnosztikus gondolatvilág képi, illetve nyelvi kifejezőeszközeinek használatában. Az író belehelyezkedik az őt körülvevő szellemi légkörbe, hogy megértesse magát olvasóival, és párbeszéd alakulhasson ki közöttük, amelynek célja érveinek elfogadtatása.

Az első részben (10. vers) azzal a kereszténységben gnosztikus hatásra megfogalmazódó gondolattal szemben foglal állást, amely a hívő ember erkölcsi feladatát, valamint a bűnőktől való szabadulását mellékesnek tartja. Ez az állásfoglalás a 10. versben egy olyan mondatban fogalmazódik meg, amelyet nem szakíthatunk ki szövegkörnyezetéből, sem pedig az egész levél gondolatmenetéből, mert ha meg tesszük, akkor teológiai és egyéb szempontok szerint is tévútra lépünk.

A levélben három hely kivételével (1,5–2,2; 3,4–10; 5,16–18) egységben fogalmazódik meg a gondolat, amely szerint a keresztény ember is elkövet bűnöket. Ugyan az említett, kivételt képező szakaszokat együtt kell látnunk, számunkra most mégis az első kettő összekapcsolódása az érdekes. Az első szakaszban János két paradoxont állít fel, amelyben az Istenhez tartozás bűnnel való összeférhetetlenségét, valamint a hívő ember bűnvallásának szükségét és Isten állandó bocsánatát fogalmazza meg. E kettő pólust végül a „*Ne vétkezzetek!*” felszólításában és a mégis elkövetett bűnökkel kapcsolatban Krisztus bűnbocsátó kegyelmének hangsúlyozásában köti össze. A második szakaszban a már korábban említett gnosztikus gondolattal szembeni állásfoglalás egybecseng az első szakaszban az Istenhez tartozás és a bűnökkel való összeférhetetlenség gondolatával, azonban itt a másik oldalt, a bűnvallást és az Isten bocsánatát a levél többi része fogalmazza meg.

Az értelmezés szempontjából nem hagyható figyelmen kívül az az írói szándék, amely szerint olvasóit akarja felrázni és biztatni az erkölcsi cselekvésre, a vétkek kerülésre, jelen esetben egészen konkrétan a szeretet megélésére. Ezzel kapcsolatban hangsúlyossá teszi a Szentlélek emberben való jelenlétét és munkáját, ugyanakkor a levél más helyein beszél arról, hogy az embernek bűnei miatt ismételtlen szüksége van a bűnbocsánatra. Ugyancsak figyelembe kell vennünk János azon teológiai látásmódját is, amely szerint a végső dolgokat a jelennel összefüggésben fogalmazza meg.

A második részben a szeretet a gyűlölet ellentétéként kap hangsúlyt. A 11. versnek a levél bevezetéséhez nagyon hasonló mondata, a levél elején megfogalmazódó, az ige hirdetés Istenről szóló tartalma mellé állítja a szeretetet. E kettő Jézus szavában és evangéliumának középpontjában található meg.

A „szeressük egymást” kifejezés azonban a szokottól eltérő módon itt a keresztény testvérre korlátozódik csupán. Ennek az az oka, hogy az első század gyülekezetei abból a szempontból elszigetelődtek a társadalomtól, hogy önmagukon belül tudták hathatósan gyakorolni a megélt sze-

retetet. A gnoszticizmus dualizmusának használata során Jánosnál az Isten, szeretet, Krisztus-hit, valamint az ördög, világ, gyűlölet párhuzama jelentkezik, amely magyarázattal szolgál azzal kapcsolatban, hogy az író a szeretet megvalósulását a keresztény közösségen belül szemléli. Ez azonban nem zárja ki, hogy az „egymást” kifejezést kitágítva felebarátként értelmezzük azt, ahogyan Krisztus is példát mutatott ebben.

A 12. versben a levél egyetlen Ószövetségből vett kaini példája a determinizmus határát súrolja. Kainnak a gonosztól való származtatása azt sugallja, hogy ez a származás alapjaiban határozza meg Istenhez és az emberekhez való viszonyát, amelyről azonban nem tehet, hiszen azt úgy kapta. János ezzel szemben azt mondja, hogy az ember bűnössége a gonosz által megszabott mostani mivoltából következik, és ebből az „ördögtől lenni” állapotból az „Istentől származás” Krisztusban kapott lehetősége jelenti a kiutat. Ez az új „származás” a testvérszeretet forrása.

Gondolatok az ige hirdetés felé

Az ige hirdetés felé haladva gondolatainkat három pont köré rendezhetjük, amelyek segítségünkre lehetnek az üzenet átadásában. E három pilléren felépülő híd feladata nem kevesebb, mint szemünk felnyitása az Isten Fia dicsőségének hatalmában való meglátására, valamint arra, hogy mindez hogyan válik valósággá személyes életünkben. Ezen a vásárnapon a három pillér a következő lehet:

A megismerés pillére

„Átlátok én a szitán” – fogalmazódik meg a magabiztos ember bölcsessége, mégis gyakran az lehet az érzésünk, hogy a szita lyukain átszűrődő képtörödékek nem állnak össze egészszé. Látjuk ugyan a kép darabkáit, de valahogy az egész nem rajzolódik ki előttünk.

Így vagyunk a gonosszal is, akire inkább úgy tekintünk, mint a népmesék és mondák világának lakójára, nem pedig úgy, mint aki világunk valóságos lakójaként van jelen, megkeserítve életünket. Pedig ha komolyan vesszük a mondást, hogy a történelem az élet tanítómestere, akkor észre kell vennünk jelenlétének megdöbbentő jeleit, amelyeket nem intézhetünk el egy legyintéssel.

Küzdenünk kell ellene, de ennek a küzdelemnek nem a jelenlétét nyilvánvalóvá tevő történesek ellen kell folynia. Sokszor csak odáig jutunk el, hogy a tüneteket próbáljuk meg enyhíteni, és nem ásunk a dolgok mélyére. Nem ön-magunkkal foglalkozunk elsősorban, hanem a bennünket érő negatív hatásokkal, pedig a hiba a mi készülékünkben van. A változás, az igazság cselekvése felé azonban egyedül csak a magunkba nézés, az önvizsgálat útján indulhatunk el. Annak a kérdésnek a komolyanvétele által, hogy kinek a gyermekeként élek ezen a világon.

Jézus Krisztus azért jött, hogy az ördög munkáit lerontsa, ezért küzdelmünk egyedül azáltal lehetséges, hogy benne Isten gyermekei lehetünk. Nekik pedig ugyancsak az az ismertetőjelük, hogy a bűnt gyűlölik, de a bűnöst szeretik. Nem a hibátlanok magabiztosságával, hanem az istenfiak testvérszerető alázatával.

Az Örökkévaló pillére

A kezdettől fogva hallott szeretet üzenete generációkon átívelően valóban a kezdetektől van jelen a világban. A világ léte az Isten szeretetéből fakad, és élete ugyancsak erre a szeretetre épül. Örök rend ez, amely az első kaini példán keresztül is mutatja: ami nem a szeretetből van, az rombol, és az épít csak, ami belőle fakad.

Kain ősi példája óta a szeretet hiánya szerteágazóvá vált, romboló hatásával behálózva az emberi élet minden területét. Nem egyszerűen csak szétzilálva erősnek hitt emberi köteleket, de fizikálisan is rombolva egészséget, környezetet, a teremtés különböző területeken jelen lévő csodáit.

Ennek a pusztításnak semmi más, csak a szeretet szabhat gátat, mégpedig az Örökkévalóból merítő cselekvő szeretet. János óta sokat változott a világ, átalakultak emberi kapcsolatok és átértékelődtek világnézetek. Ami azonban minden korban felismerhetően megmaradt, az a cselekvő szeretet, amely nem önmagáért munkálkodik. Az Örökkévaló pillére tehát nem más, mint a szeretet pillére.

A másként pillére

„De közöttetek ne így legyen...” – mondja Jézus a Zebedeusfiakra megharagudó tanítványoknak, és intő szavai most bennünket ébresztgetnek János apostolon keresztül. A Kain gondolataiban, szándékában és tetteiben megnyilvánuló szeretethiány egy zárt világot hoz létre, amelyben az ember befelé fordulóvá válik. Ennek a hiánynak a jelenléte zárkózottságomban önmagamhoz láncol, önzővé téve másokkal szemben és vakká saját magammal kapcsolatban. Egy bezáródó világ rabjaként lehet, hogy vágyódunk az igazság cselekvésére, de az elszigeteltségünkben vágyálom marad csupán. János ettől próbál megóvni bennünket.

Hogy ez ne így legyen közöttünk, ezzel kapcsolatban egyetlen utat tart járhatónak, a cselekvő szeretet útját, amely szorosan összetartozik az igazság cselekvésével. Jézus Krisztus pontosan ezt az utat járva cselekedte és mutatta meg számunkra az Atya igazságát. Őt követve járhatunk és maradhatunk meg mi is ezen az úton keresztényként és gyülekezeti közösségként egyaránt.

CSORBA JÁNOS

Felhasznált irodalom

JÁNOSSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. A szerző kiadása, Sopron.

VEÖREÖS Imre 1970. *János levelei*. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest.

Tallózó

„János apostol nem szelíden oktat az isteni bölcsességre és a helyes keresztyén életvitelre, hanem harci riadót fúj. (...) »Gyermekeim, senki meg ne tévesszen titeket!« (3,7a) Isten népe veszélyhelyzetben él. A veszély nem »elvi«, hanem nagyon is »konkrét«: a nagy erővel terjedő, vonzó gnoszticizmus jelenti a veszélyt. (...) »Úgy tűnik olykor, hogy a szeretet és az igazság szembeáll egymással. Ha Isten bűnt gyűlölő igazsága érvényesülne, (...) csak a kárhozat lenne számunkra. (...) Csakhogy Isten igazsága nem emberi mértékkel mérhető *bírói, osztó* igazság. Isten igazsága nem elítélő, hanem *igazzá* tevő, *megigazító* igazság. (...) Ennek az igazságnak pedig éppen döntő tényezője Istennek a szeretete. (...) Isten szeretete nélkül sohasem érthetjük meg Isten igazságát, az evangélium igazságát.« (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Amikor valaki nem igaz emberként él, és *nem szereti a testvérét*, ez sohasem vezethető vissza Istenre. (...) a másik hívő keresztyén iránti haragot gyakran a bűntudat váltja ki, ami akkor támad, amikor az ember összehasonlítja saját életét egy másik hívő életével.” (A *Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A súlyos tételeknek ez a gyakorlati lelkipásztori célja. Ezért nem olvasható ki belőle a hívő ember büntelenségének hamis tana, képmutató állítása vagy a büntelenség megvalósításának hajmeresztő kísérlete. Kain gyilkosságára nyers szót alkalmaz, melyet egyébként állatok levágására használtak. (...) A szeretet lényege a másik emberen segítő, áldozatos tett. (...) A szív érzései és a megható szavak még nem teljes szeretet. Akkor igazi a szeretet, ha (...) áldozunk időt, erőt, kényelmet, egészséget, anyagiakat, ha kell – bármennyire nagy szó is –, magát az életet.” (Veöreös Imre: *János levelei*. Teológiai Irodalmi Egyesület)

„A szeretet igazságosságként nyilvánul meg másokkal való kapcsolatainkban – elsősorban nem érzelem, hanem akaratlagos cselekvés. (...) Emberfölötti dolog (...). Ahol megvan, ott Isten életéről tanúskodik.” (David Jackman: *János levelei*. Harmat Kiadó)

Illusztrációk

FILM

(erről ismerhetők meg...)

A falu (amerikai film, írta és rendezte: M. Night Shyamalan) M. Night Shyamalan nagyon érdekes filmje azt a kérdést veti fel, hogy a jók elkülönülhetnének-e a gonoszoktól. Lucius Hunt és társai mind emberi gonoszság áldozatai, egy olyan falut építenek fel, ahol a szeretet és a jóság uralkodik. Mítoszot teremtenek, hogy mindenki féljen a falun kívül men-

ni, és elhitetik, hogy nincs is ott semmi. A kísérlet jól megy egy darabig, de egyszer a falun belül gyilkosság történik. Az áldozat megmentéséhez ki kell menni a falun kívülre. Lucius Hunt szembesül azzal, hogy a gonosz és a jó nem választhatók el fallal.

TÖRTÉNET

Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij (1821–1881) orosz író: *Bűn és bűnhődés*

Érdekes jelenség az, hogy olvasóként odaállunk a gyilkos Raszkolnyikov mellé. A regény kérdése, hogy vajon egy uzsorás gonosz vénasszony megölése nem javít-e a világon. A válasz bármi lehet részünkről, nem menekülhetünk az érzés elől, hogy szeretjük Raszkolnyikot.

(Mert ez az az üzenet, amelyet kezdettől fogva hallottatok, hogy szeressük egymást)

Martin Buber története

Egyszer egy rabbi a következő kérdést tette föl a tanítványainak:

- Meg tudnátok-e határozni azt a pillanatot, amikor megszűnik az éjszaka, és elkezdődik a nappal?

- Talán az a pillanat, amikor távolról is meg tudjuk különböztetni a kutyát a báránytól? – próbálkozott az egyik tanítvány.

- Nem jól választáltál – mondta a rabbi.

- Vagy talán az a pillanat, amikor az olajfa ágát meg tudjuk különböztetni a fügefafa ágától? – felelt egy másik tanítvány.

- Nem jól választáltál – mondta ismét a rabbi.

- Hát akkor mikor? – kérdezték a tanítványok, mire a rabbi így felelt:

- Az a pillanat, amikor bárki szemébe nézel is, abban felismered saját testvéredet. Addig a pillanatig azonban sötét éjszaka uralkodik benned.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

„Isten gyermekei és az ördög gyermekei”

Kimondhatjuk-e mi ilyen határozottan, élesen? Ránk van-e bízva a különbségtétel?

Ha valaki folyamatosan hazudik, nyilvánvalóan bűnököt követ el megbánás nélkül, kimondhatjuk-e rá, hogy ördögiek a cselekedetei, és ő maga is az?

János evangéliumában Jézus két alkalommal is ilyen határozottan szól.

„Nem én választottalak-e ki titeket, a tizenkettőt? Egy közöleték mégis ördög.” (Jn 6,70)

„Ti atyátoktól, az ördögtől származtok, és atyátok kívánságait akarjátok teljesíteni.” (Jn 8,44)

„Aki nem cselekszi az igazságot. . .”

Hogyan egyeztethetők össze a levél elején leírtak és az itt olvasottak?

„Ha azt mondjuk, hogy nincsen bűnünk, önmagunkat csaljuk meg, és nincs meg bennünk az igazság.” (1,8) „Aki őbenne marad, az nem vétkezik...” (3,6)

Mit jelent az igazságot cselekedni? A Jézus szerinti cselekedetek jelenthetik az igazság cselekvését. „Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csak is énáltalam.” (Jn, 14,6)

„Szeressük egymást”

Kezdetől fogva hallották– Jézus igehirdetésének kezdete ez, de az apostolok is ezt hirdették küldetésük kezdetétől fogva, a gyülekezetek megalakulásakor. Van, aki örömmel fogadja a kemény, ostromzó beszédet – talán önbecsülést ad, hogy még ezt is kibírtuk, elszenvedtük, de a gyülekezetben a szeretetről halljunk.

Szeretéből fakadhat a kemény, határozott, tiltó szó is, ahogy Pál írja: „Feddj, ints, biztass teljes türelemmel és tanítással.” (2Tim 4,2)

Lehet így értelmezni Kain és Ábel történetét? Az őstörténetben nincs szó arról, hogy Ábelnek igazak a cselekedetei, Kainnak bűnösök. A „szemet szemért, fogat fogért” elv alapján Kainnak is az életével kellett volna fizetnie – mégis életben maradt.

Az őstörténet prófétai szó a múltból, ezért lehet így értelmezni, mint János, és nem szó szerint.

Milyen az egyházunk – szereti a testvérét vagy marakodik?

Jó példa a testvérszeretetre Róm 14,5 – szeretem, holott nem ugyanolyan, nem úgy követi a Krisztust, ahogyan én.

Vízkereszt ünnepe után 4. vasárnap
Kol 1,15–20

Igehirdetési előkészítő

Az exegézishez

Ennek a szakasznak a Krisztus-himnusza úgy visz minket Isten közelségébe, hogy a hatalmas Krisztust ismer-teti meg velünk, és önmagunkkal is szembesít. Krisztus a mindenképp felett való hatalmas Úr. Amit Isten Krisztusban tett, abban minden benne van, amit ő értünk tenni akart. Ő a tökéletes Megváltó, a teremtésnek és az egyháznak az Ura, akiben Isten velünk és értünk van. Pál apostol úgy látja, hogy a legjobb védelmet az adja a kolossébelieknek a tévtanítók ellen, ha Krisztusra tekintenek. Ha soha nem felejtik, hogy kicsoda Krisztus, és mit tett értük. Ma is ez

az egyetlen segítség a hűtlenség, a Krisztustól való elszakadás ellen. A kolossébeliek számtalan világnézettel, filozófiai, vallási irányzattal találkoztak, így nagy kérdéssé vált: mindezek között vajon elég-e az „egyszerű” evangélium? Az a Jézus, akiben hitük gyökerezik, megállhat-e mindezek kereszttüzében? Volt olyan, aki nemmel válaszolt erre, és sokan megpróbálták kiegészíteni, „tökéletesíteni” az evangéliumot. Kérdéssé vált az is, hogy vajon nem kell-e az angyalok, különféle szellemi lények segítségét is kérni. Minderre válaszolva az apostol megmutatja, hogy milyen nagy a mi Krisztusunk. Olyan hatalmas, hogy senki és semmi másra nincs szükségünk, mert őbenne van a válasz minden kérdésünkre.

A mai embertől sem idegen a felvetés: a mai szellemi áramlatok, irányzatok, vallások óriási kínálata közepette vajon elegendő az evangélium „egyszerű” tartalma? A 21. század emberének kínzó kérdéseire, problémáira, félelmire kielégítő feleletet ad-e? Ma is vannak olyanok, akik kétségbe vonják, hogy Jézus elegendő lenne lelki szükségleteink kielégítésére. Vannak, akik megpróbálják az evangéliumot kiegészíteni, átalakítani, „modernizálni”, „tökéletessé, hatékonyá” tenni. Ma is sokféle formában átéljük, hogy „hatalmak”, különböző erők, emberek nagyobbak tűnnek, mint Jézus. Szükségünk van a bátorító tudatra, hogy ezek is alá vannak vetve Krisztus hatalmának. A mai világban is csak egyetlen védelem van az eltévedés, elszakadás ellen: ha megértjük, hogy Krisztus mindenek felett való Úr! Mindent megkaptunk benne Istentől, minden kérdésünkre ő a válasz.

Lehetetlen ennek a tömör, súlyos hitvallásnak minden részletére kitérni. R. C. Lucas kommentárjában fölhívja a figyelmet arra, hogy ha elemzés céljából elválasztjuk egymástól a leírás részeit, könnyen elhibázhatjuk a dolgot. Előfordulhat, hogy szétválasztjuk azt is, amit Pál egybekötött. Ő azt javasolja, hogy előbb tekintsük át ennek a résznek a szerkezetét, majd próbáljunk kiemelni olyan motívumokat, amelyek az üzenet egésze felé mutatnak. Ő ezt a vázlatot adja:

1. Krisztus mindenek felett való
 - a) A teremtésben (15–17. vers)
 - b) Az egyházban, az új teremtésben (18. vers)
 2. Krisztus elegendő
 - a) Személyében Isten van velünk (19. vers)
 - b) Műve által Isten cselekszik értünk (20. vers)
- Ezeket a motívumokat emeli ki:

1. Összefüggés a krisztusi megváltás teljessége és Krisztus mindenek felett való uralma között.

A levél témája a krisztusi megváltás tökéletessége. Semmilyen más természetfölötti hatalomra nincs szükség. Ő a legfőbb Úr, ezért megváltó műve is tökéletes. Krisztus az erő, amely fenntartja az egész világmindenséget mesz-szi kezdeteitől végső céljáig.

2. Összefüggés Krisztus mint Teremtő és Krisztus mint Megváltó között
Ő a világegyetem forrása éppen úgy, mint az egyházé. Fizikai és lelki életünket egyaránt neki köszönhetjük. Mind az „anyagi”, mind a „szellemi” világ Krisztus uralma alá van rendelve.

3. Krisztus az idők kezdete előtt, Krisztus a földön, Krisztus mindenek felett

Mindaz, amit a mindenható Isten valaha tett a világ teremtése, népe meglátogatása és megváltása során, Krisztusban ment végbe. Pál a teljes Krisztusról beszél, aki a teremtő, megváltó és mennybe ment Úr.

Gondolatok az igehirdetéshez

Hatalmas Krisztusunk van!

Amióta az ember kiűzetett az Édenből, azóta szenved amiatt, hogy nem láthatja Istent. Mert csak akkor volt igazán boldog, amikor ott élt Isten közelében, amikor látta őt. De ezt a boldogságot elveszítettük a bűn miatt. Azóta ég bennünk a csillapíthatatlan vágy Isten után. Mert Isten hiányzik az életünkéből. Senki és semmi más nem csillapíthatja ezt a szomjúságot, csak ő maga. Ez az emberi szív ősi kiáltása Isten látása után: „*Uram, mutasd meg nekünk az Atyát, és az elég nekünk!*” (Jn 14,8) A szerető Isten segített rajtunk. Ajándékozott nekünk egy képet önmagáról. Visszaajándékozta magát nekünk, miután a bűn elszakított minket tőle. Egy olyan képet adott nekünk önmagáról, amelynek segítségével még a szívébe is beleláthatunk. Jézus a láthatatlan Isten képe. Fülöp kérésére ez a válasz: „*Aki engem lát, látja az Atyát.*” (Jn 14,9)

Nézzünk hát erre a képre, amelyet Atyánktól kaptunk! Ki ez a Krisztus?

Ő az, aki ott fekszik a jászolban. Nem „kis” Jézus, hanem hatalmas Úr. A világmindenség Teremtője. Előbb volt mindennél, és minden általa teremtetett. Ő az elsőszülött, vagyis az Atya örököse. Az övéi közé jött, de az övéi nem fogadták be őt.

Ő az, aki lecsendesíti a háborgó tengert és a békétlen szíveket, ő az, aki megérinti a betegeket, aki osztja a kenyeret, akitől rettegnek a démonok. Parancsoló szavának olyan ereje van, hogy még a halottak is kénytelenek engedelmeskedni neki.

Ő az, aki ott vérzik a kereszten, akiben Isten megbékéltet minket önmagával. Halála által jött létre a megbékélés Istennel. Legyőzetett az a nagy szakadás, amely megzavarta Isten és ember kapcsolatát, és pusztulásba taszította az egész teremtettséget. „...*ő az engesztelő áldozat a mi bűneinkért, de nemcsak a mieinkért, hanem az egész világ bűneiért is.*” (1Jn 2,2)

Ő az, akinek üres a sírja. Ő a kezdet, az elsőszülött a ha-

lottak közül. Az „élet fejedelme”, akit egyszer majd megszámlálhatatlan sokaság követ a feltámadáskor.

Ő az, aki a mennybe ment, de mégis itt van. Hatalmas szavával lelki halottakat kelt életre, követésére hív, egyházat teremt. Ő a fej, akitől az egyház élete függ. Aki nem kapcsolódik kitartóan hozzá, nem remélhet életet.

Ő az, aki egy napon majd újra megjelenik látható dicsőségben. Visszajön ítélni élőket és holtakat. Az övéit elviszi oda, ahol helyet készített nekik. Oda, ahol már nem lesz szükség többé képre, mert színről színre látjuk majd Istent.

Isten azért adta magáról ezt a képet, Krisztust, hogy őreá nézzünk. Úgy tetszett neki, hogy őbenne mutassa meg magát. Hogy benne lakjék az egész teljesség. Hogy őbenne mindent megtegyen értünk. Ki ez a Krisztus?

Ő az én Teremtőm is. Én is Jézus által és Jézusra nézve teremtettem. Hozzám jött, és én vagyok az, aki nem fogadtam be őt. Visszatekintve életemre, azt kell mondanom: övé vagyok, de én elutasítottam őt. Ezért életem nem oldódik meg addig, amíg föl nem teszem a kérdést: mi lesz a bűnömme? Hogyan találhatok békét Istennel? Jézus az én Megváltóm is. Amikor értem vérzett a kereszten, Isten megbékélt velem. Nekem csak el kell fogadnom ezt. Ez az én csodálatos lehetőségem a hazatérésre. Ő nemcsak megbocsát, hanem meg is szabadít a bűntől. Erőt ad az új életre, újjáteremt. De nem fogok elveszíteni valamit, ha megterek? Nem lesz az életem korlátozott, beszűkült, egyoldalú, ha kiszolgáltatom magam neki? Ellenkezőleg! Ha arra bízom magamat, aki az egész hatalmas, titokzatos mindenség alapja, megtartója és célja, hogyan veszítenék el valamit? Inkább mindent megnyerek őbenne, övele! Csodálatos szeretetében nem „készre” teremtett, hanem meghagyta nekem annak az örömet, hogy keressem és megtaláljam a célt, őt magát.

A te számodra kicsoda Krisztus? A világmindenség Ura vajon ura-e a te életednek is?

DECHERTNÉ FERENCZY ERZSÉBET

Tallózó

„Amikor például az emberről azt olvassuk, hogy Isten a maga képére teremtette, akkor ez azt jelenti, hogy Jézusban, az Isten képében találja meg az ember teremtsének az értelmét, és az elkezdett teremts csak benne érkezik el a célhoz, az istenképűség megvalósulásához. (...) A töredékes léttel szemben a tökéletes és teljes lét az, mellyel ő ajándékozta meg a világot. (...) a teljesség egyedül Krisztusban van, melyhez senki nem tehet hozzá semmit.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Alfred Mace (...) *Krisztus sehol sem lehet második. (...) a teremts és a megváltás a felsőbbrendűség tiszteletét nyújtja neki azért, ami ő, és azért, amit tett; »hogymindenben*

ő legyen az első». (...) helyes, ha megkérdezzük magunktól: »Első ő az én életemben?»» (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„*Krisztus kozmikus jelentőségének ismerete és hívó elfogadása nélkül nem lehet Krisztusban hinni és az ő akaratára szerint szolgálni.* (...) Ha nem lesz Krisztus mindenben első számunkra, akkor követni sem tudjuk őt, mert mindig akadni fog valami, ami súlyosabban esik a latba. (...) elviselte a leggyalázatosabb csapást, a kereszthalált is. Ha uralma észrevétlen vagy ellentmondásos, akkor azért ilyen, mert szeretete erősebb jogos haragjánál.” (Cserháti Sándor: *A kolossébeliekhez és a Filemonhoz írt levél. Evangéliumi Sajtóosztály*)

„...a béke létrejött Krisztus halála által. Ezért az Istennel való megbékélést az embernek nem létrehozni, hanem elfogadni kell. (...) gyakran emlegetik, hogy csak az ember szívében kell végbemenni annak a változásnak, amely az Istennel való megbékéléshez szükséges. Istent – ezt határozottan állítják – nem kell megbékéltetni velünk. Ha ez így lenne, akkor Krisztus váltságműve csupán az emberre irányulna. (...) Krisztus műve a kereszten Isten felé irányult. »...van pártfogónk az Atyánál: az igaz Jézus Krisztus, mert ő engesztelő áldozat a mi bűneinkért.« (...) Az engesztelő áldozat az Újszövetségben – ellentétben a pogány vallásokkal – nem Isten szeretetének tagadása, hanem inkább bizonyítása.” (R. C. Lucas: *Pál levele a kolossébeliekhez és Filemonhoz. Harmat Kiadó*)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

(*általa békéltessen meg*)

Dino Buzzati (1906–1972) olasz író, újságíró, költő, festő: *A colombre*

A szép mese egy fiúról szól, aki gyermekkorában meglátja a vízi szörnyet, akitől minden tengerész retteg. Attól kezdve ez lesz a végzete. Halála előtt végül szembe akar nézni az életét kísértő félelemmel, elhatározza, hogy megküzd a colombréval. Akkor derül ki, hogy valójában a boldogságát szalasztotta el: akit üldözött, annál volt az élete értelme.

<http://www.staff.u-szeged.hu/~csiszi/szem/tortenet/colombre.htm>

Lázár Ervin: Hétfejű tündér

Hasonló mondanivalója van Lázár Ervin meséjének is. Ott a csúnya fiú elhatározza, hogy legyilkolja minden bajának okozóját, a Hétfejű tündért, de a végén kiderül, hogy neki kellene megbékélnie vele.

<http://www.szepepi.hu/irodalom/lazar/hetfeju/hetfeju22.html>

VERS

Ingrid Sjöstrand (1922–) svéd költő:
Titkos béketárgyalások

Titkos béketárgyalások –
olvastam az újságban.
Szerintem nem helyes, hogy
titkosak a béketárgyalások.
A háború bezzeg sose titkos.
Egy háború, ahol egy puska se dörrent!
Egy háború, ahol senki se halt meg!
Egy háború, amit észre se vett senki,
mert csak a háboristák mentek oda,
és ott csúnyákat gondoltak egymásról
titokban. Titokban, hahaha!

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Üzenet

A textus legfontosabb üzenete a 17. vers: „*Ő előbb volt mindennél, és minden őbenne áll fenn.*” Krisztus a láthatatlan Isten látható képe. Fontos még a 19. vers: „*Mert tetszett az egész Teljességnek, hogy benne lakjék.*” Hiszen Krisztus az egész teljesség, így Jézuson keresztül láthatunk, hogy milyen az egész teljesség, vagyis az Atya. Fontos még a 18. vers is: „*Ő a feje a testnek, az egyháznak is, ő a kezdet, az elsőszülött a halottak közül, hogy minden tekintetben ő legyen az első.*” Mert mi az egyház? Ahol Krisztus van a középpontban, és nem az, ahol százan összegyűlnek.

Kérdés

Jézus született vagy teremtett? Ha Isten öröktől fogva van, akkor Jézus hogyan van?

Kár, hogy a kijelölt szakasz nem tartalmazza a 21. verset is, mert úgy meglenne az Isten-Krisztus-ember hármasság, de így hiányérzetünk van. Hogyan jut el az emberekhez?

Ellentmondás

Teológiaiilag elfogadható-e az, hogy az igének van egy központi üzenete, és ugyanakkor egy bizonyos kérdésre ad nekem választ? Vagyis egy-egy ige vezetheti-e az embert?

Mi van a gonosz királyokkal; ők is Isten által vannak jelen a világban? Hogyan vannak őreá nézve teremtve, amikor szégyent hoznak a teremtett világra?

Gondolatok

„*Kezdetben teremtette Isten a mennyet és a földet*” (1Móz 1,1) – az egész kijelölt igeszakaszon végigvonul.

„*Békességünk van Istennel a mi Urunk Jézus Krisztus által.*” (Róm 5,1)

„*Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek...*” (Róm 8,38)

A 20. versben el van rejtve az evangélium: „*...és hogy általa békéltessen meg önmagával mindent, a földön és a mennyben, úgy, hogy békességet szerzett a keresztfán kiontott vére által.*”

Olyan ez a szakasz, mint a történelem, mint egy történelmi lecke. Pál apostol ebben a szakaszban szinte a jánosi mondatot fejti ki: „*Én és az Atya egy vagyunk.*” (Jn 10,30)

Érdekes a szakasz felépítése: a 19. versig a teljesség és a mindenhatóság van bemutatva, a 20. verstől pedig a megváltás.

Vízkereszt ünnepe után 5. vasárnap

1Thessz 2,9–13

Igehirdetési előkészítő

A vasárnap témája a *Liturgikus könyv* alapján: *Jézus Krisztusban maga Isten szól*. A vízkereszt utáni időszak különös dinamikáját épp ebben leljük meg: *Isten hatékony munkája Krisztusban nyilvánvaló lett*. Az evangélium (amely e vasárnap textusának kulcsszava) nem pusztán örömhír, hanem a „testté lett Ige” szolgálatáról, kereszten aratott diadaláról szóló győzelmi jelentés. Ennek a hirdetése pedig hatalmas feladat.

A textus felé

Ahhoz, hogy a kijelölt szakaszt megértsük, feltétlenül szükséges e kiragadott öt igevers kontextusára és a thesszalonikai gyülekezet helyzetére irányítani a figyelmünket. Pál a 2. fejezet elején írja: „*úgy hirdetjük az evangéliumot, mint akik nem az embereknek akarnak tetszeni, hanem a szívünket vizsgáló Istennek.*” Nem volt ugyanis konkurencia nélküli a keresztény tanítók szolgálata, hiszen számos pogány vándorprédikátor jelent meg a városban mindenféle „népszerű” üzenettel, hogy az emberek szívét megnyerjék maguknak, s így az általuk képviselt „új vallásnak” hűséges tanítványokat toborozzanak. Ezek a tanítók saját tekintélyükért és hasznukért fáradtak. Pál világossá teszi, hogy amikor az evangéliumot hirdeti, elsősorban nem a hallgatóságra tekint, nem is önmagára, hanem egyedül Istenre, akié az ügy, akinek ő is a szolgálatában áll.

Nagy hálaadás

A levél egészét áthatja a hálaadás, amely a szerkezeti felépítésében is hűen tükröződik. Anélkül, hogy ennek részleteibe belemennénk, érdemes megvizsgálni a következő verseket: 1Thessz 1,21; 2,13; 3,9; 5,18. Az igehirdetés célja ezen a vasárnapon, hogy a gyülekezet tagjait, a mai igehallgatókat megnyerje az Isten iránti hála.

Versről versre

2,9: Ennek a versnek két fontos szava a *κόπος* és a *μόχθος*. Pál apostol e rá jellemző hendiadioinnal rámutat az evangélium hirdetésének alapvető természetére. A két szó hasonló értelemmel bír: előbbi jelentésárnyalatai közé tartozik a fájdalom, szenvedés, fáradtság, az utóbbinál pedig az erőfeszítés és a munka kifejezések hordozzák az elsődleges jelentést. Micsoda kontraszt! Az apostolnak a gyülekezete iránt megnyilvánuló féltő szeretetének ékes példája, hogy amíg ő maga az ige hirdetőjeként mindent elkövetett, hogy hangozzék a Jézusról szóló bizonyoságtétel, s ennek érdekében éjjel és nappal munkálkodott, fáradozott, közben figyelt arra is, hogy a hallgatóságát semmiképp se terhelje túl (*ἐπιβαρῶ*). Miért? Nehogy véletlenül a drága evangélium teher legyen a vállukon, vagy épp a sok „új szekta” egyikének üzeneteként hasson, hanem Isten élő és éltető szavaként hatékonyan munkálkodjék közöttük. Mert itt nem kevesebbről van szó, mint az Isten evangéliumáról: *τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ*. Nem spórolhatjuk meg a kérdést: vajon e kifejezés genitivusa mit jelent? Nem pusztán az Istenről szóló beszédről van szó (objectivus), nem is csupán Isten evangéliumáról (subjectivus), hanem arról a szent ígéről, amelynek ő a szerzője (auctoris). Mert a tisztán hirdetett ige soha nem emberi produkció, nem is Isten és ember koprodukciója, hanem egyedül Isten műve, tőle származik, tőle kapjuk ajándékul.

2,10: Ebben a versben Pál világossá teszi, hogy ez az evangélium soha nem egy szűk réteg privilégiuma, hanem mindig emberek előtt és között, a gyülekezetben hirdettetik. Ez a vers az igehirdető és a gyülekezet egységről szól. Ahogyan az igehirdető Isten tanúja a gyülekezet előtt, úgy a gyülekezet is tanúskodik pásztoráról. Csak ebben az összefüggésben képzelhető el az apostoli szolgálat. Pál azonban még tovább megy, s azt állítja, hogy Isten is tanúskodik szolgájáról. Első pillantásra merész gondolat, mégis teljesen odaillik a páli teológia aforizmái közé. Ha az igehirdetés igehirdetés, akkor arról az igehirdetés Gazdája is tanúskodni fog. Pál nem dicsekszik ebben az esetben sem, hanem újra megerősíti: itt valóban Isten ügyéről van szó. Ezek a sorok egyébként kiváló alapot szolgáltatnak a későbbiekben megjelenő parúzia kikerülhetetlen s valóban egzisztenciálisan érintő témájának meghirdeté-

séhez is. Meggyőződésem egyébként, hogy keresztény életünknek ezt a távlatát jobban a szemünk előtt kellene tartani (nem csak a Szentháromság ünnepe utáni utolsó vasárnapokra korlátozni). E levelében szinte kézzelfogható valóságként jelenik meg előttünk az eljövendő Krisztus, vagyis az utolsó idők realitása. Minderre már a következő két versben is találunk utalásokat.

2,11–12: Pál az apostolok, valamint a gyülekezet viszonyát az apa-fiú képpel ábrázolja. Tudhatjuk, hogy ebbe a viszonyrendszerbe nagyon sok minden beletartozik. Így például az intés is – természetesen csak pásztori hangszerelésben. Az itt szereplő két ige (*παρακαλέω*, *παραμυθεομαι*) ezt rögtön világossá teszi, hisz mindkettőnél hangsúlyos az intés mellett a bátorítás és a vigasztalás jelentés is. Pál emlékezteti híveit: Isten evangéliuma szólított meg minket, Krisztusban ő mindent elvégzett a javunkra, s az örök élet ajtaját kitartha! Meghívásunk tehát nem kevesebbre szól, mint *εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν* – az ő országába és dicsőségébe való belépésre. Ezt a célt keresztény életutunk egészen át szem előtt kell tartani. Pál bizonyoságtétele alapján egyértelmű: aki most Krisztusé lett, annak már most örök élete van. Bár a szenvedés és a világ gyötrelmei még uralkodnak rajta, de ott él a szívében az Isten szent szavából táplálkozó reménység: Jézus megjelenésével Isten örök országa jött közénk. Éppen ezért vigyázni kell! Egyik szép énekünknek így hangzik egy sora: „Bár szép a kezdet, / még a célig minden el is veszhet” (EÉ 383,4). Amikor Pál figyelmeztet, mindig az lebeg a szeme előtt, hogy a hívei a célban is találkozzanak, ha úgy tetszik, együtt szakítsák át a szalagot, s így együtt ériék el Isten országát. Rámutat Isten kegyelmére, az ő hívására, amelynek jele a keresztség, ahonnan az igazi, a valódi, az örök életük kezdődött. Nem a βίος, hanem a ζωή. Ha erre a szilárd alapra tekintünk, akkor mindig felsejlik előttünk a végcél.

2,13: Mindazt, amit idáig elmondtunk, magyaráztunk, most az apostol egy tömör mondatban összefoglalva tárja olvasói elé. Elsőként az *εὐχαριστέω* igére kell figyelnünk, amely az őskeresztény istentiszteletek óta az oltáriszentség egyik meghatározó kifejezése is. A hálaadás központi szerepére már utaltunk korábban, ezért most csak ismételni tudjuk, és még egyszer aláhúzzuk: Isten minden jótéteményére, amelyet a gyülekezetben, de akár a hétköznapi életben is átélhetünk, az egyetlen helyes válasz a hálaadás. Pál a gyülekezet hitét látva nem a maga sikerével dicsekedett, hanem Isten kegyelmére irányította a figyelmet, aki nemcsak az evangélium szerzője, hanem a hit szerzője is. Az ő auktoritása ebben az esetben sem kétséges és kérdéses az apostol számára. Nézzünk végig a gyülekezetünk életén! Mi az, amiért hálát adhatunk ezen az ünnepen? Soha nem feledve, hogy már önmagában az a tény, hogy Isten ünnepnapról ünnepnapra összegyűjti gyermekeit, elegendő ok a hálaadásra. A gyülekezetek léte is Isten munkájának dia-

dala, eredménye. A hálaadás soha nem halkulhat el a keresztény közösségekben.

Α λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ θεοῦ bonyolult kifejezés, az előbbiek fényében viszont könnyen értelmezhető. Világos, hogy Isten ígéről van szó, amely tőle származik, s amely emberek bizonyágtétele által szólal meg. Pál folytatja a gondolatmenetét: nemcsak ő hirdette így, hanem a gyülekezeti tagok is így fogadták. Nem úgy, mint emberi okosságokat, amelyből mindig bőven lehetett hallani, hanem mint Isten beszédét. Minden igehirdetés ezzel az ígénnel lép fel! A *viva vox evangelii* nemcsak az, amit felolvastunk az ambótól vagy prédikációs textusként, hanem az is, ami a szószékről utána elhangzik. Az igehirdetés is az evangélium élő hangja. Ez felelősség a lelkésznek, de a gyülekezetnek is, hogy úgy fogadja, mint Isten neki szóló üzenetét.

Vázlat

1. *Isten ígéje Isten szava.* Ami az istentiszteleten történik, az róla szól. Ő hív meg minket, ő áll a középpontban, ő adja oda nekünk önmagát az oltáriszentségben... Hitvallási irataink egységesen tanúskodnak arról, hogy két dolog fontos az egyház egységéhez: az ige tiszta és igaz hirdetése és a szentségek helyes kiszolgáltatása, vagyis a hallható és a látható ígével történő helyes szolgálat.

2.1. *Isten ígéjének szolgálata* nem egyszerű feladat! Ma már csak kevés helyen kell mártíromságot elszenvetni a keresztényeknek, de Pál szavai nyomán gondolhatunk azokra a hívőkre, akik szintén a bizonyágtétevők fellegetnek tagjai, akik sokszor a szenvedést és a halált is vállalták az evangéliumért, mert Krisztusban megtalálták az életet.

2.2. *Isten ígéje meghívás.* Isten ígéje meghívás az ő örök országába.

2.3. *Isten ígéje vigasztalás és intés.* Isten ígéje vigasztal. Már önmagában az a tény, hogy ő szól hozzánk, a vigasztalás erejével hat, szavai pedig olyan édesek, hogy nem győzünk betelni velük. Ugyanakkor intő szó is. Mindig úgy szólít meg, ahogy éppen szükségünk van rá.

2.4. *Isten ígéje közösségben hangzik.* Erről sem szabad megfeledkeznünk. Jó látni azt a féltő szeretetet, amelyet Pál a gyülekezetek iránt érez. Szívén viseli sorsukat, s a gyülekezetek is az apostolét. Ebben a szent együttműködésben realizálódik a mindenkori gyülekezetek élete.

3. *Isten ígéje maga Jézus Krisztus.* Benne láthatóvá vált minden, amiről eddig beszéltünk. Benne áll fenn mind a mai napig az isteni hívás az ő örök országába, benne van a vigasztalás, de az intés is, s benne van örök életünk záloga. Ez a hálaadás alapja!

Adjunk ma hálát az evangéliumért, amely kétezer év óta hirdettetik! Bár nagy a konkurenciája, soha nem halkul el, hanem Istenhez hív, vigasztal, bátorít és néha int.

Adjunk hálát gyülekezetünkért, amelyet Krisztus tart össze, ahol megélhetjük, átélhetjük a kegyelem gazdag áldásait! Mert csak a gyülekezetekben élhet és él az egyház. Ahol pedig van gyülekezet, ott mindig meg kell szólalnia a hála hangjának.

WELTLER GÁBOR

Tallózó

„...a thesszalonikaiak mellett maga Isten a tanúja annak, hogy az evangélium első thesszalonikai hirdetőinek élete egyezett az evangéliummal. (...) a thesszalonikaiak nem úgy fogadták prédikálásukat, mint embernek beszédét, hanem mint Istennek beszédét, »aminthogy valósággal az is« (...) *Praedicatio verbi Dei est verbum Dei.* (...) »a hirdetett Igét kell néznünk, nem pedig az igehirdető szolgát, aki ha gonosz és bűnös is, mindamelllett Isten Igéje megmarad igaznak és jónak.« (...) Abban a tényben, hogy a thesszalonikaiak Pál és társainak igehirdetését mint Isten beszédét fogadták, az Ige isteni energiája (*energetai*) nyilatkozott meg azokban, akik hisznek (13).” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„...ingyen hirdették az evangéliumot, és nem akartak anyagi terhet jelenteni a közösségnek. (Valójában ez nem lehetett olyan ideális, amint itt hangzik, ahhoz képest, hogy a Fil 4,16-ban Pál megköszöni annak a közösségnek anyagi segítségét, amit kétszer is megkapott tőlük, mialatt Tesszalonikában tartózkodott.)” (*Szegedi biblia-kommentár – Újszövetség.* <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/szbibkom>)

„Valaki azt mondta, hogy az evangélium nem olyan üzenet, amit az ember kitalálna, ha tudna. De nem is olyan üzenet, amit ki tudna találni, ha akarna. (...) Pál a thesszalonikaiak életének megváltozását Isten kimondott Igéjének tulajdonította, amely nem csupán a múltban hozott változást az életükben, hanem folyamatosan változtatta őket azóta, hogy elkezdtek hinni.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„Figyeljük meg a kifejezéseket: fáradozás és bajlódás, valamint éjjel-nappal. Az evangélium a tesszalonikaiaknak egy fillérjükbe sem került, de Pálnak annál többbe.” (*William MacDonald: Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Milyen legyen az egyház igehirdetése, hogy az emberek úgy vegyék, mint Isten szavát? A kérdés már felmerült a prófétáknál, Jézus Krisztusnál és az apostoloknál. Tanításukat csak azok fogadták el, akik csodáikban, tanításukban és életükben meglátták a biztosítékot, hogy Isten vállal értük felelősséget.” (Gál Ferenc: *Pál apostol levelei.* Szent István Társulat)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

(az emberi beszéd mint Isten igéje)

Koren Emil nyomán: Az 525. korál története

Wilhelmi Malmivaara (1854–1922) a finn ébredési mozgalom másodvirágzásának papja volt. Hallatlanul nagy és eredményes munkát végzett. Sodró igehirdető volt, de nem szólt feleslegesen. Olykor, amikor mindenki azt várta, hogy egy-egy *seuraton* megszólaljon, csak ennyit mondott: „Az Úr nem adott semmit mondanom.”

Rengeteg családi tragédia kísérte életét. A tífusz sorban vitte el a gyermekeit. Tizenegy gyermekéből csak hét maradt, amikor meghalt a legkisebb, Aili. Ekkor még hős volt. Felesége temetésekor már megtört. Amikor a legidősebb lányát, Saimát temették, összeroppant. Magába roskadva tenyerébe hajtotta fejét. Széles vállát zokogás rázta. Az ének s a harang fájdalmas szava tompító ködként úszott szét. Aztán csend lett, mély csend. Imádkozni próbált, de nem hajlott a szíve az imádság szavára. Alig vette észre, hogy valaki csendesen mellé lépett, s halkan megszólalt:

– És harmadszor is megkérdezte az Úr Pétertől: Simon, Jóna fia, szeretsz-e engem? – Az öreg egyházfi volt.

– Köszönöm – sírt fel Malmivaara, s feloldódott a csend. Halk beszélgetés kezdődött közöttük, s az öreg bölcs szóval tanította papját.

Amikor ezen az éjszakán a nyírfák fehéren markolták a ritka szövésű csendet, megszületett a finn énekirodalom gyöngye.

„Uram, ó add, ha vándorutam / Majd véget ér itt, a borúban, / Elérjek hozzád, / S te fényes orcád / Hadd lássam én.”

VERS

Babits Mihály: *Jónás imája*

Hozzám már hűtlen lettek a szavak,
vagy én lettem mint túláradt patak
oly tétova céltalan parttalan
s úgy hordom régi sok hiú szavam
mint a tévelygő ár az elszakadt
sövényt jelzőkarókat gátaikat.
Óh bár adna a Gazda patakom
sodrának medret, biztos úton
vinni tenger felé, bár verseim
csücskére Tőle volna szabva rim
előre kész, s mely itt áll polcomon,
szent Bibliája lenne verstanom,
hogy ki mint Jónás, rest szolgálja, hajdan
bujkálva, később mint Jónás a Halban
leszálltam a kinoknak eleven

süket és forró sötétjébe, nem
három napra, de három óra, három
évre vagy évszázadra, megtaláljam,
mielőtt egy még vakabb és örök
Cethal szájában végkép eltűnök,
a régi hangot s szavaim hibátlan
hadsorba állván, mint Ő sugja, bátran
szólhassak s mint rossz gégéből telik
és ne fáradjak bele estelig
vagy míg az égi és ninivei hatalmak
engedik hogy beszéljek s meg ne haljak.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Emlékeztet az apostol, mert az ember és a közösség életében is vannak veszteségek, amelyek törölnek sok mindent, ilyen tényező sokszor az idő is. Nora Roberts írja: „El tudja képzelni, milyen érzés úgy ébredni, hogy nem emlékszünk semmire? Mintha üres lapokból állna a múltam, és másokat kellene megkérni, hogy írjanak rá.” Örülhettek a Thesszalonikában élők, mert Pál írt, emlékeztetett az elfelejtett lapokra, napokra.

Jó, hogy Pál figyelmeztet a legfontosabbra, Isten igéjére, az örömhírré, amely szentté, igazzá és feddhetetlenné tehet. Mert nemcsak Pétert, hanem minket is kikér időnként a sátán, hogy megrostáljon, mint a búzát, de Jézus imádkozik is értünk. Bennünket, keresztyényeket nem az idő gyógyít, tesz felelősen gondolkodóvá, hanem a Mester, aki lelkesít, gyógyít, emlékeztet, hogy példásan éljünk hibáink, bűneink ellenére.

Ötven körüli úgazdag pár készült esküvőre, s az esketési liturgiában csak ezen akadtak meg: „hogy házasságokat Isten tetszése szerint akarjátok folytatni”. Mit jelent ez? Az apostol is erről szól: intettünk, buzdítottunk, kérve kértünk titeket, éljete az Istenhez méltón. Hogyan? Emlékezve és emlékeztetve, hogy embervilágunk sötétjét már Jézus fénye, tanítása világítja át. Ahogy a karácsonyi ifjúsági ének szerzője, Pekka Simojoki fogalmaz: „Most Jézus fénye világít át. / Ő begyógyítja a világ minden sebeit. / Ő irgalmat hoz, vigasztalást.”

A hívőben munkálkodik a hallott, az olvasott, a megértett ige. A modern tévutakon csatangoló nagykamaszokban is munkálkodik Isten beszéde, a képernyők varázslata előtt sápadókban is, szenvedélybetegekben is, de kell a fölrázás, az emlékeztető, a példa. Lehet, hogy a nagymama gyöngülő egészsége ellenére reménykedő hite lesz a figyelemfelkeltő, a bátorító, az emlékeztető szó, de mindannyiunk feladata megérteni és továbbadni, amit az Úrról tanultunk. Clairvaux-i Bernát jól foglalja ezt össze: „Semmi sem lehetetlen annak, aki hisz, semmi sem nehéz annak, aki szeret, semmi sem fárasztó a szelídnek, és semmi sem elérhetetlen az alázatosnak.”